

**Prof. Dr. As. Zlatarov University
State Tax University
National University
of Life and Environmental Sciences of Ukraine**

VII International Scientific and Practical Conference

**UKRAINE, BULGARIA, EU:
MODERN TRENDS IN THE DEVELOPMENT
OF SCIENCE, TECHNOLOGY
AND INNOVATION**

**2-7 July 2023
Burgas, Bulgaria**

**Prof. Dr. Assen Zlatarov University
State Tax University
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine**

**VII INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE**

**UKRAINE, BULGARIA, EU: MODERN TRENDS
IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE,
TECHNOLOGY AND INNOVATION**

July 2-7, 2023
Burgas, Bulgaria

The collection of conference materials included the reports that became the subject of discussion by the participants of the VII International Scientific and Practical Conference “Ukraine, Bulgaria, EU: modern trends in the development of science, technology and innovation”, held in Burgas (Bulgaria) on July 2-7, 2023 at the University “Prof. Dr. Arsen Zlatarov”.

Conference materials may be of interest to researchers, teachers, researchers, students of higher educational institutions.

The Organizational committee of the VII International Scientific and Practical Conference "Ukraine, Bulgaria, EU: modern trends in the development of science, technology and innovation" does not always share the point of view expressed in the reports of the conference participants.

In the collection, the spelling, punctuation and stylistics that were proposed to the conference participants are preserved as accurately as possible.

The participants of the conference, their supervisors, reviewers and structural divisions of higher educational institutions and institutions, which recommended these materials for publication, bear full responsibility for the reliability and quality of the presented material.

Ukraine, Bulgaria, EU: modern trends in the development of science, technology and innovation: materials VII International Scientific and Practical Conference (Burgas, Bulgaria, July 2-7, 2023) Burgas: Avangard Prima, 2023. 134 p.

e-ISBN 978-619-239-891-0

Publishing House Avangard Prima, 2023

ЗМІСТ	
СЕКЦІЯ 1	
УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ТА ЕКОНОМІКОЮ ПІДПРИЄМСТВ	
<p>Дідух Н.О., аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна Артюх Т.М., д.т.н., професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ЧИННИК ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РИНКУ АГРОПРОДУКЦІЇ</p>	8
<p>Смутчак З.В., д.е.н., професор, Навчально-науковий інститут менеджменту та психології, ДЗВО Університет менеджменту освіти, Україна ВПЛИВ ВІЙНИ НА ОСВІТНЮ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ</p>	11
<p>Yavorska Valentina, PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine FINANCIAL DERIVATIVES IN THE PRICE RISKS MANAGEMENT OF THE BUSINESS ENTITIES</p>	14
<p>Lisnichuk Vitalii, PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine IMPROVEMENT OF STATE REGULATION OF VENTURE CAPITAL INVESTMENT</p>	16
<p>Giorgi Rizhvadze, PhD candidate, Faculty of Business Administration, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia ANALYSIS OF INVESTMENT CLIMATE OF GEORGIA</p>	18
<p>Гудзь О.Є., д.е.н., професор, Державний університет телекомунікацій, Україна УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ЗАГРОЗИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ</p>	20
<p>Ключка О.В., к.е.н., доцент, Державний податковий університет, Україна Михалевич А.Л., начальник відділу ДП «ДІЯ», Україна СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ</p>	23
<p>Aleko Meladze, Doctoral student of business administration program, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia INVESTMENT ENVIRONMENT OF THE COUNTRY AND INNOVATIVE STRATEGIES FOR ITS IMPROVEMENT</p>	26

<p>Pasichnyi Vitalii, PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine CONCERT PRINCIPLES OF ENTERPRISE SOLVENCY MANAGEMENT</p>	28
<p>Ramin Tsinaridze, Doctor of Business Management, Assoc. professor, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia INVESTMENT POTENTIAL OF THE COUNTRY AND REGIONAL INVESTMENT ATTRACTIVENESS</p>	31
<p>Tieliehin Oleksandr, Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine DEVELOPMENT OF ENTERPRISE DEVELOPMENT STRATEGY</p>	34
<p>Todorova, T.N., PhD student, Univeristy “Prof. d-r. Asen Zlatarov” – Burgas, Bulgaria THE IMPACT OF LOGISTICS ON CUSTOMER EXPERIENCE. INTEGRATING LOGISTICS INTO MARKETING EFFORTS</p>	37
<p>Кримова Й.Х., докторант, Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас, България Димитрова А. М., д-р, главен асистент, Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас, България ПОДОБРЯВАНЕ ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В ОТРАСЪЛ „ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ”: СТРАТЕГИИ И ПРОЗРЕНИЯ</p>	41
<p>Рунчев А.С. докторант, Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас, България АНАЛИЗ НА ВЛИЯНИЕТО НА АУТСОРСИНГА НА ЛОГИСТИЧНИТЕ ДЕЙНОСТИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА ЛОГИСТИЧНИТЕ УСЛУГИ</p>	47
<p>СЕКЦИЯ 2. ФИНАНСИ ТА БУХГАЛТЕРСЪК И ОБЛИК: НАЦИОНАЛНИ ОСОБЛИВОСТИ І СВІТОВІ ТРЕНДИ</p>	
<p>George Abuselidze, Doctor of Economics, Professor, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia FINANCIAL STABILITY ISSUES AND NEW ECONOMY MODELS IN GEORGIA</p>	54
<p>Mocanu Natalia, Tehnical University of Moldova Secrieru Vasile, Academy of Economic Studies, Moldova TECHNIQUES FOR PERFORMING FISCAL CONTROL IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA</p>	57
<p>Davydenko Nadiia, Doctor of Economics, Professor, State Tax University, Ukraine Wasilewska Natalia, Doctor of Economics, Professor, Jan Kochanowski University, Poland</p>	61

RESERVES FOR STRENGTHENING FINANCIAL SECURITY OF AGRARIAN ENTERPRISES	
Korneev Volodymyr , Doctor of Economics, Professor, State Tax University, Ukraine Smirnova Oleksandra , PhD in Economics, docent, senior research officer, State Tax University, Ukraine CURRENT LEVEL OF SOLVENCY OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE	64
Buriak Igor , PhD in Agricultural, Doctoral student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine INVESTMENT SECURITY AS A COMPONENT OF FINANCIAL SECURITY	67
Buriak Alina , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine Demianenko Inna , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Food Technologies, Ukraine CONTROLLING: INTEGRATIVE SUBSTANCE OF FINANCIAL MANAGEMENT OF ENTERPRISES	70
Buriak Alina , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine Lyshtvan Dmytro , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine CORPORATE MANAGEMENT AS AN INSTITUTIONAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL ACCOUNTING	73
Zharikova Olena , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Science of Ukraine, Ukraine Zharikova Anna , Student Faculty of Law, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine BASIC PRINCIPLES OF MONETARY AND CREDIT POLICY DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW	76
Єгоричева С. Б. , д.е.н., професор, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	81
Долженко Інна , к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	85
Lasha Beridze , St. Tbel Abuserisdze University, Georgia THE ROLE OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS IN STIMULATING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS	88
Kaplia Oleksii , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine	91

FINANCIAL RISK MANAGEMENT IN ORDER TO ENSURE THE FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES	
Korol Anatolii , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine PECULIARITIES OF TAXATION BY EXCISE TAX IN UKRAINE	93
Titenko Zoia , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine FINANCIAL SUPPORT FOR INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	95
Karbivskiy Viktor , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine THE INFLUENCE OF FACTORS ON THE FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	98
Іванова Н.А. , к.е.н., доцент, Уманський національний університет садівництва, Україна ВНУТРІШНІЙ АУДИТ: КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	101
СЕКЦІЯ 3. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	
Buriak Alina , PhD in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine Tsehelnik Viacheslav , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine SYSTEM OF MANAGEMENT OF INVESTMENT ACTIVITIES OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE	104
Скрипник Галина , к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна «ЗЕЛЕНІ» ФІНАНСИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ	107
Чорненька Л.М. , к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна РИНКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ УКРАЇНСЬКОГО АГРОСЕКТОРУ	110
Sheyko Volodymyr , PhD student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine FINANCING OF ENVIRONMENTAL PROJECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	113

СЕКЦІЯ 4.	
ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ	
<p>Nakonechnyi O., Dr. Phys.-Math. Sc., Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine Wijkstra O., Nyenrode Business University, Netherlands Losieva M., Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine ESTIMATION OF THE INTENSITY OF ACCUMULATION OF FUNDS UNDER UNCERTAINTY</p>	117
<p>Наконечний О.Г., д.ф.-м.н., професор, Київський національний університет, Україна Лисенко В.П., д.т.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна Коваль В.В., д.т.н., професор, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна Зінько П.М., к.ф.-м.н., доцент, Київський національний університет, Україна АВТОМАТИЗАЦІЯ СКЛАДНИХ БІОТЕХНІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ, ЩО ФУНКЦІОНУЮТЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ</p>	118
СЕКЦІЯ 5.	
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРО-ІНТЕГРАЦІЇ	
<p>Братко І. В., к.ю.н., доцент, Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна ПРАВОЗАХИСНИЙ ПІДХІД РАДИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ООН У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ЗМІНИ КЛІМАТУ</p>	121
<p>Горіславська Інна, к.ю.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГАЛУЗІ ГЕННОЇ ІНЖЕНЕРІЇ</p>	125
<p>Дейнега М.А., д.ю.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна ПРАВОВА ОХОРОНА ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ</p>	128
<p>Канарик Ю.С., к.ю.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ</p>	130

СЕКЦІЯ 1.

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ТА ЕКОНОМІКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

Дідух Н.О.,

аспірант кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна

Артюх Т.М.,

д.т.н., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Україна

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЯК ЧИННИК ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ НА ГЛОБАЛЬНОМУ РИНКУ АГРОПРО- ДУКЦІЇ

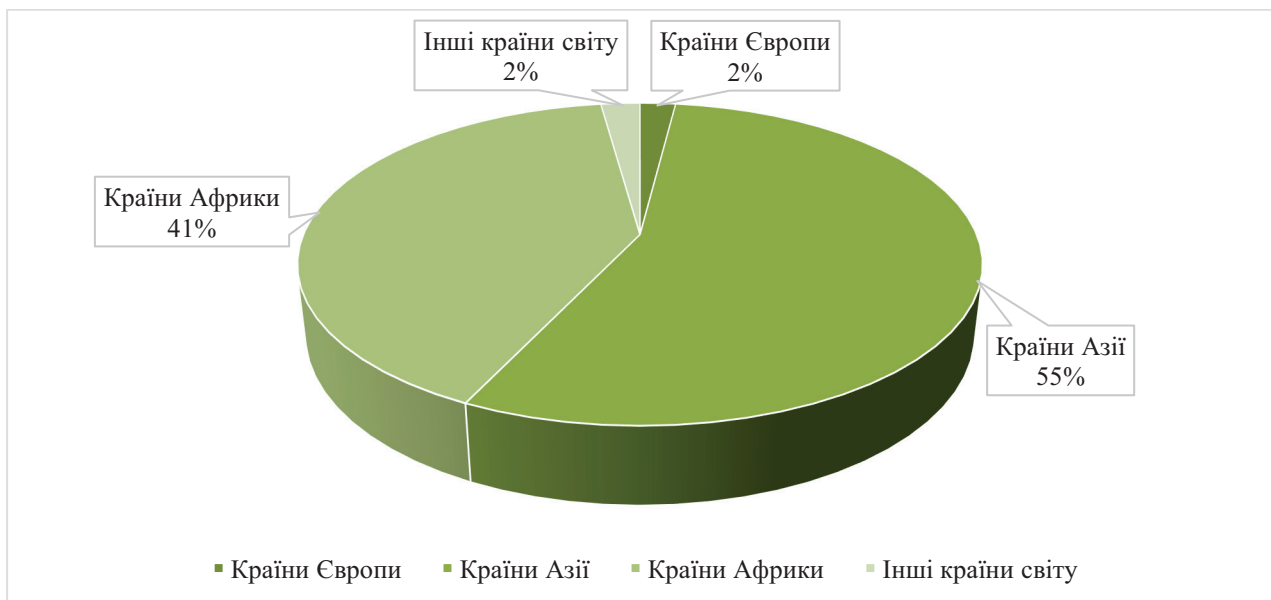
Збройне військове вторгнення Російської Федерації на територію України та розв'язання нею неспровокованої війни зумовило значні деструктивні зміни в економіці, політиці та в суспільстві, внаслідок чого загострився значний дестабілізуючий вплив чинників соціально-економічного й воєнного характеру на процеси і явища, що відбуваються в країні. Особливо відчутними кризові явища проявилися в агропромисловому комплексі, який зазнав безпрецедентних втрат через анексію країною-агресором значних територій сільськогосподарського призначення, внаслідок масштабних руйнувань інфраструктурних об'єктів та втрати людського капіталу, що реалізовував свій потенціал у сфері виробництва та реалізації агропродукції. Очевидно, що російсько-українська війна істотно розбалансовує торгівельні процеси не лише на національному продовольчому ринку, а й дестабілізує їх на глобальному ринку агропродукції, адже обидві країни учасниці збройного протистояння у світовому масштабі вважаються одними із найбільших експортерів зернових та рослинних олій.

Проведені дослідження впливу російсько-української війни на глобальний ринок агропродукції доводять його вагомість та свідчать про необхідність пошуку ефективних методів розв'язання даної проблеми, адже, як стверджують Г. Чоботько, Л. Райчук, І. Швиденко, М. Кучма та М. Височанська [1], у довоєнний період станом на 2021 рік Україна забезпечувала продовольством значну кількість країн Азії та Африки (рис. 1), а також визнана другою за обсягами постачання зернових у країни Європейського Союзу, що доводять оцінювання частки

експорту з України окремих видів агропродукції у 2021 році у загальносвітовій структурі експорту, відповідно до яких 61% загальносвітового експорту макухи соняшnikової, 31% олії соняшnikової, 15% кукурудзи, 13% ячменю та 10% пшениці надійшло з України [2, с. 1].

Проведені дослідження в розрізі країн Азії та Африки, що характеризуються найбільшими обсягами імпорту зернових з України, дозволяють констатувати найбільш питому частку такого імпорту наступними країнами: Єгипет, Лівія, Індонезія, Бангладеш, Туреччина, Ліван та Ємен.

При цьому, варто відзначити, що саме Україна являється найбільшим експортером соняшnikової олії, частка експорту якої щорічно коливається у межах 30 - 40% загальних обсягів.

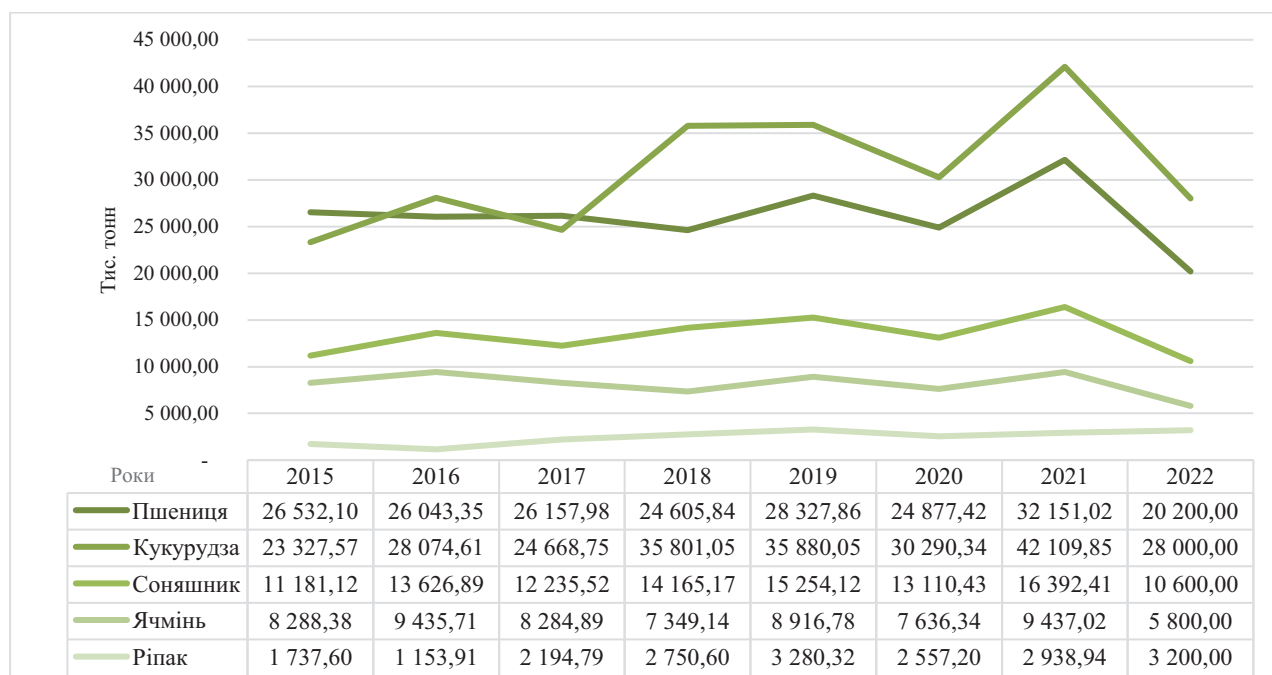
Рис. 1. Структура постачання Україною зернових до країн світу у 2021 році, %

Розроблено на основі: [1, с. 15]

Період воєнного протистояння України збройній агресії Російської Федерації у 2022 році характеризується значними змінами структури як національного, так і глобального ринку агропродукції, оскільки активні бойові дії, що відбуваються на значних територіях України, унеможливають використання сільськогосподарських угідь за призначенням, а блокування ворогуючою стороною українських морських портів у Чорному й Азовському морях, ще більше посилює існуючий стан функціонування й розвитку агропромислового комплексу через неможливість доступу української агропродукції на глобальний ринок з метою її реалізації. Як наслідок, в Україні знизилася кількість посівних площ, а штучно створена російською стороною гуманітарна криза призвела до

скорочення запасів паливно-мастильних матеріалів, що спричинило значні обмеження при проведенні посівної кампанії та в період збору урожаю.

Виявлено, що у 2021 році Україні вдалося забезпечити зростаючі тренди щодо обсягів виробництва зернових та олійних культур, зокрема (рис. 2), зібрано кукурудзи 42,1 млн тонн, пшениці 32,2 млн тонн, соняшнику 16,4 млн тонн, ячменю 9,4 млн тонн та ріпаку 2,9 млн тонн. Проте, у 2022 році обсяги виробництва зернових та олійних культур значно знизились, зокрема, кукурудзи на 34%, пшениці на 37%, соняшнику на 35% та ячменю на 39% в порівнянні з 2021 роком.

Рис. 2. Динаміка обсягів виробництва зернових та олійних культур в Україні у 2015–2022 роках, тис.тонн

Розроблено на основі: [3]

Щодо виробництва Україною зернових, то, як уже зазначалося, домінуюче місце посідає кукурудза та пшениця, найбільші обсяги виробництва яких фіксуються в країні як у довоєнний період, так і в період російсько-української війни. Серед олійних культур, лідером з виробництва залишається соняшник.

Таким чином, проведені дослідження впливу російсько-української війни на торгівельні процеси, що відбуваються на глобальному ринку агропродукції дають підстави стверджувати, що чинники воєнного характеру негативно впливають на ситуацію як на глобальному, так і на національному ринку агропродукції, призводять до дестабілізації більшості процесів і явищ та загрожують зниженням рівня продовольчої безпеки й поширенням глобального голоду.

Список використаної літератури:

1. Чоботько Г.М., Райчук Л.А., Швиденко І.К., Кучма М.Д., Височанська М.Я. Російсько-українська війна як чинник світової продовольчої кризи. Збалансоване природокористування. 2022. № 1. С.12–20. URL: DOI: 10.33730/2310–4678.1.2022.255224.
2. Caprile A. Russia's War on Ukraine: Impact on food Security and EU response. European Parliament Research Service. 2022. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729367/EPRS_ATA\(2022\)729367_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729367/EPRS_ATA(2022)729367_EN.pdf).
3. Обсяг виробництва, урожайність та зібрана площа сільськогосподарських культур за їх видами по регіонах, 2015 – 2022. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/sg/ovuzpsg/Arh_ovuzpsg_2021_u.html.

Смутчак З.В.,
д.е.н., професор,
Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
ДЗВО Університет менеджменту освіти,
Україна

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ОСВІТНЮ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Російська агресія в Україні спричинила руйнівну гуманітарну кризу, надавши поштовх найшвидшому вимушеному переміщенню населення з часів Другої світової війни. Після 24 лютого 2022 року відбувся від'їзд більш ніж 5,23 мільйона біженців, які рятувалися від бойових дій у сусідніх країнах, а саме у Польщі, Румунії, Молдові, Угорщині та Словаччині. Значна кількість біженців виїхали в інші країни. В Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 внутрішньо переміщених осіб, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян [1]. У цілому, за оцінками, впливу бойових дій, зазнало до 70% населення України [2]. Крім того, 208 тис. громадян країн, які не є членами ЄС, зокрема багато працівників мігрантів та здобувачів освіти, утекли з України в сусідні країни.

Під час війни в Україні перед національною системою вищої освіти поставили нові виклики, які потребують вкрай швидкого й комплексного реагування задля її збереження і розвитку, а також збільшення її внеску в соціально-економічний розвиток як окремих регіонів, так і країни загалом.

Критичними проблемами у системі вищої освіти сьогодні є:

- знищення інфраструктури закладів вищої освіти через ракетні обстріли та окупацію деяких регіонів.

Варто зазначити, що значне скорочення кількості ЗВО почалося ще у 2014 році, як через захоплення Донецької та Луганської областей, так і через демографічні чинники, які призвели до зменшення кількості вступників. Більшість університетів у 2022 р. перейшли на дистанційну або змішану форми навчання. У найбільш критичному стані опинились ЗВО, розташовані в зонах активних бойових дій. Здобувачі освіти та співробітники були змушені виїхати за межі регіону. Внаслідок інтенсивних обстрілів і бомбардувань інфраструктура цих ЗВО зазнала різного рівня пошкоджень і руйнувань. На жаль, масовані ракетні обстріли продовжують руйнувати інфраструктуру ЗВО по всій території України. Крім того, ряд ЗВО переміщено з окупованих територій, а деякі не здійснили цього і перебувають поза правовим полем України. Переважно переміщено заклади з Луганська, Донецька і АР Крим, Маріуполя, Краматорська, Слов'янська, Мелітополя, Бердянська, Херсону, Сум [3].

- скорочення фінансування вищої освіти.

У державному бюджеті України на 2023 рік на освіту виділено 122,12 млрд. грн., а це на 20% менше, ніж 2022 року. Скорочено практично усі програми розвитку, йдеться про ремонти, будівництво та закупівлю обладнання. Освітня субвенція, яка спрямовується на зарплати буде меншою на 19%. Зважаючи на падіння реальних доходів населення вища освіта стане ще більш недоступною для соціально вразливих і малозабезпечених категорій населення. Обсяги надходжень від оплати за навчання не покриватимуть повною мірою всі видатки ЗВО і вже має місце заборгованість по оплаті студентів, що навчаються за кошти фізичних та юридичних осіб. На початку лютого 2023 р. Наказом МОН України скорочено фінансування фундаментальних (до 60%) і прикладних досліджень, науково-технічних розробок (до 70 %) від потреби на 2023 р. та усіх досліджень молодих вчених (до 80 %) від потреби на 2023 р. При цьому ЗВО зобов'язані забезпечити збереження науково-технічного потенціалу та виконання технічних завдань робіт і розробок у повному обсязі [3].

- втрата кадрового потенціалу.

Має місце суттєвий розрив в оплаті праці між сектором вищої освіти й іншими секторами економіки, а також спостерігається суттєва регіональна диференціація оплати праці науково-педагогічних працівників у закладах вищої освіти, які підпорядковані МОН України. Слід відмітити, що значна кількість науково-педагогічних працівників були звільнені з українських ЗВО та працюють за кордоном з причини не тільки безпекової ситуації в країні, але й можливості вищої фінансової винагороди за свою працю [3].

- відтік українських та іноземних здобувачів освіти.

Іноземні громадяни з більш ніж 150 країн світу навчалися у 240 закладах вищої освіти України і здобували вищу освіту за різними спеціальностями. Як правило, зростанню чисельності іноземців в останні роки сприяє якість та вартість навчання, визнання диплома в їхніх країнах, бажання навчатися в одній з європейських країн. В той же час має місце тенденція збільшення кількості українських випускників, охочих навчатися в закордонних університетах. ЗВО Польщі з кожним роком приймають на навчання все більше і більше українських абітурієнтів. Зацікавлені в українських студентах та мають можливості для їхнього залучення європейські, азійські та інші країни. Війна спонукає українських абітурієнтів і студентів їхати на навчання до інших країн і таким чином рятувати своє життя та відкривати для себе нові перспективи у світі [3].

- провадження освітньої діяльності на тимчасово окупованих та деокупованих територіях.

Втрата будівель та матеріально-технічної бази, кадрового складу і контингенту здобувачів освіти, надзвичайна безпекова ситуація на окупованих територіях та російська пропаганда спричинили значно більших освітніх втрат. Частина науково-педагогічних працівників перейшли до співпраці з ворогом, частина через страх потрапити в полон виїхала за кордон або звільнилась. Частина здобувачів освіти була змушена покинути навчання через фінансові труднощі та неможливість оплачувати навчання або загрозу життю з боку окупантів, частина виїхала за кордон і залишила навчання, бо змушена працювати повний робочий день, відповідно не має можливостей продовжувати здобувати освіту. Багато потенційних абітурієнтів з окупованих територій так і не змогли стати здобувачами освіти, оскільки не змогли подати документи до бажаних закладів освіти, знайти фінанси для навчання за контрактом, або не мали достатньої інформації та піддалися впливу російської пропаганди [3].

Сьогодні в Україні відсутні усталені національні процедури та інструментарій дослідження рівня освітніх втрат та їхньої компенсації. Крім «Стратегії освітніх оцінювань в Україні до 2030 року» [4], яку було прийнято у 2019 році, інших нормативних і стратегічних документів не існує. Міжнародні дослідження проводились тільки на рівні загальної середньої освіти й мали концептуальний характер. На жаль, освітні втрати нашаровуються та здійснюють негативний вплив на формування майбутнього людського капіталу країни та її економічний добробут.

Не менш вирішальним є формування соціальних чинників у системі вищої освіти. За умов тривалого дистанційного навчання та складного психоемоційного стану представникам молодого потенціалу України буде складно

взаємодіяти в соціумі з іншими людьми, якщо не забезпечити для них сьогодні належної та вчасної підтримки. В освітньому середовищі відбувається важливий етап соціалізації через досвід взаємодії з іншими однолітками. І цей напрям діяльності ЗВО також має набути свого розвитку.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України [URL: https://minre.gov.ua/](https://minre.gov.ua/)
2. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною. URL: https://gradus.app/documents/203/GradusResearch_Report_KSE_citizens_13042022.pdf
3. Освітні втрати крізь призму війни. URL: <https://progresylni.org/blogs/edulost>
4. Стратегія освітніх оцінювань в Україні до 2030 року. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf

Yavorska Valentina,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

FINANCIAL DERIVATIVES IN THE PRICE RISKS MANAGEMENT OF THE BUSINESS ENTITIES

The modern instability of international commodity and financial markets, caused by the consequences of the war in Ukraine, influences on increase in the role of derivatives exchange trading for investment and price risk management by business entities at the global and national levels.

Price risks or market risks associated with negative price changes and the presence of high price volatility, which have become an integral condition for the activity of business entities in modern conditions.

Price risks cause a negative attitude among many market participants, on the other hand, on commodities exchanges, risks are the basis of the functioning of commodity and financial trading. Exchange participants use risks as an object of trade in order to obtain financial benefit. Such participants are traders, who are often called speculators.

Buyers and sellers are simultaneously exposed to price risks. As a rule, buyers of any asset are always afraid of price risks associated with rising market prices, while sellers are afraid of falling prices. Both types of participants must balance on the edge of the equilibrium price, which is formed only on the basis of the competition of two market forces – supply and demand.

Exchanges through using financial derivatives have become the main place of diversification of price risks between different participants of exchange trading. At the same time, two main types of derivatives exchange participants are distinguished: hedgers and speculators.

Today, both hedgers and speculators seek, with the help of commodity and financial derivatives, to predict the future movement of the price and ensure their target profit.

Currently, financial derivatives contribute to the formation of transparent pricing and price forecasting not only in financial markets, but also in all types of commodity markets. Derivative contracts include four types of contracts: forwards, futures, options, and swaps [1].

The first derivative contracts for agricultural assets were forward contracts, which have already moved to the over-the-counter market due to the lack of liquidity and guaranteeing their performance. Forward contracts became a new type of term contracts for business entities, which ensured the future delivery and payment of the basic asset, namely a commodity (agricultural products, metals, energy resources, timber) or any financial instrument, such as currency.

Instead of forward contracts, exchanges developed and implemented standardized term contracts, which contained obligations regarding their performance in the future – these are futures. It was futures contracts that became a new stage in the progressive development of commodity and financial derivatives exchanges.

Futures contracts, due to standardization and the availability of clearing settlements, provide an effective mechanism for the execution of transactions and facilitate access to trading by participants from different geographical points. Futures prices have become a new effective tool for forming international prices on a competitive basis for basic types of agricultural products for food security, including corn, wheat, soybeans, rapeseed, barley, etc.

Options have expanded the ability of economic entities through the existing right for buyers to choose the method of performance of the contract. Options have become an object of trade both on the exchange and over-the-counter markets. Options have a certain specificity, because they are concluded not directly on assets, but on futures contracts, forming a financial superstructure of two derivatives above the price of the underlying assets. For example, the underlying assets in financial markets can be a stock index or another financial indicator.

Swaps are also a universal financial instrument for over-the-counter and partly on-exchange markets. Swap contracts allow participants to make two opposite asset exchanges at the beginning and end of the swap contracts.

Derivatives exchange trading has become a new stage in the development of both the international derivatives market and the domestic commodity and financial derivatives market. Many agricultural market participants have been actively using exchange-traded derivatives for more than a century for the purpose of price risk management or hedging. It should be noted that the presence of an early method of closing derivatives through the "offset" mechanism (without the delivery of a real asset – through the implementation of reverse transaction calculations) today ensures

consideration of even commodity derivatives on agricultural products as financial instruments.

Hedging is a modern effective mechanism for managing price risks on the market of agricultural products, which is successfully used by both producers and consumers, as well as other business entities. There are two main types of hedging: long hedging (used by buyers); short hedging (used by sellers). Hedging necessarily links two parallel operations on the spot market of real assets and the exchange market of financial derivatives.

Therefore, modern price volatility causes the need to trade in financial derivatives and their use in order to minimize price risks and increases their volume of international derivatives exchange trading.

References:

1. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

Lisnichuk Vitalii,
PhD student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

IMPROVEMENT OF STATE REGULATION OF VENTURE CAPITAL INVESTMENT

The Ukrainian economy is characterized by a number of advantages that can contribute to the development of venture capital entrepreneurial structures, such as the availability of cheap, highly qualified and creative labor force; large reserves of raw materials, as well as funds deposited in foreign banks; convenient geographical location, etc. But, at the same time, it is possible to identify a large number of obstacles that inhibit the development of venture entrepreneurship and venture investing.

In Ukraine today, there are not many known projects that are interesting from the point of view of a venture investor, this is caused by the insufficient number of small innovative firms, and primarily in the field of high-tech business, or the fact that such enterprises are unknown to the general public due to the lack of relevant information. The results of innovative project contests held by the Ministry of Education and Science in recent years are not indicative, as they do not materially stimulate the participants properly, and therefore almost the same enterprises regularly take part in them. It is clear that radical innovative developments bypass such competitions and find their investors through the Internet or other communication channels.

It is obvious that radical changes in the field of venture capital investment (activation of the venture capital market, reorientation of existing venture capital funds to finance innovative projects) will not take place without the participation of the state.

Venture entrepreneurship in Ukraine is at the stage of formation, and the relevant legal framework is currently only being formed, as evidenced by the analysis of existing normative acts, concepts and draft laws adopted in this area [1, p.53]. Therefore, the main task in this situation should be the creation of an adequate organizational and economic mechanism of venture investing.

As a result of the study of the role of state regulation in the development of venture entrepreneurship and venture investment processes, two opposite models of state participation in this process were revealed. According to the first of them, the state plays a leading role, in connection with which it is necessary to form mechanisms for regulating venture business (Israel, China). In particular, foreign experience shows the existence of two fundamentally different approaches to state participation in the development of venture capital markets: direct investment of state funds in investment companies at various stages of development; transfer of state financial resources under the management of private investment funds.

The second model assumes that it is fundamentally important to try to reduce the imperative and expand the possibilities for dispositive regulation, that is, special laws on the regulation of venture business are not needed (USA, Great Britain, most countries of continental Europe). It is believed that venture capital investment is one of the ways of financing business, and its legal field is already regulated by current laws, so there is no need for special regulation [2, p.139].

Such differences can be explained by the degree of maturity of the market mechanism and social traditions: in countries with long democratic traditions, where moderate and balanced participation of the state in the regulation of economic processes is observed, the development of venture business is an objective process that takes place within the evolutionary synchronous transformation of various subsystems of the national economic system - financial, innovative, corporate.

The venture investment regulatory system as a stable functional and structural model of entrepreneurship belongs to the class of multi-level systems. At the macro level, the action of this system is implemented in the purposeful creation of mechanisms for regulating venture business objects and organizing its use with maximum effect at minimum costs in accordance with the strategies of specific firms. At the macro level, the system of institutional regulation is a set of conditions for the development of venture investments on the scale of the country, region, and business sector, which ensure the effective distribution of investment resources

Therefore, the state should promote the implementation of measures for the development of the secondary stock market, including stock exchange trading of securities of venture enterprises, the system of electronic trading and other market mechanisms. The development of venture business will be facilitated by the direct participation of the state in venture funds. The expansion of the activities of information and consulting firms, venture fairs and exhibitions also becomes important.

References:

1. Cherniv. E.V. Venture capital: characteristic features and problems of legal definition. Investments: practice and experience. 2016. №. 19. P. 52–55.
2. Polishchuk O. T. Essential characteristics of venture investing and its place in the development of the national economy. Finance, accounting, banks. 2017. №. 1. P. 135 - 145.

Giorgi Rizhvadze,
PhD candidate, Faculty of Business Administration,
Batumi Shota Rustaveli State University,
Georgia

ANALYSIS OF INVESTMENT CLIMATE OF GEORGIA

Abstract

Foreign direct investments are the country's economic development, especially for Georgia's rise in foreign investment inflows, it is important to balance domestic and foreign investments, although internal investments are deficient and dramatically lagging behind the rate of foreign direct investment.

In order to evaluate Georgia's investment potential, we need to analyze the legal status of the country's economic and social factors that have a significant impact.

The positive effect of foreign direct investments is that foreign investments in a particular field lead to the development of not only this field but also related fields, but the Noujau is important in terms of employment. On the development of the country's economy.

Georgia's investment potential that is growing this has shown to show the dynamics of foreign direct investment in recent years.

We note that it should be a predominant importance for any country to create a healthy investment climate and develop new potential investors' encouragement mechanisms, as a result, high -income jobs will be reduced in the country, unemployment rate will increase, economic favor will increase and be able to overcome poverty.

Keywords: FDI, Economic Growth Investment Climate, Investment Policy.

Objectives of the study

The main goal of the paper is to study the investment environment of Georgia and forecast the trends of direct foreign investments. The growth of foreign direct investment is considered to be one of the main determinants of economic development in the host country, new jobs are created, the influx of new technologies is accompanied

by technical expertise. It should be noted that in the conditions of increasing competition between countries in terms of attracting direct foreign investments, states have to make more efforts to create a favorable environment.

One of the main factors of socio-economic development of any country is investment. Today, investments provide not only financial support, but also the exchange of experience and technology. Thus, investments are important for countries, especially developing countries. They increase the attractiveness of investments and improve the investment environment.

"Investment climate" is quite widely used in scientific literature. It is defined as a set of factors that are typical for a specific location and affect its development. It can be said that a favorable investment climate allows not only the increase in profits, but also creates the conditions for creating new jobs, reducing prices and improving the socio-economic background. A stable macroeconomic environment, an educated and cheap labor force, and a strategic geographic position are important factors in assessing the investment climate, but these are insufficient components. The assessment of the investment environment should also include factors such as legal regulatory mechanisms and safeguards.

The investment climate has improved significantly: according to World Bank ratings,

In addition, in order to improve the business and investment environment in Georgia, it is advisable to eliminate bureaucratic and business administration barriers, create a more meaningful business tax environment, reduce bureaucracy in tax administration, and ensure flexible labor relations.

The research was carried out on the basis of a complex assessment of the existing investment climate, and accordingly, relevant directions will be identified, the improvement of which will contribute to the growth of investment flows, the main purpose of the research is to determine the investment climate of the country, to determine its role and importance for the economic development of the country in development.

References:

1. Journal of Positive School Psychology <http://journalppw.com> 2022, Vol. 6, No. 10, 2220-2227 <https://journalppw.com/index.php/jpsp/article/view/13612/8816>
2. (Misunas & Gudeliauskaite, 2013). https://www.economy.ge/uploads/files/2017/reitingebi/2022/ratings_2022_eng_6_06_22.pdf
3. April 2019 Journal of the Medical Library Association JMLA 107(2) DOI:10.5195/jmla.2019.643 https://www.researchgate.net/publication/297594861_The_Analysis_of_Investment_Environment_and_Foreign_Direct_Investment_Prognostication_Lithuanian_Case

4. Doing business in Georgia 2022 https://www.grantthornton.ge/globalassets/1.-member-firms/bronze/georgia/doing-business-in-georgia_2022.pdf 10.
5. (Totladze et al., 2017)
6. (Ministry of finance of Georgia, 2008-2022)
7. Ministry of Economy of Georgia URL: https://www.economy.ge/uploads/files/2017/reitingebi/2022/ratings_2022_geo_6_06_22.pdf
8. <https://forbes.ge/https://forbes.ge/blogs/demokratiis-reitingshi-saqarthvelo-90-e-adgilzea/>
9. [wp-content/uploads/2023/02/Capture.jpg](https://www.mof.ge/wp-content/uploads/2023/02/Capture.jpg)
10. Ministry of finance of Georgia URL: <https://www.mof.ge/5439>
11. Gamtenadze, Z., Analysis of investment attractiveness of Georgian regions, Journal of Economics and Business, 2021, No. 2, 69-82.
12. Georgia and the eu information center <https://old.infocenter.gov.ge/euinfo-free-trade/#1>
13. National statistics office of Georgia. Direct foreign investments in Georgia in 2022. URL: <https://www.state.gov/reports/2022-investment-climate-statements/georgia/>

Гудзь О.Є.,
д.е.н., професор,
Державний університет телекомунікацій,
Україна

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД: ЗАГРОЗИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

Проблема управління розвитком підприємств в поствоєнний період є досить актуальною як у теоретичному, так і у практичному зрізі для вітчизняних виробників. Політичні, культурні, соціальні, економічні, демографічні перетворення, що відбудуться в пост воєнний період будуть носити багатовекторний, глибинний характер. Потрібно усвідомити, що війна не лише змінила й перевернула буття усього нашого суспільства, але вона водночас й відкриє перед нами нові горизонти можливостей, зокрема й щодо стрімкої трансформації вітчизняного економічного простору. І для відбудови будуть потрібні креативні свободолобові працівники і нова парадигма управління розвитком підприємства. А, брак фінансових ресурсів, обмеженість впровадження інновацій може зробити цей процес розвитку незбалансованим недореалізованим, що посилюється „наявністю морально застарілого технологічного обладнання, дефіцитом

кваліфікованих кадрів, відсутністю дієвих проактивних методів управління розвитком підприємства” [3].

Найбільш значущі дослідження щодо розвитку підприємств у кризових і посткризових умовах знаходимо у працях таких відомих вчених, як Б. Андрушків, В. Геєць, Н. Давиденко, В. Дергачова, П. Друкер, М. Портер, Г. Тарасова, О. Старинець, Д. Стігліц, С. Судомир та інших. Опираючись на їх розробки, переконуємось, що сьогодні, підприємства підійшли до нової ери свого розвитку, яка означається, як нестабільна, складна і неоднозначна. Так, у своєму вагомому творі В. Геєць розглядає питання, пов’язані із світовою економічною кризою та слабкими позиціями економічної й управлінської науки щодо розв’язання проблем і вирішення нових викликів та формує палітру пропозицій щодо напрямів реформ, побудови інституцій та розвитку економічної політики на вітчизняних теренах [1].

Водночас, констатуємо, що вітчизняні підприємства досить швидко оговталися після шоку початку воєнних дій й почали відновлювати свою діяльність. Зростання оптимістичних настроїв підприємств псували лише атаки міст дронами-камікадзе, руйнування ракетними ударами інфраструктурних об’єктів, особливо енергетичних та відключення електроенергії. Сучасні українські підприємства, фактично є віддзеркаленням поточного етапу розвитку економіки, який акумулює й відображає світогляд, цінності, потреби, орієнтири, когнітивний поступ соціально-економічних відносин суспільства. У довоєнний період, ми часто спостерігали скандали й кризи, що виникали в останні роки у корпораціях, у великих та малих підприємствах, підґрунтям яких була нестримна особиста й корпоративна жадоба до наживи, соціальна нерівність, несправедливий розподіл прибутків, недотримання правил взаємовигідного партнерства й співробітництва. За таких реалій практично неможливо було забезпечити стійкість, пропорційність й збалансованість розвитку підприємства. У поствоєнний період, зміняться умови господарювання і сформується новий тип соціально-економічних відносин.

До основних труднощів і загроз діяльності підприємств (посилення конкурентної боротьби; турбулентність ринку послуг; поступове зниження частки прибутку від традиційних видів послуг; збільшення витрат на впровадження сучасних технологій, розвиток цифрової архітектури та залучення нових клієнтів) слід додати кадрові проблеми, пов’язані з залученням компетентного персоналу на військову службу, міграцією спеціалістів жінок за кордон; руйнування і розкрадання ворогом приміщень та обладнання; знищення енергетичної й телекомунікаційної інфраструктури; масштабне мінування територій; необхідність термінового відновлення чи заміни широкосмугового

покриття на де окупованих територіях тощо. Завдані збитки обраховується вже мільярдами доларів (за деякими оцінками, прями збитки України від війни оцінюються у \$136 млрд.). Підтримує слушну думку Давиденко Н. й Войцехівської С., що „актуальною проблемою сьогодні стає необхідність деофшоризації економіки для її легалізації та забезпечення фінансової безпеки держави [2 с. 71].

Для того, щоб вистояти у ці непрості часи, підприємства, шукають і опробовують нові стратегії, технології, інструменти, методи управління що передбачають: гармонізацію організаційного дизайну, оптимізацію бізнес-процесів, зростання ринкової частки за рахунок злиття чи поглинання, підвищення якості та розширення спектру продуктів і послуг, входження до світових ринків, вдосконалення інформаційних і комунікаційних управлінських ланцюгів тощо. Матеріали досліджень і багаторічна практика переконують, що ефективність національної економіки лише на третину зумовлюється вкладенням в матеріально-речові елементи виробництва. Решта залежить від креативності, людських чинників, інтелектуального потенціалу, компетентностей, кваліфікації, здібностей керівників та спеціалістів.

Тобто, стратегічними орієнтирами сучасної парадигми управління розвитком підприємств у поствоєнний період мають стати не лише такі традиційні елементи, як влада, авторитет, персональна відповідальність, економічний примус, мотивація, але і такі, як творча участь персоналу, формування команд, компетенції, цінності, клієнтоорієнтованість, інноваційність, менеджмент ідей. Практично, нові стратегічні орієнтири управління розвитком підприємств мають стати платформою їх економічного зростання, завдяки нарощенню креативності, ефективності комунікаційних ланцюгів, компетентностей, партнерської взаємодії, конфіденційності, солідарності, підвищенню продуктивності, довіри, безпеки, збалансованості інтересів усіх контактних аудиторій, інноваційності, використанню цифрових інструментів, стандартизації бізнес-комбінацій.

Список використаної літератури:

1. Геєць В.М. Феномен нестабільності – виклик економічному розвитку» Київ. ВД „Академперіодика” 2020.456 с.
2. Давиденко Н., Войцехівська С. Офшоризація економіки в контексті забезпечення фінансової безпеки України. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 1 (22), 67-72. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/22.11>
3. Тарасова Г.О. Теоретичні засади управління розвитком підприємства в умовах кризи. *Економіка і управління*. 2018. №2 (70), Київ: Європ. Універ. с. 39-44.

Ключка О. В.,
к.е.н., доцент,
Державний податковий університет,
Україна
Михалевич А.Л.,
начальник відділу ДП «ДІЯ»,
Україна

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПТИМІЗАЦІЇ СТРУКТУРИ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

Оптимізація структури доходів підприємств є актуальною темою не тільки в Україні, але й в інших країнах світу.

Наприклад, у США одним з ефективних способів оптимізації структури доходів є диверсифікація бізнесу. Багато успішних компаній в США, таких як Amazon, Apple, Alphabet та інші, залучають дохід з різних джерел, що забезпечує стійкий фінансовий результат та дозволяє зменшити ризик залежності від одного джерела доходів.

У Німеччині, де промисловість відіграє важливу роль в економіці, оптимізація структури доходів може бути досягнута шляхом впровадження ефективної стратегії управління витратами та збільшення продуктивності. У такому контексті, підприємства можуть зосередитись на розвитку технологій та інновацій, що може дозволити зменшити витрати на виробництво та збільшити прибуток.

У Швеції оптимізація структури доходів може бути досягнута шляхом розвитку сектору послуг та ринку нерухомості. Сектор послуг є одним з найбільш прибуткових секторів в Швеції, тому розвиток послуг може стати важливим джерелом доходів для підприємств. Ринок нерухомості також є важливим гравцем на ринку доходів в Швеції, і він може стати важливим джерелом прибутків для підприємств.

Оптимізація структури доходів є важливою задачею для підприємств, яка полягає у збільшенні доходів при зменшенні витрат. Світовий досвід показує, що оптимізація структури доходів може бути досягнута за допомогою таких заходів:

1. Диверсифікація продуктів і послуг. Диверсифікація продуктів і послуг може бути ефективним способом оптимізації структури доходів банку. Наприклад, банк може розширити свій асортимент продуктів і послуг, включаючи такі, як інвестиційні фонди, кредитні картки, страхування життя та майна, валютні операції, брокерські послуги тощо.

2. Оптимізація цін. Оптимізація цін є важливим чинником, який може впливати на структуру доходів підприємства. Наприклад, встановлення правильної стратегії ціноутворення може збільшити обсяги продажів і залучення нових клієнтів.

3. Розвиток нових ринків: розширення географії продажу може збільшити обсяги продажу і прибуток компанії. Розвиток нових ринків для банку може включати в себе відкриття нових філій та представництв у різних регіонах та країнах, розширення географії надання послуг онлайн та інше. АТ «Приватбанк» успішно розширює свою географію діяльності, відкриваючи нові філії та представництва в Україні та за кордоном. Це дозволяє банку збільшувати свою клієнтську базу та обсяги фінансових операцій, що в свою чергу збільшує доходи компанії.

Крім того, банк активно працює над розвитком своєї онлайн-платформи та мобільних додатків, що дозволяє надавати фінансові послуги клієнтам з будь-якої точки світу.

4. Ефективне управління запасами. Управління запасами у банку може бути пов'язане зі збереженням готівкових коштів та цінних паперів. Оптимізація процесу зберігання та управління цими активами може зменшити витрати банку на їх зберігання та підтримку інфраструктури. Наприклад, використання електронних систем зберігання коштів та цінних паперів може зменшити витрати на паперову документацію, зберігання та транспортування активів. Також, ефективне управління запасами може забезпечити швидкий доступ до коштів та цінних паперів, що може підвищити ліквідність банку і зменшити ризики витрат на запобігання можливим збиткам.

Ефективне управління запасами може підвищити ефективність роботи банку, зменшити витрати та забезпечити більш точне та швидке прийняття рішень.

5. Підвищення ефективності маркетингу. Підвищення ефективності маркетингу може бути важливим фактором для збільшення доходів банку. Наприклад, банк може запустити рекламну кампанію на соціальних мережах, спрямовану на привернення уваги потенційних клієнтів до нових продуктів та послуг. Банк також може проводити промо-акції та знижки для існуючих та нових клієнтів, щоб стимулювати їхній інтерес до продуктів банку та збільшити їхню лояльність.

Також використання інтернет-маркетингу та соціальних мереж може допомогти банку привернути нових клієнтів та збільшити свою популярність серед потенційних клієнтів. Ефективність маркетингу можна підвищити за допомогою досліджень ринку, аналізу поведінки споживачів, а також

застосування новітніх технологій у маркетингу, таких як реклама на мобільних пристроях та інтернеті.

6. Використання технологій. Використання технологій може значно впливати на структуру доходів банку, зокрема через покращення ефективності та зменшення витрат на управління. Наприклад, впровадження онлайн-банкінгу та мобільних додатків дозволяє клієнтам банку здійснювати операції без відвідування банку, що зменшує витрати на утримання мережі відділень та персоналу [1].

Також використання сучасних технологій дозволяє банку швидко аналізувати великі обсяги даних та розробляти персоналізовані пропозиції для клієнтів, що може підвищити їх задоволеність та лояльність. Додатково, застосування технологій блокчейну та штучного інтелекту може підвищити безпеку операцій та зменшити ризики для банку.

Можливості оптимізації структури доходів підприємств в Україні пов'язані зі зміною підходів до бізнесу, розвитком електронної комерції та діджиталізацією. Зокрема, важливо забезпечити ефективний онлайн-продаж, рекламу та маркетинг, щоб залучати більше клієнтів та збільшувати обсяги продажів. Також можна використовувати інструменти фінансової інженерії, наприклад, фінансові операції з валютними ризиками, щоб знизити витрати на фінансування.

У загальному контексті, оптимізація структури доходів підприємств може допомогти збільшити прибуток та покращити фінансову стійкість підприємства, що в свою чергу може позитивно вплинути на розвиток економіки в цілому.

В Україні, підприємства можуть використовувати світовий досвід оптимізації структури доходів шляхом розширення асортименту продуктів, розвитку нових ринків, впровадження нових технологій та процесів, зменшення витрат тощо.

Для підприємств в Україні, що діють в банківському секторі, оптимізація структури доходів може включати розширення платіжних послуг, впровадження онлайн-банкінгу та інших цифрових рішень, розвиток інвестиційного бізнесу, збільшення відсотку ринку тощо [2].

Отже, зарубіжний досвід управління оптимізацією доходів підприємства дуже широкий та різноманітний. Основні напрями включають наступне:

- аналіз структури доходів та витрат;
- впровадження ефективної системи управління ризиками;
- розвиток нових продуктів та послуг. Підприємства шукають нові напрями розвитку та розширення ринків збуту;

– проведення активної маркетингової політики, зокрема, застосування різноманітних методів залучення клієнтів, в тому числі за допомогою інтернет-маркетингу;

– використання інформаційних технологій для оптимізації процесів внутрішнього управління підприємства.

Україна також може використовувати зарубіжний досвід управління оптимізацією доходів підприємств. При цьому необхідно враховувати специфіку українського ринку та законодавства, а також забезпечити відповідність зарубіжних методик та інструментів умовам внутрішнього ринку.

Список використаної літератури:

1. Ключка О. В., Богріновцева Л. М. До питання визначення сутності ризик-менеджменту в банках *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 12. С. 134-141
2. Житар М. О., Ананьєва Ю. В. Особливості управління фінансовими результатами діяльності банківських установ. *Економічний вісник університету*. 2019. № 40. С.140-154

Aleko Meladze,

Doctoral student of business administration program,
Batumi Shota Rustaveli State University,
Georgia

INVESTMENT ENVIRONMENT OF THE COUNTRY AND INNOVATIVE STRATEGIES FOR ITS IMPROVEMENT

The investment environment is a complex system of social and economic relations, which is formed as a result of the impact of interconnected events and processes on the economy and creates powerful investment incentives. The formation of the investment environment is determined by many factors, which can be grouped as follows: 1. Macroeconomic factors; 2. Financial situation; 3. business operation conditions; 4. State regulation and legal framework; 5. Socio-political situation; 6. Geopolitical location.

The investment environment refers to the real conditions in the country that determine the amount of investment resources. Depending on the specific situation, the investment environment can be favorable or unfavorable, which is the primary task of investors to thoroughly analyze and identify risks. (Baratashvili, 2009) It is difficult to sharply separate the factors determining the country's investment attractiveness from

each other, although it can be said that the situation related to the investment environment in Georgia is unfavorable.

The current condition of the investment environment significantly affects productivity, as it directly affects the effective allocation of financial and other resources in the private sector. In today's global competitive environment, business requirements are rapidly changing, therefore, it is necessary to constantly take care of the improvement of the entrepreneurial and investment environment, for which important steps were taken in Georgia since the beginning of the 2000s and reforms aimed at the liberalization of the economy began (Strategy of Socio-Economic Development of Georgia, 2020). As a result, according to the World Bank's Doing Business report, Georgia was recognized as one of the successful reforming countries of recent years and ranks among the top ten in the corresponding international ranking (Doing Business, 2023). Nevertheless, serious problems in certain areas hinder private sector productivity and global competitiveness, which are the basis of long-term economic growth and economic development as a whole. Therefore, in order to eliminate the existing gaps, it is necessary to take effective steps, which will ensure the existence of a stable and attractive investment environment in the long term.

Based on the foregoing, we consider it important to use innovative approaches and strategies to improve the investment environment, which serve long-term goals, and in our opinion are expressed in the following ideas:

1. The formation of the scientifically justified legal base based on international practice in order to refresh the outdated legislation and as a result avoid frequent legislative changes, which is one of the important hindering factors in the formation of investment attractiveness and investment environment;
2. The absence of monopolies and the creation of a competitive environment for entrepreneurial activities. For this purpose, the establishment of a truly functioning state structural unit, which will be freed from state and political influences;
3. Support of the business sector from the government and society, with the aim of increasing awareness of products and services produced in Georgia, using effective marketing tools, which is one of the most important factors determining competitiveness in modern conditions;
4. Institutional development of the country. formation of institutions and relevant infrastructure promoting the activation of investment processes and state provision of their long-term effective functioning;
5. Ensuring the protection of intellectual property rights and strengthening it with the relevant legal norms, state support and raising public awareness in this regard;

6. Financial stimulation of investments in priority sectors, including by developing a state co-financing system, using tax and customs benefits and stimulating with special insurance packages.

Key words. Investment environment, investment potential, innovative development, investing in innovations, innovative strategies.

References:

1. Baratashvili, E., Magrakvelidze, D. (2009). Principles of improving the investment environment in Georgia. Tbilisi;
2. Government of Georgia. Strategy of socio-economic development of Georgia - Georgia 2020. Tbilisi;
3. Chikava, L. (2006). Innovative economy. Tbilisi: publishing company - "Siakhle"(news);
4. Schumpeter, J. A. (2007) The Theory of Economic Development. Moscow: Eksmo;
5. www.doingbusiness.org - World Bank, Doing Business website.

Pasichnyi Vitalii,

PhD student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

CONCERT PRINCIPLES OF ENTERPRISE SOLVENCY MANAGEMENT

Solvency management of the enterprise is one of the most important elements of management activity, which contributes to ensuring the main goal of the business entity's functioning. This goal, as is known, involves obtaining the maximum profit and profitability of assets, it is also appropriate to include ensuring and maintaining a stable state of the enterprise and making decisions for its improvement.

In the economic literature, the following sequence of implementation of such management is proposed: collection and processing of information that will reflect the influence of factors on the company's solvency; analysis of received information, drawing up current and forecast plans based on it; organization of operational activities; accounting and control of the results of the operation of the enterprise.

Solvency management should be guided by compliance with the following principles: phasing, systematicity, sufficiency, continuity, reliability and preservation of assets [1].

The solvency management mechanism of the enterprise is aimed at the development and application of measures that are aimed, first of all, at achieving the effective functioning of economic entities at the expense of maintaining a normal level of solvency. For this, enterprises should: first, reduce current external and internal financial obligations.

In my opinion, the key factors in solvency management are the objective analysis of the financial state of the business entity and consideration of all possible risks. The effectiveness of this management is based, first of all, on compliance with the above-mentioned directions of solvency management and on the development of a model that will take into account inflationary risks, sectoral and production specifics of enterprise activity.

In order to ensure the availability of working capital and the solvency of the enterprise, not only their volume plays a significant role, but also maintaining an effective level of solvency management. The implementation of this process will be really effective if the following methods of managing receivables are followed: sale of debt, which can be carried out through factoring. Its essence involves the factoring company's purchase of the supplier's monetary claims; pledge; introduction of clearing centers at the enterprise. This introduction will make it possible to carry out clearing operations, which include the collection and processing of information, on the basis of which financial operations will be carried out, which will create all the necessary prerequisites for the fulfillment of obligations under concluded agreements [2].

In general, the management of the solvency of the enterprise can be represented as a process that involves the management of the assets and liabilities of this institution. As a rule, they include: cash, stocks, receivables and payables, non-current assets, equity and borrowed resources [3].

Thus, solvency management is based on a thorough analysis of the financial and economic condition of the enterprise, and equally important is the development of measures to increase solvency, which allows the enterprise to predict and avoid negative situations that arise in the course of conducting business. Increasing the efficiency of the enterprise is impossible without obtaining reliable information in the management process.

The importance of management involves ensuring the effective development of the enterprise, in particular, it allows: to draw attention to strategically significant objects of expenditure and to calculate their value during strategic planning; evaluate and monitor management decisions affecting financial and economic activity; form target indicators and opportunities for their achievement.

It should be noted that solvency management can be carried out both at the general level of the enterprise's activity and at a specific place where it is most necessary. The

use of such directions as budgeting, regulation of the monitoring procedure and systematic reporting will allow the enterprise to optimize costs, which will lead to maximization of profit and ensure the implementation of the strategy of effective development of the enterprise.

Therefore, management of the company's solvency must be carried out by following a certain, clearly defined algorithm that takes into account the totality of all available factors and elements. The effectiveness of management consists in the expediency and reasonableness of making management decisions that will guide the enterprise in its further activities.

References:

1. Booth O.A. Methodology for assessing the liquidity and solvency of the enterprise. Economic sciences. 2018. №. 3 (43), P. 16-18.

2. Dvornyk I. V. Methodical aspects of assessing the solvency and liquidity of an agricultural enterprise. Economy. Finances. Right. 2020. №. 3, P. 27-29.

3. Maiboroda O.V., Dyakova Yu.Yu. Directions for improving the efficiency of assessing the liquidity and solvency of the enterprise. Economy and society. 2017. Issue 12. P. 642-648.

Ramin Tsinaridze,
Doctor of Business Management, Assoc. professor,
Batumi Shota Rustaveli State University,
Georgia

INVESTMENT POTENTIAL OF THE COUNTRY AND REGIONAL INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Abstract

Relevance. For the rise of the country's economy, it is necessary to carry out such economic and political processes that will contribute to the achievement of the goal set by the country. Taking into account the current reality, it is important for our country to perfect and develop the investment environment and investment policy, since it is a powerful tool for influencing economic parameters, and it should determine the dynamic development of the country's economy in the future.

In order for the country to get out of the current crises of a different format (atypical crisis), it is necessary to attract foreign investments and investors, which will develop not only one specific sector of the economy, but the entire economic system. However, it should be considered here how appropriate it is to give important facilities to foreign investors and whether this will pose a threat to the country in the future. However, we still believe that the country cannot get out of the crisis without foreign investments. In the investment policy, we should take into account the interests of both sides (the country and investors) as much as possible.

In the short term, it is advisable to attract foreign investments, which determines economic efficiency. In this regard, it is important to ensure national and international legislation. In the long term, it will be better if we activate the country's reserves. Georgia has enough resource potential to use it to actually create new businesses and as a result to contribute to the further socio-economic development of the country.

Georgia's positions on the international scale have a significant impact on the attraction of investors and the number of their investments. Georgia has quite a good rating in several directions. However, there are directions in which Georgia is not in a very reliable position. Despite the fact that Georgia manages to advance in the ratings every year, the number of direct foreign investments has not increased significantly. Despite all this, these positions of Georgia do not mean that we have an ideal investment environment, because there are indicators that lose value to the indicators of these ratings.

Many factors influence the economic well-being of Georgia, and investments and savings hold a prominent position among them. Most of the population in Georgia has a low income, which is why the existence of savings is distinguished by a low

percentage. That is why it is important to promote the attraction of foreign investments. For the implementation of foreign investments, it is necessary to create an attractive investment environment, favorable conditions for foreign investors. Georgia actively attracts foreign investments, which is due to: natural resources, geographical location, openness to the international trade market, low level of crime, existence of supportive regulations and other factors. Although the COVID-19 pandemic and the Russia-Ukraine war had a significant impact in this direction, we should hope that these crises will end soon and the country will start receiving investments again and we will be able to activate the process of economic recovery and have a rapid growth rate.

The purpose of the research is to analyze the development of investment processes in the strategic region (Autonomous Republic of Adjara) of the country, to determine the problems related to the investment opportunities of the region and to define the ways of improvement that will have a great impact on the economy of the region and the country as a whole. It should also be clarified how big the role of investments is in the socio-economic development of the region, in the growth of regional GDP and added value. Also there should be defined the list of the main priorities and directions that are implemented in the regional investment policy and which should ensure the fulfillment and development of the regional investment potential of Adjara.

Research objectives. Research objectives are:

- Economic analysis of the investment environment of the Adjara region;
- Studying the features and tendencies of the development of the investment environment of the Adjara region;
- Detection and assessment of the circumstances hindering the development of the investment environment of the Adjara region;
- Determining the correlation between the investments made in the Adjara region and the added value produced, as well as the regional GDP. Calculation of the economic utilization index of the region;
- Studying the dynamics of GDP, added value and investments in the regional context of the country in the pre-pandemic and post-pandemic period.

Research methods. Qualitative, quantitative and statistical methods will be used in the research. The research tool is statistical analysis. The sampling is random. Collecting, comparative and correlation-regression methods were also used for data accuracy.

Conclusion. Thus, the impact of foreign direct investment and investment in general in the economy of the receiving country is increasing. Based on international experience, we can conclude that investments are additional and one of the main stimulators for the overcoming of socio-economic problems. However, it is important

to note that "a coin has two sides". Foreign direct investment has negative consequences in addition to positive consequences. Although the negative consequences are smaller, it would not be correct to completely ignore it. The influence channels of foreign direct investment are very large on the economy of any country. This impact affects not only the country receiving investments, but also the origin of these investments. Foreign investment is often related to economic recovery and growth of employment but it may also have a negative impact on some other small or large sectors. That is why foreign direct investment, the same as FDI, should be analyzed in a positive and negative context.

In Georgia, special attention should be paid to the development of regional investment programs, the main goal of which can be considered to be the achievement and maintenance of the predetermined level of investment activity in the region, which is necessary for stable production, development of the social sphere and provision of economic growth.

At the contemporary stage, in the background of atypical crises, it became clear that investments have a great impact on the economy of the country, its development and growth rates. Especially in this difficult situation, we should try in every possible way to facilitate the implementation of both foreign and local investments. Nowadays this is one of the main factors of the rise of our country. After the development of this field we can talk about the development of the economy, political situation and the country.

The country's investment opportunities and investment attractiveness depend on the investment environment, which includes the existence of conditions that influence investors to give preference to certain objects. The investment environment at the micro level is determined by the mutual relations of clients, banks, the state, and financial structures. And in a broad sense, the investment environment refers to the financial, economic and other conditions that affect the effectiveness of investments. In this case, it can be interpreted as creating a favorable situation for investors who should invest their money in the country's investments.

Key words: foreign direct investments, regional investments, added value, economic utilization index.

References:

1. Gamtenadze, Z., „Analysis of investment attractiveness of Georgian regions“, Journal of Economics and Business, 2021, No. 2, 69-82. <http://eb.tsu.ge/uploads/images/2021.pdf>
2. National statistics office of Georgia. Direct foreign investments in Georgia in 2022.

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/191/pirdapiri-utskhourii-investitsiebi>

3. Sikharulidze, D., Charaya V., Foreign direct investments: theory and Georgian experience, 2018.

4. Chikhladze N., „Theoretical and practical approaches of regional economic policy“, 2021.

5. Tsinaridze R., „Actual issues of improving the financial and economic mechanism of regional investment process regulation“, monograph, 2013.

6. Benefits and advantages of foreign direct investment. Researchfdi. 2021 <https://researchfdi.com/benefits-fdi-foreign-direct-investment/>

7. Business Enabling Environment (BEE). 2021 <https://www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment/doing-business-legacy>

8. 2021 Investment Climate Statements: Georgia. <https://www.state.gov/reports/2021-investment-climate-statements/georgia/>

9. Tsinaridze, R., & Makharadze, N. (2023). „The role of foreign direct investment in the national economy and correlation analysis“. Science, business, innovation in digital economy, ACCESS Press, 4(1): 71-84. [https://doi.org/10.46656/access.2023.4.1\(6\)](https://doi.org/10.46656/access.2023.4.1(6))

10. World Bank. <https://www.worldbank.org>

Tieliehin Oleksandr,

Oles Honchar Dnipro National University,
Ukraine

DEVELOPMENT OF ENTERPRISE DEVELOPMENT STRATEGY

Management activity in modern conditions is one of the most important factors in the functioning of the enterprise, ensuring its survival and sustainable development.

The ability to quickly adapt, not to miss the opportunities opened up by the market to predict the directions of development - all these qualities today are becoming the main advantages of the company in the fight against competitors. It is aimed at consumer demand, conducting a sound scientific and technical, innovative and investment policy is the basis of a new philosophy of enterprise management and its development.

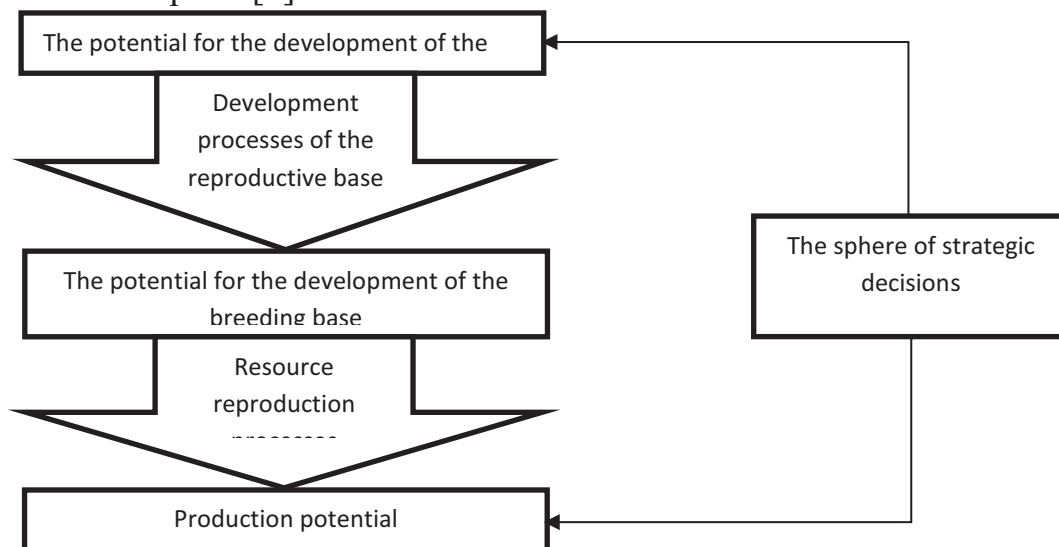
The development of an enterprise development strategy as a concept of strategic management allows us to answer the question: "Why do some enterprises develop and prosper, while others go bankrupt or are on the verge of bankruptcy, i.e., why are the roles of market players constantly redistributed?"

The development of economic strategies for the development of enterprises is becoming more and more relevant for enterprises that conduct their activities in Ukraine, moreover, which operate in conditions of intense competition among themselves and with foreign business entities.

The formation of a strategic vision of the development of the enterprise, its mission, definition of the goal and development of the strategy are the main tasks of every modern enterprise. Therefore, the development of the enterprise in conditions of fierce competition in the long term depends on the effectiveness of the strategic management of the management.

Therefore, when organizing the company's activities, one way or another, it is necessary to make balanced, but rather radical strategic management decisions. In this case, there is a need to classify the processes that make up the strategy of the enterprises. They can be divided into three groups:

1. processes of using the available potential for production, engineering and service provision;
2. processes of creation, building up and modernization of the company's potential;
3. processes that ensure the creation and development of the most reproductive base of the enterprise [1].

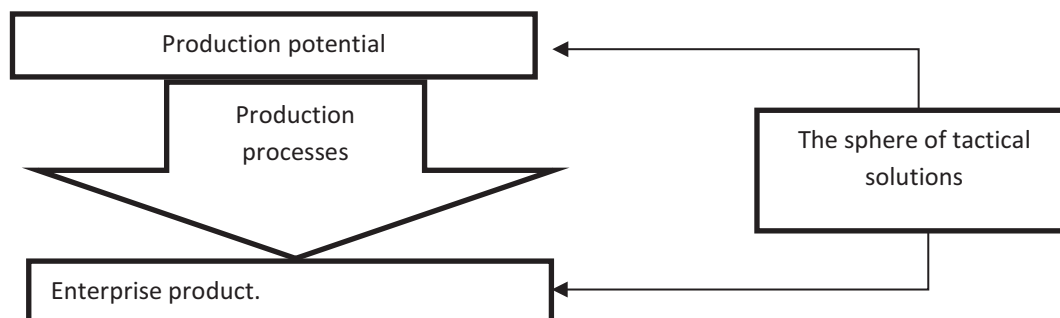

Fig 1. The sphere of strategic decisions of enterprise management

The structure of business processes consists of strategic and tactical decisions made at the level of the company's management. The most important decisions related to the processes of forming the development potential of the breeding base can be classified as strategic.

Decisions related to the use of the existing potential of the production site should be classified as tactical

Strategic decisions are the basis of the company's development strategy. The very strategy of the enterprise is a system on which decisions based on specific tasks, specific issues of economic activity and business are based [2].

Fig 2. The sphere of tactical decisions of enterprise management

In essence, the enterprise development strategy should cover decisions regarding the structure and production of products, the enterprise's behavior on commodity and factor markets, and strategic aspects of the enterprise's internal management.

Therefore, the formation of enterprise development strategies involves choosing one of several (usually no more than ten) options developed earlier in one or another area, depending on external strategic factors and the previously made choice.

In today's rapidly changing conditions of the external environment and internal capabilities of the enterprise, the chosen strategy for the development of the enterprise is the most important component of the strategic management process.

References:

1. Artemenko L.P., Huk O.V., Zhigalkevich Zh.M. Implementation of the enterprise development strategy: a synergistic approach. *Investments: practice and experience*. 2015. No. 19. P. 12–14.
2. Vlasenko V.A. Development and implementation of enterprise development strategy in conditions of transformation of market relations: principled approaches and tools. *Economy. Management. Entrepreneurship*. 2014. No. 26(1). P. 32–41
3. Grynko T., Yehorova O. (2020) Problems of the strategic planning systems implementation at industrial enterprises. *European Journal of Management Issues*. Vol. 28(4), pp. 135-142.

Todorova, T.N.

PhD student

Univeristy “Prof. d-r. Asen Zlatarov” – Burgas,
Bulgaria

THE IMPACT OF LOGISTICS ON CUSTOMER EXPERIENCE. INTEGRATING LOGISTICS INTO MARKETING EFFORTS

Introduction

In today's fast-paced and competitive business environment, companies are increasingly focused on providing a superior customer experience to differentiate themselves from their competitors. Customers expect high levels of service, convenience, and reliability from the companies they choose. While marketing efforts have traditionally been used to improve the customer experience, logistics can also play a critical role in delivering products and services, directly impacting the overall experience. This paper examines the role of logistics in enhancing customer perception, and how companies can integrate logistics strategies into their marketing efforts to create a seamless and positive customer experience.

Customer experience

Customer experience (CX) is comprised of the cognitive, emotional, physical, sensorial, and social elements that mark the customer's direct or indirect interaction with a (set of) market actor(s) [1].

Once developed in the different fields, the roles of user, customer, and consumer overlap each other; however, each role has distinguishing touchpoints with regard to the product (User eXperience), service (CX), and brand but the term customer experience has expanded its scope over time and is now defined as the management of a complete journey of interactions between customers and the company in every consumer industry sector. Customer experience is established from the harmonious combination of product and service [2], however quality and scope of service have more impact when the core offering is a service itself, and in a B2B environment, where logistics are a bigger concern. [3]

Customer experience management requires a multidisciplinary approach in which multiple functions (i.e. IT, marketing, operations, customer service, human resources) cooperate to deliver a customer experience. [4] Businesses can improve their CX by focusing on factors such as customer service, ease of use, personalization, speed, and reliability. This can be achieved through various means, such as general improvements in service quality, training employees, using customer feedback to make improvements, aiming to understand the motivations and feelings behind consumer

actions and decisions, and creating internal systems that support a seamless, targeted, personalized experience for customers. [5]

The impact of logistics on the customer experience

Logistics is an essential aspect of any business, as it involves the movement of goods and services from the manufacturer to the end user. Logistics management is an integrating function, which coordinates all logistics activities, as well as other functions including marketing, sales manufacturing, finance, and information technology. Logistics management activities typically include inbound and outbound transportation management, warehousing, materials handling, order fulfillment, logistics network design, inventory management, supply/demand planning, and management of third-party logistics services providers, as well as customer service, sourcing and procurement, production planning and scheduling, packaging, and assembly, to a certain extent. [6]

Logistics plays a critical role in shaping the customer experience. It affects the speed and accuracy of delivery, the quality of the product and service, and the overall level of customer satisfaction.

Customers nowadays expect fast and reliable delivery of their products. Logistics can impact the delivery time, which in turn can impact the customer experience. [7] Faster delivery times naturally lead to more reliable service, which increases customer satisfaction and loyalty and could be accomplished through strategies such as inventory optimization, transportation network design, and last-mile delivery improvements and software solutions. Delayed or incorrect deliveries can lead to a damaged brand reputation and loss of revenue or customers.

Additionally, companies can provide their clients with higher transparency regarding the delivery itself. With the proper technological support, logistics can provide real-time tracking information, keeping partners and customers informed [8] and improving their experience by giving them a sense of control and security.

Logistics is also responsible for ensuring that the correct products are delivered.[7] Incorrect orders can lead to frustration and dissatisfaction among customers. Accurate orders, on the other hand, can enhance the customer experience and build trust in the company.

The quality of service is also impacted by logistics, particularly in cases of product returns, refunds, or exchanges. Logistics can provide flexible, easy returns options such as free returns, and extended return periods, ensuring that customers are more likely to feel satisfied with their purchase and have a positive experience with the company. Providing this kind of service is usually expensive and requires a lot of resources, therefore, a digitalized platform may enhance communication and information sharing [9].

Packaging and presentation also influence CX, and represent an interface between the supply chain and the customer. [10] Logistics can ensure that products are packaged to balance aesthetics and protection during transport and storage.

Logistics operations significantly impacts the environment through transportation emissions, packaging waste, and energy consumption. Better green logistics performance reduces trading costs and eliminates inefficiencies related to traditional shipping and handling, and is linked to export diversification, trade expansion, acquiring foreign direct investments, and economic development. [11] Logistics can play a significant role in promoting sustainability, which can be a key factor in the brand's overall impression in its interaction with customers.

Integrating Logistics into Marketing Efforts

Marketing creates demand for products and services, while logistics ensures that they are available to customers at the exact time and place they may want them, making effective logistics a requirement for successful marketing efforts. By integrating the two, businesses can improve satisfaction, increase brand loyalty, and gain a competitive advantage.

For any marketing campaign to be successful, the company first needs to understand the target audience for its product or service. Logistics-related data (e.g. order history, delivery location and time, geographical data, shipping and packaging costs, etc) can provide a lot of useful information, which can then be leveraged to find relevant insights regarding the habits and preferences of customers or tailor the next campaign correctly to the capabilities of the enterprise and optimize the distribution channels. Similarly, information collected during marketing efforts (e.g. sales forecasts, campaign schedule, potential product changes, potential new product characteristics, competitive landscape, customer feedback, etc) can be used to improve the quality of logistical service.

Internally, integrating logistics into marketing efforts involves coordinating the physical movement of goods with the activities designed to sell or promote them, and implies close cooperation between the departments. One way to accomplish this is to optimize the supply chain. This involves streamlining the logistics processes involved in getting products from the manufacturer to the end consumer by, coordinating with suppliers and distributors to ensure timely delivery, optimizing inventory levels to avoid stockouts, using technology to track products throughout the supply chain [11].

Delivery can be used as a marketing tool. By offering faster or more reliable delivery and return options, companies can differentiate themselves from their competitors and attract customers who value convenience and speed. This can be achieved by offering fast delivery, free shipping, or by developing a robust reverse logistics system. [12]

Businesses can differentiate themselves from their competitors and attract more customers by using combined logistics and marketing efforts to enable the company to respond quickly to changes in demand, regardless of the specifics of the chosen competitive strategy. By tailoring the plan to the competitive strategy from the onset, logistics can also be a source of competitive advantage [13]

The goal of marketing is to present a product or a service to the correct audience and then communicate its benefits through the appropriate channels. As such, in the process of a marketing campaign, companies should take care to properly communicate and leverage the benefits of improved logistics, providing tangible improvements to the customer experience. For example, an improved delivery tracking system can be translated into accurate shipping information, effective reverse logistics into easy, improved packaging technology into the option for personalized packaging, and better green logistics – into a company image that aligns with the customer’s views.

Conclusion

Logistics plays a key role in forming the customer experience and overall satisfaction, affecting elements of CX such as speed, reliability, accuracy, and transparency of deliveries, returns, packaging, and sustainability.

In order to fully leverage improved logistics into its marketing efforts an enterprise needs to coordinate the functions of logistics and marketing by improving information-sharing and planning, as well as properly translate the results into tangible benefits for the customer.

References:

1. Keyser, A.D., Lemon, N.K., Klaus, P., et al., A Framework for Understanding and Managing the Customer Experience, Marketing Science Institute Working Paper Series 2015 Report No. 15-121, 2015
2. Lee, H., Lee, K.K., Choi, J., A Structural Model for Unity of Experience: Connecting User Experience, Customer Experience, and Brand Experience, Journal of Usability Studies, Vol. 14, Issue 1, 2018
3. Meyer, C., Schwager, A., Understanding Customer Experience, HBR, 2007
4. Lemon, K.N., Verhoef, P.C., Understanding Customer Experience Throughout the Customer Journey, Journal of Marketing, 80(6) 2016
5. Forbes Expert Panel, 15 Tips For Improving Your Customer Experience Strategy, 2021 URL: <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2021/11/17/15-tips-for-improving-your-customer-experience-strategy/?sh=3531d4d3dd1b>, accessed 20.04.23
6. Ghourmassi, A., Tigu, G., The impact of the logistics management in customer satisfaction, Proceedings of the International Conference on Business Excellence, vol.11, 2017

7. Cho, J.J., Ozment, J., Sink, H. Logistics capability, logistics outsourcing and firm performance in an e-commerce market, International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, Vol. 38, No.5, 2008
8. Shamsuzzoha, A., Helo, Pt.T, Real-time Tracking and Tracing System: Potentials for the Logistics, Proceedings of the 2011 International Conference on Industrial Engineering and Operations Management Kuala Lumpur, Malaysia, 2011
9. Sun, X., Yu,H., Solvang, W.D., Towards the smart and sustainable transformation of Reverse Logistics 4.0: a conceptualization and research agenda, Environmental Sci and Pollution Research, 2022
10. Saghir, M., The Concept of Packaging Logistics, Lund University, 2004
11. Kozlenkova, I. V., Hult, G. T. M., Lund, D. J., et.al., The Role of Marketing Channels in Supply Chain Management. Journal of Retailing, 91(4), 2015
12. Freedman, B., How To Leverage Your Shipping And Returns Policy As A Marketing Strategy URL: <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2022/05/25/how-to-leverage-your-shipping-and-returns-policy-as-a-marketing-strategy/?sh=79fdbbf938c3>, accessed: 20.04.23
13. Димитров, И., Взаимодействие между конкурентната и логистичната стратегия на организацията, Управление и образование, том VII (1) Бургас, 2011

Кримова Й.Х.

докторант

Димитрова А. М.,

д-р, главен асистент

Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас,
България

ПОДОБРЯВАНЕ ПРОИЗВОДИТЕЛНОСТТА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ В ОТРАСЪЛ „ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ”: СТРАТЕГИИ И ПРОЗРЕНИЯ

Въведение

Отрасъл „Информационни и комуникационни технологии” (ИКТ) претърпя бърз растеж и развитие през последните години, а България е в челните редици на аутсорсинг бума в източна Европа[1]. В резултат на това бизнесът е изправен пред нарастваща конкуренция и натиск да въвежда иновации и да подобрява продуктите и услугите си. В този контекст производителността на служителите е критичен фактор за успеха на компаниите в ИКТ, тъй като може да окаже значително влияние върху цялостния успех на организацията [2]. Въпреки това все

още липсва разбиране за факторите, които влияят върху производителността и стратегиите, които могат да се използват за подобряването ѝ [3] [4]. Високоэффективните служители могат да стимулират иновациите, да подобрят организационната производителност и да увеличат удовлетвореността на клиентите. От друга страна ниската производителност на служителите може да доведе до намалена ефективност, по-ниско качество на продуктите и услугите и намалена конкурентоспособност. Следователно за компаниите в отрасъл ИКТ е от съществено значение да отчитат и управляват ефективно работата на служителите. Това проучване има за цел да изследва тези фактори и да идентифицира ефективни стратегии за подобряването на производителността на служителите в отрасъл ИКТ.

Значение на производителността на служителите за бизнеса в отрасъл ИКТ

Производителността на служителите е критичен фактор за успеха на всяка организация [5] и отрасъл ИКТ не е изключение. В силно конкурентната и бързо променяща се среда на ИКТ, за да остане конкурентоспособна и да стимулира иновациите, за една компания е от съществено значение да разполага с висококвалифицирана и мотивирана работна сила [6]. Високоэффективните служители са по-продуктивни, иновативни и адаптивни към промените и е по-вероятно да останат в организацията за по-дълъг период, намалявайки разходите за текучество [7]. Освен това при компаниите, които инвестират в практики за управление на производителността на служителите, се наблюдава повишена рентабилност, подобрена удовлетвореност на клиентите и по-голяма ангажираност на служителите [8]. За да гарантират устойчив растеж и успех, е от съществено значение за компаниите в отрасъл ИКТ да дадат приоритет на управлението на производителността на служителите.

Предизвикателства пред измерването на производителността на служителите в отрасъл ИКТ

В технологичните индустрии производителността на служителите е от огромно значение, тъй като оказва влияние както върху бизнес ефективността, така и върху удовлетвореността на клиентите. Съществуват много различни методи за измерване на производителността на служителите, но все още няма универсален метод, който да може да бъде възприет от всички фирми. Това може да представлява още по-голямо предизвикателство за компаниите в ИКТ поради различни причини:

- **Субективност:** оценката на качеството на технологичните решения може да бъде силно субективна [9] [10], което може да пречи на установяването на ясни показатели за измерване на производителността.

•Сложност: предоставянето на технологични услуги и продукти е сложен процес[11], който включва много различни променливи като технически умения, комуникационни умения и управление на проекти. Измерването на производителността във всички тези променливи може да бъде трудно, особено предвид различните роли и отговорности, които инженерите могат да имат в рамките на една организация.

•Екипна динамика: създаването на технологични услуги и продукти често е екипна дейност и индивидуалното представяне може да бъде повлияно от фактори като екипна динамика и помощ от колеги[12]. Измерването на индивидуалната производителност в рамките на екипа може да бъде предизвикателство и да се изкриви от екипния принос.

•Времеви ограничения: проектите за разработка на технологични услуги и продукти често имат кратки срокове и може да се даде приоритет на скоростта пред качеството[13]. Това може да затрудни точното измерване на производителността, тъй като може да няма достатъчно време за задълбочена оценка на индивидуалните приноси.

•Бързо развиваща се технология: технологичният пейзаж непрекъснато се развива чрез нови езици за програмиране, работни рамки и софтуерни инструменти. Този бърз темп на промяна може да затрудни установяването на ясни стандарти и показатели за измерване на производителността на служителите.

В технологичните индустрии измерването на индивидуалната производителност може да бъде сложна и предизвикателна задача. Всяка компания трябва да разработи уникален подход, който взема предвид характера на нейния бизнес и специфичните предизвикателства, пред които е изправена.

Стратегии за подобряване производителността на служителите в отрасъл ИКТ

Според проучване, проведено от Диамантидис и Хацоглу[14], работната среда и подкрепата на ръководството оказват най-силно въздействие (пряко и непряко) върху производителността на служителите, а адаптивността и вътрешната мотивация пряко влияят върху изпълнението на работата. Управлението на производителността на служителите изисква поставяне на цели, предоставяне на обратна връзка и оценка на ефективността[15]. В индустрията на ИКТ има специфични стратегии, които могат да се използват за подобряване на работата на служителите. Изследванията подчертават уникално динамичния характер на технологичните знания и умения и показват, че увеличаването на единица обучение е свързано с 2,14% увеличение на производителността на служителя[7].

Обучението и развитието на инженерите са от съществено значение в отрасъл ИКТ поради непрекъснато развиващия се технологичен пейзаж. Такива

програми поддържат нивото на служителите, така че да са в крак с новите технологии и тенденции. Компаниите, които инвестират в програми за обучение и развитие, имат по-високи нива на удовлетвореност и ниски нива на текучество. Доказана е положителната връзка между развитието и задържането на млади служители в компанията ($r = 0,599$, $p < 0,01$), положителна връзка между удовлетворението от работата и задържането ($r = 0,561$, $p < 0,01$) и положителна връзка между производителността и задържането на служители ($r = .517^{**}$, $p < 0,01$)[16].

Менторството и коучингът също са ефективни стратегии за подобряване на работата на служителите в отрасъл ИКТ. Менторите и треньорите предоставят насоки, подкрепа и обратна връзка на служителите, като им помагат да развият своите умения и знания [17][18]. Коучингът и наставничеството са полезни за запълване на отворени позиции чрез вътрешни повишения. И двете са стратегии развиват потенциала на служителите, като ги превръща във важен актив за компанията[17]. Програмите за наставничество и коучинг помагат също и за създаването на положителна работна култура и насърчават чувството за принадлежност организацията[17][18].

Ангажираността на служителите е от решаващо значение за подобряване на работата на служителите в отрасъл ИКТ. Ангажираните служители са по-продуктивни, иновативни и ангажирани с целите на организацията[19]. Компаниите могат да подобрят ангажираността на служителите чрез насърчаване на открита комуникация, предоставяне на възможности за сътрудничество с други колеги и насърчаване на обратната връзка от служителите[20].

Благодарностите и наградите са важни за мотивирането на служителите и подобряването на производителността в отрасъл ИКТ. Те могат да имат различни проявления – бонуси, повишения и публични признания. Тези стимули насърчават служителите да постигат целите си и да допринасят за успеха на организацията[21].

Подобряването на производителността на служителите е от съществено значение за успеха в отрасъл ИКТ. Обучението и развитието, менторството, награждаването и поощряването са ефективни стратегии за подобряване на работата на служителите. Компаниите, които инвестират в тези стратегии, обикновено имат по-висока удовлетвореност на служителите, ниски нива на текучество и висок цялостен организационен успех. В допълнение към измерването на производителността на служителите, организациите трябва да предприемат активни стъпки за подобряването ѝ, за да постигнат целите си и да успеят в тази непрекъснато развиваща се индустрия.

Заклучение

В отрасъл ИКТ производителността на служителите е изключително важен фактор за успеха на компаниите. В този бързо развиващ се сектор служителите трябва постоянно да се обучават, за да могат да се адаптират към новите технологии и да бъдат в крак с тенденциите. Компаниите могат да предоставят вътрешни семинари или обучения с външни експерти. Важно е да има ментори и коучове, които да предоставят индивидуално внимание и подкрепа и помагат на служителите да се развиват и да разкрият потенциала си.

Важно е да се отбележи, че подобряването на производителността на служителите в ИКТ не е само отговорност на компанията, но и на самите служители. Индивидуалното развитие и самообразование са ключови фактори за постигане на по-висока производителност. Служителите в ИКТ трябва да бъдат мотивирани да поемат отговорността за своето обучение и да търсят възможности за развитие на своите умения и компетенции.

В допълнение, когато служителите са ангажирани и мотивирани, те са по-продуктивни и ефективни. Компаниите могат да подобрят ангажираността на служителите като поощряват на участието им в решаването на проблеми и вземането на решения или чрез предоставяне на възможности за лично и професионално развитие. Чрез различни видове награди като бонуси или повишения ръководителите могат да поощрят служителите и също да повишат мотивацията.

Високоэффективните служители могат да допринесат за успешното функциониране на бизнеса в ИКТ, като стимулират иновациите и подобряват организационната производителност. Измерването на производителността на служителите обаче може да бъде предизвикателство поради сложността и спецификите на отрасъла. Както компаниите, така и служителите трябва да положат усилия за подобряване на производителността си.

Литература:

- [1] Y. Borusiuk, "Bulgarian IT Industry: An Overview," nCube, 20 July 2022. [Online]. Available: <https://ncube.com/blog/bulgarian-it-industry-an-overview>. [Accessed 26 April 2023].
- [2] R. Băbuț and G. Băbuț, "The influence of the employee's performance on the company's growth - A case study in the IT field," *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, vol. 58, pp. 1127-1136, 2012.
- [3] A. Atatsi, J. Stoffers and A. Kil, "Factors affecting employee performance: a systematic literature review," *Journal of Advances in Management Research*, vol. 16, no. 3, pp. 321-341, 2019.
- [4] K. Pradhan and K. Jena, "Employee Performance at Workplace: Conceptual Model and Empirical Validation," *Business Perspectives and Research*, vol. 5, no. 1, pp. 69-85, 2017.

- [5] R. Vosloban, "The Influence of the Employee's Performance on the Company's Growth - A Managerial Perspective," *Procedia Economics and Finance*, vol. 3, pp. 660-665, 2012.
- [6] S. Burney, "A study on the impact of transformational leadership style on employee engagement and employee performance in ICT industry," *International Journal of Management*, vol. 11, no. 5, pp. 210-221, 2020.
- [7] R. Bapna, N. Langer, A. Mehra, R. Gopal and A. Gupta, "Human Capital Investments and Employee Performance: An Analysis of IT Services Industry," *Management Science*, vol. 59, no. 3, pp. 641-658, 2013.
- [8] S. Awan, N. Habib, A. Shoaib and S. Naveed, "Effectiveness of Performance Management System for Employee Performance Through Engagement," *Journal of Human Resource Management*, vol. 8, no. 4, pp. 1-10, 2020.
- [9] G. Calikli and A. Bener, "Empirical analyses of the factors affecting confirmation bias and the effects of confirmation bias on software developer/tester performance," *Proceedings of the 6th International Conference on Predictive Models in Software Engineering*, vol. 10, pp. 1-11, 2010.
- [10] J. Yao and M. Shepperd, "The impact of using biased performance metrics on software defect prediction research," *Information and Software Technology*, vol. 139, p. 106664, 2021.
- [11] C. Schmidt, "Introduction," in *Agile Software Development Teams*, Munich, Springer, 2015, pp. 1-6.
- [12] M. Doblinger, "Individual Competencies for Self-Managing Team Performance: A Systematic Literature Review," *Small Group Research*, vol. 53, no. 1, pp. 128-180, 2022.
- [13] D. Basten, M. Müller, M. Ott, O. Pankratz and C. Rosenkranz, "Impact of time pressure on software quality: A laboratory experiment on a game-theoretical model," *PLOS ONE*, vol. 16, no. 1, 2021.
- [14] A. Diamantidis and P. Chatzoglou, "Factors affecting employee performance: an empirical approach," *International Journal of Productivity and Performance Management*, vol. 68, no. 1, pp. 171-193, 2016.
- [15] F. Osmani and G. Maliqi, "Performance Management, Its Assessment and Importance," *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol. 41, pp. 434-441, 2012.
- [16] C. Nguyen and A. Duong, "The impact of training and development, job satisfaction and job performance on young employee retention," *SSRN Electronic Journal*, vol. 13, no. 3, pp. 373-386, 2021.
- [17] A. Pandey and S. Guide, "Coaching And Mentoring High-Performance Employees," *eLearning Industry*, 9 June 2020. [Online]. Available: elearningindustry.com/blended-training-strategies-coaching-and-mentoring-high-performance-employees. [Accessed 22 April 2023].
- [18] "Coaching employees to improve performance," *Deloitte*, 12 August 2020. [Online]. Available: [deloitte.com/us/en/pages/human-capital/articles/coaching-employees-to-reach-optimal-performance.html](https://www.deloitte.com/us/en/pages/human-capital/articles/coaching-employees-to-reach-optimal-performance.html). [Accessed 22 April 2023].

[19] “How companies can improve employee engagement right now,” Harvard Business Review, 13 October 2021. [Online]. Available: hbr.org/2021/10/how-companies-can-improve-employee-engagement-right-now. [Accessed 22 April 2023].

[20] J. Sasikala and G. Jeganathan, “A study on employee engagement in Information Technology (IT) industry,” Indo-Iranian Journal of Scientific Research, vol. 1, no. 1, pp. 233-239, 2017.

[21] O. Gimbal, “Personalize employee Rewards & Recognition to tech industry,” Bucketlist, 11 July 2022. [Online]. Available: bucketlistrewards.com/blog/how-to-tailor-your-rewards-and-recognition-program-to-the-tech-industry. [Accessed 22 April 2023].

Рунчев А.С.,

докторант,

Университет „Проф. д-р Асен Златаров” – Бургас,

България

АНАЛИЗ НА ВЛИЯНИЕТО НА АУТСОРСИНГА НА ЛОГИСТИЧНИТЕ ДЕЙНОСТИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА ЛОГИСТИЧНИТЕ УСЛУГИ

Въведение

Конкурентната среда принуждава участниците на пазара да бъдат по-активни, да се фокусират върху по-ефективна организация и непрекъснато да прилагат нови подходи, за да изпреварят своите конкуренти. Организациите полагат големи усилия да увеличат основната си компетентност, поради което възлагат определени дейности на външни изпълнители, за да могат да се съсредоточат върху тези, които владеят най-добре.

Управлението на логистичния процес се отнася до всички материални потоци вътре и между организациите. Това е напречен процес, който засяга всички услуги на организацията и взаимодействието с партньорите [1].

Логистичният процес също може да бъде разделен на четири нива: Първо ниво: Това е нивото на изпълнение на основни дейности, като транспорт и складиране. Второ ниво: Това ниво се отнася до дейностите с добавена стойност. Трето ниво: Това ниво се отнася до нивото на планиране и контрол. Дейностите, които могат да бъдат възложени на това ниво, са управлението на транспортните и складови операции. Дейността по управление на запасите включва прогнозиране на продажбите, контрол на запасите и контрол на събитията. Четвърто ниво: Това е най-високото ниво на логистични дейности, което включва и проектиране

на дистрибуторските мрежи. Това е нивото на стратегическо планиране и контрол, при което се вземат решения относно избора на транспортни фирми, определяне и анализ на местоположението на логистичните обекти и управлението на логистичната мрежа. Когато дейностите на това ниво са възложени на външни изпълнители, доставчиците на логистични услуги (LSP) поемат отговорността за проектирането на логистичната мрежа и организира на всички логистични потоци на мрежата..

В този контекст, чрез аутсорсинг на логистични дейности, компаниите могат да постигнат икономии от мащаба и по този начин да намалят финансовите рискове. Инвестицията в логистични активи, задължително изисква значителни суми, което предполага висок финансов риск. Намаляването на разходите за логистичен аутсорсинг идва главно от по-доброто използване на капацитета и по-доброто разпределение на [2]. По този начин доставчикът на логистични услуги може да постигне значителна степен на ефективност чрез икономии от мащаба [3]. Освен това компаниите могат също така да разпределят по-добре своя капитал, като се въздържат от инвестиране в логистични съоръжения, което може да намали финансовите рискове. Изпълнението на услугите е важна област, върху която организацията трябва да се фокусира повече, тъй като се предполага, че аутсорсингът на логистиката влияе върху изпълнението на услугата [4].

В литературата често се подчертава, че аутсорсингът, който първоначално е бил инструмент за намаляване на разходите, по-късно се е превърнал в метод за създаване на повече добавена стойност [5]. Целта на логистичния аутсорсинг е „да увеличи гъвкавостта на фирмата, за да реагира по-добре на динамиката на пазара“ [6].

Основната цел на изследването е да се установи значението на аутсорсинга на различните логистични нива върху ефективността на логистичното обслужване.

Въздействие на аутсорсинга на логистичните дейности

Пред всяка една организация стои проблема кои от четирите нива логистичния процес да възложи на доставчик на логистични услуги и кои да реализира вътрешно. Дейностите, свързани с логистиката, варират от дейности по изпълнение до дейности по планиране, които могат да бъдат възложени на външни изпълнители, като складиране и транспорт (ниво 1), дейности с добавена стойност (ниво 2), свързани с планиране и контрол (ниво 3), пълно възлагане на всички логистични дейности на външни изпълнители или управление на дистрибуторска мрежа (ниво 4).

Например аутсорсингът на логистиката може да предложи по-голяма гъвкавост за адаптиране към пазарните промени. Когато търсенето надвишава

възможностите на организацията, доставчикът на логистични услуги може да отговори на повишеното търсене [7]. В допълнение, по-кратките срокове за доставка могат да бъдат друга потенциална полза от логистичното партньорство. Времето за изпълнение на поръчките често е проблем, който изисква големи транзитни запаси. С логистичния аутсорсинг доставчиците на логистични услуги могат да помогнат на организациите да намалят времето за доставка чрез няколко стратегии за реструктуриране, включително по-бързи начини на транспортиране, по-пряк транспорт или премахване на подържаните на място запаси [8].

Според [5] и [9] иновациите и рентабилността се повлияват положително от аутсорсинга на неосновните дейности, докато [10] посочва влиянието му върху гъвкавостта и рентабилността на логистиката. Аутсорсингът на логистиката допринася за подобрена оперативна ефективност чрез намалени оперативни разходи, подобрена удовлетвореност на клиентите, навременна доставка на клиентските услуги, намаляване на времето за изпълнение, бърза реакция на клиентски заявки и използване на модерна технология за предоставяне на високоефективни услуги [11].

Прегледът на литературните източници разкрива, че предоставянето на логистичните дейности има положително въздействие върху представянето на организацията, тъй като и позволява да се съсредоточи върху основния си бизнес и да използва ресурсите си само за него. „Чрез предоставяне на логистичните дейности организациите могат да се съсредоточат върху своите основни компетенции и други важни области, които не могат да бъдат възложени на външни изпълнители“ [12].

Изпълнението на логистичната услуга може да бъде изследвано и анализирано според времето и цената на доставката, както и въз основа на крайните срокове (бързина на доставка на продуктите до клиентите), надеждност (при изпълнение на договорената услуга) и гъвкавост (в отговор на пазарните промени). Изпълнението на логистичната услуга се състои от оценка на способността на доставчика на услуги да достави необходимите продукти на приемлива цена и в рамките на желаното време за доставка по последователен начин.

Подобреното използване на оборудването и по-доброто разпределение на капитала са основната причина за намаляване на разходите чрез аутсорсинг на логистика [13]. Доставчиците на логистични услуги (LSP) могат по-добре да натоварват логистичния капацитет като се възползват от икономии от мащаба, и така да постигнат значителна степен на ефективност. В друго проучване се моделират основните променливи на връзката между спедитори и доставчици на логистични услуги в условията на логистичен аутсорсинг като се изследва тяхното влияние върху производителността и конкурентоспособността на

спедитора [14]. Проучване е доказало, че партньорството с доставчик на логистични услуги е постигнало своите четири основни оперативни цели: намаляване на общите логистични разходи, намаляване на времето за транспорт, подобряване на информационната осигуреност и надеждността на доставките [15].

Проучване на ефективността на логистичния аутсорсинг и лоялността [16] е доказало, че ефективността е важен фактор за поддържане на лоялност при логистичния аутсорсинг. Установено е, че аутсорсингът на логистиката подобрява производителността чрез надхвърляне на целите и очакванията на клиентите и подобряване на лоялността. Литературното проучване също така установи, че аутсорсингът е много полезен за малките и средни предприятия, тъй като те имат ограничени ресурси, така че е по-добре за тях да използват ресурсите на логистичните доставчици при основната си дейност [9]. Освен това доставчиците на логистични услуги винаги са готови да осигурят повече подкрепа, когато е необходимо при спешни случаи и да реагират гъвкаво на изискванията на клиенти, тъй като те са много по-подготвени да се справят с подобни ситуации отколкото неспециализираните в логистиката организации.

В проучване относно логистичния аутсорсинг и представянето на големите производствени компании [11] е установено, че предоставянето на всички или част от логистичните дейности на доставчик на логистични услуги носи различни ползи свързани с подобряване на оперативната и организационната ефективност. Логистичният аутсорсинг подобрява ефективността на операциите чрез намаляване на логистичните разходи, позволявайки предлагането на продуктите и услугите на по-конкурентни цени. Ако искаме да постигнем реален напредък в едно логистично партньорство, съществено значение има въвеждането на система за измерване, която да отчита състоянието на предприятието по прост и интегриран начин [16].

В резултат на литературното проучване са обобщени основните измерения на подобряването на ефективността на логистичните услуги в резултат на въвеждането на аутсорсинг на логистичните дейности. Те са подредени във възходящ ред според степента на подобрене в резултат на логистичния аутсорсинг.

Таблица 1. Аспекти на влиянието на аутсорсинга на логистичните дейности върху ефективността на логистичните услуги

Влияние на логистичния аутсорсинг
По-бърза реакция на промените
По-голяма ефективност при предоставяне на логистични услуги
Премахване на неефективността при логистичните дейности
По-бързо движение на информацията, чрез което се намалява времето за изпълнение на поръчките на организацията

По-висока адаптивност към промените на пазара
По-лесна обработка на поръчките и доставките, с което се избягват забавянията
Увеличение на приходите
Намаляване на логистичните разходи
По-високо ниво на точност на подържаните запаси
Гъвкавост при работа с планове за извънредни ситуации
Прилагане на оптимална транспортна система
Намаляване на производствения цикъл
Увеличаване на обращаемостта на запасите
Подобряване на финансовите резултати
Подобряване на достъп до навременна и точна информация
По-висока точност на обработка на поръчките
Улеснено наблюдение на движението на запасите
Постигане на навременно експедиране на поръчките
Навременно предоставяне на логистични услуги на клиентите
Осигуряване на максимална сигурност при разпространението на информацията
По-висока ефикасност при предоставянето на услуги
Съкращаване на времето за изпълнение на поръчките

Заклучение

След подробен преглед на литературата в резултат на проучването може да се заключи, че аутсорсингът на логистиката има сериозно въздействие върху ефективността на логистичното обслужване. Но ако разгледаме логистичните дейности, можем също така да отбележим, че само предоставянето на логистичните дейности на ниво 4 може да има пряко и положително въздействие върху ефективността на логистичните услуги според динамиката на търсенето.

Като се има предвид, че четирите нива на логистичен аутсорсинг имат пряко въздействие върху представянето на логистичните услуги по отношение на гъвкавост, надеждност и навременност, това проучване може да помогне на организациите да преценят коя от логистичните дейности да се възложи на външни изпълнители, за да се постигне по-голямо въздействие върху ефективността на логистичното обслужване.

Литература:

[1] Bellingkrodt, S., and Wallenburg, C. M., (2013). The role of external relationships for LSP innovativeness: A contingency approach. *Journal of Business Logistics*, 34(3), 209-221.

- [2] Charles Kalinzi (2016). Outsourcing (Logistics) Services and Supply Chain Efficiency - A Critical Review of Outsourcing Function in Mukwano Group of Companies. *Journal of Outsourcing and Organizational Information Management*.
- [3] Wallenburg, C.M, Cahill, D.L., Goldsby, T.J., and Knemeyer, A.M. 2010. Logistics outsourcing performance and loyalty behavior, *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, Vol. 40 Iss 7 pp. 579 - 602.
- [4] Lee, E.L, and Song, D, (2015). The effect of shipping knowledge and absorptive capacity on organizational innovation and logistics value, *International Journal of Logistics Management*, Vol. 26 Iss 2 pp.
- [5] Gilley, Mcgee et Rasheed, (2004). Perceived environmental dynamism and managerial risk aversion as antecedents of manufacturing outsourcing: the moderating effects of firm maturity, *Journal of Small Business Management*, 42(2), pp. 117-133.
- [6] Freytag, P. V., Clarke, A. H., and Evald, M. R. (2012). Reconsidering outsourcing solutions. *European Management Journal* , 30 (2), 99-110.
- [7] Hofer, A.R., Knemeyer, A.M. and Dresner, M.E. (2009). Antecedents and Dimensions of Customer Partnering Behavior in Logistics Outsourcing Relationships," *Journal of Business Logistics*, (30:2), pp. 141-159.
- [8] Forslund, H. (2012). Performance management in supply chains. Logistics service providers' Perspective. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*.
- [9] Fabbe- Costes, N., Jahre, M., and Roussat, C. (2009). Supply chain integration : the role of logistics service providers. *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 58 Iss: 1, pp.71 - 91.
- [10] Green, K.W., Whitten, D.T., and Inman, A. (2008). The impact of logistics performance on organizational performance in a supply chain context *An International Journal Volume 13*, number 4, 317-327.
- [11] Power, D., Sharafali, M. et Bhakoo, V., (2006). Adding value through outsourcing contribution of 3PL services to customer performance, *Management Research News* 30 (3), 228-235.
- [12] Sheikh, Z. et Rana, S., (2011) Role of Third Party Logistics Providers with Advanced IT to Increase Customer Satisfaction in Supply Chain Integration. Society of Interdisciplinary Business Research (SIBR) 2011, Conference on Interdisciplinary Business Research, 16-18 June, Bangkok, Thailand.
- [13] Buyukozkan, G., Feyzioglu, O., and Ersoy, M. S. (2009). Evaluation of 4PL Operating Models: A decision Making Approach Based on 2- additive Choquet integral. *International Journal of Production Economics*, 121, pp. 112-20.
- [14] Qureshi, M.N., Dinesh, K., and Pradeep, K. (2007). Modeling the logistics outsourcing relationship variables to enhance shippers' productivity and competitiveness in logistical supply chain, *International Journal of Productivity and Performance Management*, Vol. 56 Iss 8 pp. 689 - 714.
- [15] Cho, J.J., Ozment, J., and Sink, H. (2008). Logistics capability, logistics outsourcing and firm performance in an e-commerce market. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, Vol. 38 Iss 5 pp. 336 - 359.

[16] Wallenburg, C.M, Cahill, D.L., Goldsby, T.J., and Knemeyer, A.M. (2010). Logistics outsourcing performance and loyalty behavior, International Journal of Physical Distribution and Logistics Management, Vol. 40 Iss 7 pp. 579 - 602.

[17] Esther, N., and Katuse, P. (2013). Third party logistics in distribution efficiency delivery for competitive advantage in fast moving consumer goods companies In Kenya. International Journal of Social Sciences

СЕКЦІЯ 2. ФІНАНСИ ТА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК: НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ І СВІТОВІ ТРЕНДИ

George Abuselidze,
Doctor of Economics, Professor
Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia

FINANCIAL STABILITY ISSUES AND NEW ECONOMY MODELS IN GEORGIA

Abstract

The essay examines the dynamics of population wellbeing and social inequality in addition to the effects of the conventional economic environment. There are suggestions made on the necessity and potential for the development of new economics.

The country's widely practiced conventional economics have reached a crucial point in the interconnectedness and interdependence of society and natural situations (fig.1).

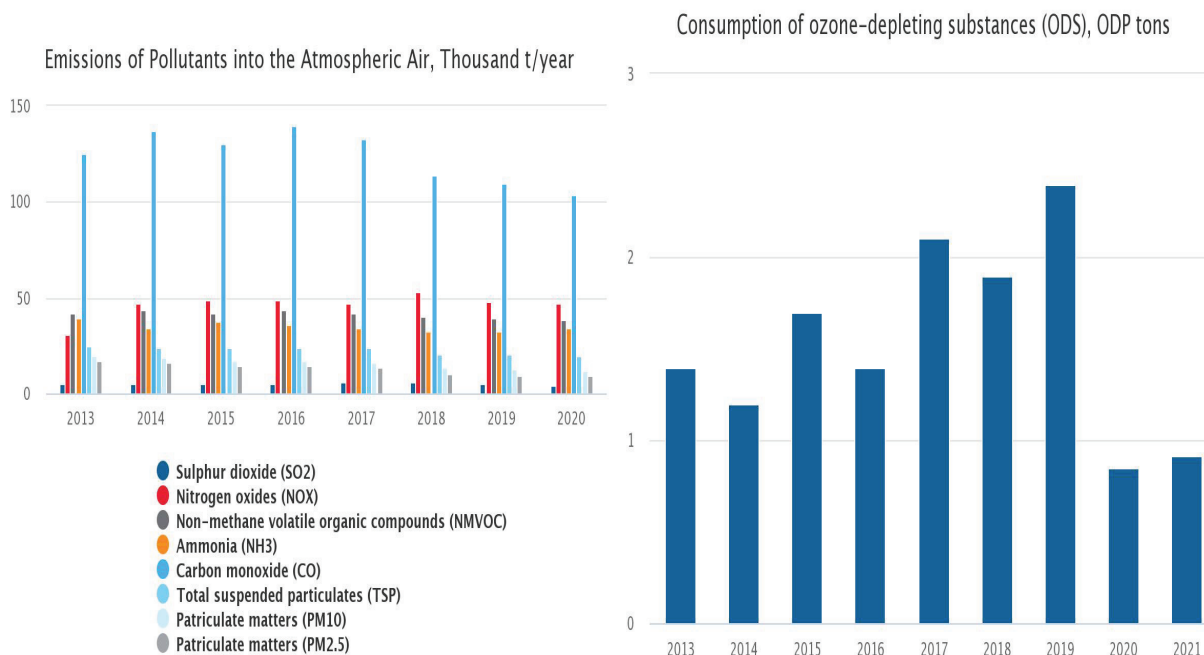

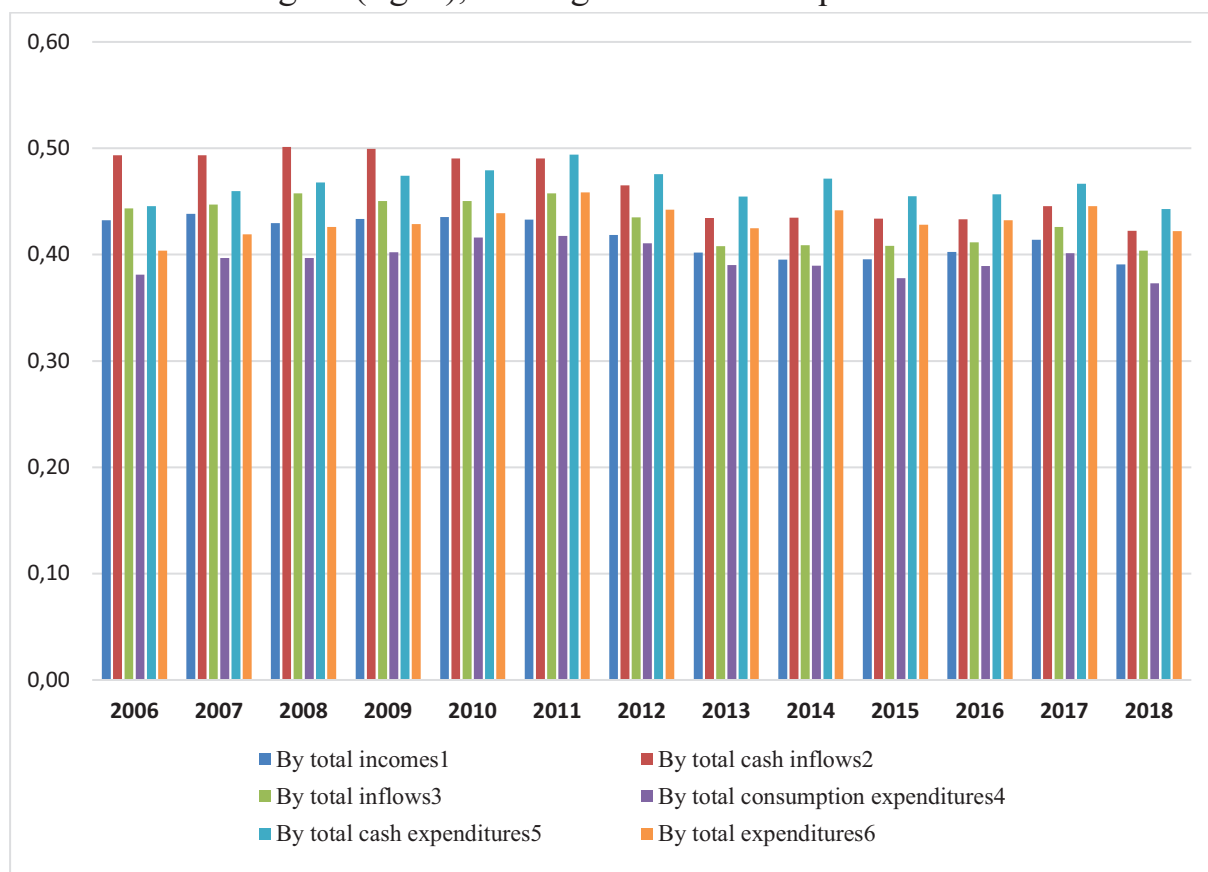
Fig.1

Source: National statistics office of Georgia, 2022

Environmental, technical, and demographic issues have recently had an impact on the economy. The question of how to replace the current economic system with an alternative one that, in contrast to traditional economics, reduces environmental

hazards, ecological losses, and concentrates on enhancing social equality and population well-being becomes the question of agenda.

Along with development, it's critical to assess the level of inequality between various societal strata. A community's level of living is not based on a single criterion or measure. Even if the primary portion of the gross national income can go to a tiny population, it might still be large. A country's population has significant levels of income inequality if the Gini coefficient is near to 1, whereas a low value signifies that income is spread fairly equally throughout the nation. Georgia is in an unsatisfactory situation in this regard (fig. 2), and urgent action is required.

¹ Includes transfers, cash and non-cash incomes

² Includes transfers, cash incomes and and other cash inflows

³ Includes cash inflows and non-cash incomes

⁴ Includes cash and non-cash consumption expenditures

⁵ Includes cash consumption and cash non-consumption expenditures

⁶ Includes cash and non-cash expenditures

Fig 2. Gini Index of Georgia

The economic and commercial paradigms are shifting as a result of digital technology. It is necessary to establish certain priorities in this case. Specifically, developing a platform model that will aid in expanding SME financing opportunities; developing data processing strategies to make new technologies more active; promoting

businesses to increase operational sustainability of businesses; transitioning to the green economy; and etc.

According to papers, the development of distinct (separate) and priority sectors is the primary action that the government must do to boost the GDP growth rate, reduce unemployment, and enhance living standards. The development of the business environment has to get special attention since it is a prerequisite for the growth of national agriculture. In particular, this sector is significant in the intricate process of economic growth. Unfortunately, businesses currently have difficulties not only with starting to expand but also with emerging from severe depression states brought on by political, social, or economic catastrophes.

The smooth operation of the payment system is one of the key elements in the nation's growth. However, as of 2018, there were 80% fewer people using cash in the US, Canada, and the EU. Consumer behavior changes as the percentage of cashless transactions rises. Less cash is being used as people increasingly use their cellphones and plastic cards (such as Samsung Pay, Apple Pay, and others) to make purchases. The rise of electronic money has a precondition, which calls for a shift in monetary and credit policy.

Freelancing alters the nature of work, and the GIG economy has started to become the source of new jobs. A smooth connection between the client and the supplier is made possible by online platforms, which also support both parties in making wise choices in their interactions.

In the financial markets, new business models start to proliferate. Both the quantity of startups and the activity of the non-banking industry are rising. Around half of the world's financial assets are held by actors who don't use banks. As a result, the majority of financial transactions take place outside of the banking system. This may enhance the danger of financial stability while also raising the amount of competitiveness on the one hand.

A new financial system is necessary for the planet, economy, and demographics of the twenty-first century. As a result, the country's political-administrative laws, rules governing the economy's growth, and economic, financial, and social policies should have clearly defined regional components.

We believe that distinct approaches are required in the areas of the budget, taxes, money circulation, credit, entrepreneurship stimulation, industry and agriculture development, employment, health care, education, export-import, regional markets, and national markets. Instead of emphasizing social support, the new economic strategy should concentrate on boosting wealth by encouraging job growth. International standards must be updated and successfully applied in order to guarantee the secure and effective flow of money. Many issues can be resolved by innovations

and regulatory changes, but they might also introduce fresh hazards or alter existing ones. Platform-based enterprises should be integrated into the financial sector within the regulatory framework, regulators should make sure.

Key words: Traditional economics, environmental protection, financial stability.

Mocanu Natalia,
Tehchnical University of Moldova
Secrieru Vasile,
Academy of Economic Studies,
Moldova

TECHNIQUES FOR PERFORMING FISCAL CONTROL IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Introduction. An important role in the fiscal system of the Republic of Moldova belongs to the principles of fiscal administration, control processes and fiscal mechanisms considering that through these elements the collection of financial resources is ensured from taxpayers who operate on the territory of the state. The State Fiscal Service is the national public authority that has powers to administer taxes, fees and other payments that are in favor of the state budget. Subsequently, the basic mission of the State Fiscal Service is to ensure an active process of verification, servicing and tax administration that creates the conditions for taxpayers to comply with the legislation in force, ensuring the level of financial resources necessary for the state in the financing of social projects. At the moment when the Republic of Moldova holds the prospect of joining the European Union, one of the most important aspects is the harmonization of the functionality of the national tax systems in correlation with European practices which will bring a well-determined benefit in the process of comparing all the performance indicators of the tax administration, the implementation practicable European ones contributing to ensuring the accession of foreign investors as well as international institutions, a fact that would influence the economic development process of the state.

Control is a notion that comes from the words, *contra rolus*, which means checking the original act after the duplicate that is entrusted for this purpose to another person. In this case, control means establishing the material accuracy of the operations subject to control, which is usually done simultaneously with the execution of the operation, in advance or at a short interval after the execution of the operation. Control within an enterprise consists in verifying that all activities are carried out in accordance

with the fixed schedule, according to the given orders and established principles. Control can also be considered as a systematic and uninterrupted supervision of an activity that would be characterized, among other things, by the fact that it is mostly exercised by the company's bodies, even if they are not specialized .

The control system includes a series of mechanisms designed to increase the probability of achieving the company's objectives and standards. The control systems can be used to regulate the activity carried out by the economic agent as well as the verification of the obligation to pay all fiscal responsibilities .

Fiscal control represents the totality of activities whose primary purpose is to verify the correctness and accuracy of the fulfillment of fiscal obligations according to the legislation by natural or legal persons.

Research materials and methods. The results are based on modern scientific research and financial data to implement the control process. System analysis is used to understand the subject research. The synthesis is used to make a series of conclusions aimed at building a clear concept of the cause-effect relationships between financial control and fiscal control. Causal analysis is used for the network created

to capture the links and influence of the implementation of new control models Using the analysis, a logical sequence of factors and their interrelationships was established within the entire process of carrying out fiscal control. The identified elements indicate the directions that must be implemented in the enterprise for a successful implementation process.

According to art. 2 of the Fiscal Code of the Republic of Moldova, the fiscal system of the Republic of Moldova includes all taxes and duties, the forms and methods of establishing, changing and canceling them, as well as all the measures that ensure their timely payment according to the management year.

The results obtained . Fiscal control is part of the leadership and management mechanism of the national economy, being an integral part of financial control and having the role of contributing to the perfection of the efficient management of economic activity, of ensuring knowledge of how to apply the decisions taken on households' material and monetary resources, to ensure the achievement of state revenues. Fiscal control has an important contribution in ensuring the realization of revenues from fees, taxes and other amounts due for payment at the established terms and in their actual amount.

The purpose of fiscal control is to check how the taxpayer complies with fiscal legislation in a certain period or in several fiscal periods.

Following the theoretical analysis of the notion of fiscal control, we can mention the following that the fiscal control represents the verification of the correctness of the information presented by the natural person or legal entity and the verification of the

execution of the fiscal obligation and other obligations provided for by the legislation of the Republic of Moldova.

Fiscal aspects maintain a particularly important role in the process of efficient management of a state's economy. In accordance with the Constitution of the Republic of Moldova, the payment of taxes, fees and other payments that are mandatory established by the legislation constitutes the basic obligation of every citizen of this state. No taxpayer is required to pay within the budget any fees or taxes that are not provided for by the legislation of the Republic of Moldova.

Table 1

Fiscal obligations paid by taxpayers for the year 2020 following the performance of fiscal controls.(thousands of lei)

Domains as of	31.12.2019	31.12.2020	+/-	%
Agriculture	71 899,31	85 187,83	13 288,52	18%
Trade with lifting the goods	321 099,85	358 996,47	37 896,62	12%
Trade electronic	42 486,09	50 457,66	7 971,57	19%
Construction	125 231,32	155 523,11	30 291,79	24%
Services of beautification	40 044,23	44 300,24	4 256,01	11%
Transport	117 408,29	125 372,02	7 963,74	7%
Total	718 169,10	819 837,36	101 668,25	14%

Source: Prepared by the autho

Analyzing the data presented in the table above, we can report the following that in 2020 the amount of tax obligations paid by taxpayers following the performance of tax controls by the State Fiscal Service registers an increase of about 14%, the equivalent of the amount of 101,668.25 thousand lei compared to the previous management year 2019.

Conclusions and proposals. The Fiscal System of a state constitutes a vast set of concepts, instruments and processes that appear as a result of the process of defining and applying taxes and duties as well as the mechanisms that, following research, are necessary to fulfill this well-formed. If we are to refer to fiscal control, then we can highlight that it is characterized by a large category of classifications, functions, implementation principles that are manifested in correlation with time parameters and are carried out through the use of the regulation mechanism and to maintain fiscal equity of taxpayers against the national public budget. Later, in order to ensure a high

level of tax compliance, different methods of tax verification of the economic agent are used, emphasizing the priority of informing the taxpayer through the Fiscal Code, focusing on the information presented in Title I, Title V and Title VIII. The level of fiscal compliance can be said to depend on the fiscal system that is used through the lens of the legislative and regulatory framework as well as on the clarity of the fiscal verification process that directly involves contact with the taxpayer at the internal and external level of analysis. Namely, these processes have a direct influence on the tax compliance process of taxpayers and the maintenance of a documentary regularity when initiating a type of verification. Analyzing the practice of organizing and carrying out fiscal control by fiscal bodies in highly developed states, what exactly and influence the facilitation of their activity. Tax officials are the ones who are entitled to obtain any type of information about the taxpayer who is exposed to the verification process.

Fiscal control by the fiscal bodies in the highly developed states is carried out continuously, it is certain that in the last decade under review a trend towards more efficient relations between taxpayers and fiscal officials can be observed.

If we carry out an analysis of the procedure for carrying out fiscal control in the international environment, we can find, for example, that in Denmark the fiscal framework is held by the Ministry of Finance, being made up of the department specialized in tax consultations for taxpayers. In Australia, the training of licensed persons in the field of accounting is practiced by carrying out various informative seminars or trainings in the tax field. In the given state, there is a certain program that specializes in consulting natural or legal persons who have created a new business.

Subsequently, the assessment of taxpayers' fiscal compliance with the public budget is a primary performance indicator of fiscal control and the fiscal administration process that constitutes the difference between the income that is calculated and the income that is paid by taxpayers in correlation with statistical and macroeconomic parameters.

An important aspect in the research of a complex system such as tax control is a proper assessment of the process of fulfilling tax obligations held by natural or legal persons which is carried out and based on a monitoring system of the main indicators used depending on the type of control initiated. We can say that in order to modernize the tax assessment process, it would be necessary to integrate European practices for a result of securing revenues within the public budget. The European practices of fiscal control that were also presented in the content of chapter I of the thesis, are based on well-developed practices in the space of the member states of the European Union which are oriented by the methods used towards the taxpayers of the countries where they carry out their activity with direct reference to France, United Kingdom, etc.

References:

1. Bistriceanu Gheorghe Lexicon de finante, Banci, Asigurari vol.1 editura economica p. 434-435
2. Boulescu Mircea, Ghita Marcel, Mares Valeric controlul fiscal și auditul financiar fiscaleditura CECCAR, bucuresti 2003, pag. 42
3. www.mf.gov.md
4. <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf>

Davydenko Nadiia,
Doctor of Economics, Professor,
State Tax University,
Ukraine

Wasilewska Natalia,
Doctor of Economics, Professor,
Jan Kochanowski University,
Poland

RESERVES FOR STRENGTHENING FINANCIAL SECURITY OF AGRARIAN ENTERPRISES

The development of the economic system of Ukraine, although outlined by political and economic imbalances, is aimed at achieving a high level of competitiveness and stability. The state of financial security of the agrarian sector is worsened not only by macroeconomic factors, which have an definitely significant influence, but also by industry factors. Taking into account the objective processes taking place in society, the positive influence of factors on the development of the industry, such as a favorable natural and climatic environment for agricultural production, fertile lands, compliance with the trend of the reduction of the rural population, as prerequisites for the provision of the industry with a qualified workforce, the activation of innovative - investment technical and technological development, a convenient geographical location, as well as ancient traditions of agricultural production, the issue of strengthening the financial security of the development of the industry is of justified scientific and high practical interest in today's conditions. This causes a steady increase in the importance of the theoretical understanding of new scientific approaches to ensuring and strengthening the financial security of the agrarian sector of the country's economy and the development of directions for the implementation of relevant practical recommendations.

The main reasons for the decrease in the security of state protection in the context of the financial security of the agrarian sector of the country's economy should be called the factors of the country's food dependence:

- 1) food shortage and low level of solvent demand, which cause the imbalance of the domestic food market in terms of supply and demand;
- 2) dependence of the domestic market on imported food supplies, uncompetitiveness of the national agricultural sector;
- 3) low competitiveness of products in terms of quality or price under the conditions of sufficient self-produced food;
- 4) underdevelopment of foreign economic relations, closed domestic food market;
- 5) low efficiency of individual economic entities in the agricultural sector;
- 6) transformation of the export of food products into an end in itself for the development of the agrarian sector;
- 7) growth of obligations to cover foreign debt with an unstable exchange rate of the national currency [3, c. 108].

Unconditional consequences of a decrease in financial and food security will be a deterioration in the safety of food for health, a decrease in the physical, economic and social availability of food products and a violation of the balance of security of the country's population [1].

An important reserve for strengthening the financial security of agrarian enterprises should be recognized as debt security, which means a certain level of the ratio of external and internal, creditor and receivable debt of an agrarian enterprise, which allows timely implementation of the set financial, economic, social and political functions of the agrarian sector. Accordingly, the factors that determine the state of debt security in the context of the financial security of agricultural enterprises are: the state of existing and potential debt obligations, prospects for the differentiation of debt obligations, the government's currency policy and debt instruments.

Prevention of the negative impact of currency crises on the financial security and debt security of agricultural enterprises is possible by limiting foreign currency lending to enterprises that do not have foreign currency revenue for a period of more than 1 year or the possibility of transferring foreign currency loans to national currency on mutually beneficial terms. Attention should be focused precisely on the mutual benefit of this process, since a violation of the effectiveness of the functioning of the banking system as an element of the national financial market will lead to pandemic violations of the financial security of the agrarian sector.

The security of foreign economic activity in the context of the financial security of agricultural enterprises requires special attention and should be interpreted as a state

in which agricultural entities are able to effectively implement export policy, taking into account the interests of both the country's food security and the need for economic entities to enter international markets industry. In this way, the security of foreign economic activity contributes to ensuring foreign exchange earnings, increasing the investment attractiveness of agricultural enterprises, improving the culture of production, expanding the structure of financial resources, etc. [2].

Investigating prospective reserves for strengthening the financial security of agrarian enterprises, it is important to pay attention to the security of the non-banking financial market, which in the transformational period of the crisis serves as a reliable rear for agrarian enterprises, as well as for solving financial issues not inherent in the banking sector. First of all, the insurance sector, to a greater extent than others, is related to the strengthening of the financial security of agricultural enterprises, as it is aimed at reducing the impact of adverse conditions on the state of the industry's functioning. The high dependence of the agricultural sector on uncontrollable factors (often natural and climatic) causes the use of financial resources to reduce the impact or overcome the consequences of such an action. Such a situation becomes the reason for partial or complete rejection of certain profitable activities. Instead, in order to obtain high profits in the agricultural sector, it is necessary to expand the range of manufactured products.

Thus, the strengthening of the financial security of agrarian enterprises should be based on such reserves as the strengthening of state support, debt security, ensuring the financial solvency and financial independence of agrarian enterprises.

References:

1. Davydenko N., Titenko Z. Current problems of financial security of enterprises. Proceedings of the International Scientific Conference "Global Challenges and Sustainable Development of Economics and Business", pp. 19-21. Batumi, Georgia. ISBN – 978-9941-488-62-67.

2. Davydenko N., Wasilewska N., Wasilewski M., Titenko Z. Financial and economic security of agricultural enterprises in the Ukraine. *Annals of the Polish association of agricultural and agribusiness economists 2019*. <https://rnseria.com/resources/html/article/details?id=194053>

3. Zelenska O.O. Food security system: essence and hierarchical levels. Bulletin of ZSTU. 2012. №. 1(59). pp. 108-112.

Korneev Volodymyr,
 Doctor of Economics, Professor,
 State Tax University,
 Ukraine

Smirnova Oleksandra,
 PhD in Economics, docent, senior research officer,
 State Tax University,
 Ukraine

CURRENT LEVEL OF SOLVENCY OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE

The financial security of the banking system is one of the determining factors of the financial security of the state in general, since the banking system is one of the main elements of the economic system of the state.

The main goal of the bank's financial security is to ensure competitiveness in the banking services market of both a separate bank and the banking system as a whole and to prevent the banking sector from becoming unprofitable under the influence of internal and external threats [3, p.38].

At the current stage, solvency is one of the main criteria for the reliability of a banking institution and support for its stable functioning, therefore it is appropriate to conduct a study of the structure of the banking sector of Ukraine in terms of its solvency (Table 1).

Table 1

The structure of the banking sector in Ukraine, 2014-2021, institutions

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Solvency	147	117	96	82	77	75	73	71
- <i>changing</i>	-33	-30	-21	-14	-5	-2	-2	-2
State	7	7	6	5	5	5	5	4
- <i>changing</i>	0	0	-1	-1	0	0	0	-1
Foreign	25	25	25	23	21	20	20	20
- <i>changing</i>	0	0	0	-2	-2	-1	0	0
Private	115	85	65	54	51	50	48	47
- <i>changing</i>	-33	-30	-20	-11	-3	-1	-2	-1
Insolvent	16	3	4	2	1	0	2	1
- <i>changing</i>	16	-13	1	-2	-1	-1	1	0
In the stage of liquidation	21	64	84	95	97	94	96	97
- <i>changing</i>	19	43	20	11	2	-3	2	1

Source: generated by the authors based on [9; 10; 11]

The data given in table. 1 indicate that within 2014-2021 there is a significant decrease in the number of solvent banks. As of 2021, the number of solvent banking institutions is 71, which is 76 institutions (ie, 48%) less than in the same period of 2014.

The next important criterion for evaluating the banking sector is the analysis of the aggregate results of the banks' activities.

Table 2

The main financial results of Ukrainian banks in 2014-2021, billion UAH.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Зміна, +,-
Чисті процентні доходи	52,2	39,1	44,2	53,0	73,0	78,9	84,8	117,6	65,4
Чисті комісійні доходи	23,1	22,6	24,2	27,5	37,8	44,0	46,5	58,1	35,0
Відрахування в резерви	84,4	114,5	198,3	49,2	23,8	10,7	31,0	3,4	-81,0
Чистий прибуток/збиток	-33,1	-66,6	-159,4	-26,5	22,3	58,4	39,7	77,5	44,4

Source: generated by the authors based on [10; 11; 13]

Table data 2 indicate an increase in the amount of net interest income of banks during 2014-2021 from UAH 52.2 billion. to UAH 117.6 billion, i.e. by UAH 65.4 billion. In connection with the restoration of demand for banking services and due to the increase in service tariffs, there is an increase in the volume and net commission income. During 2014-2021, commission income increased by UAH 35.0 billion. and as of 2021 amounted to UAH 58.1 billion. In the period 2014-2021, the banking system was characterized by the deterioration of the quality of the loan portfolio, which became one of the main prerequisites for the increase in the unprofitability of operating banks from UAH 33.1 billion. to UAH 77.5 billion, respectively. In 2016, the situation worsened somewhat, the direct reason for this was the nationalization of "Privatbank", whose annual loss at that time amounted to UAH 135 billion, which was the largest specific weight in the total amount of unprofitability of the banking sector of Ukraine. In 2017, the banking system of Ukraine continued to be unprofitable, but the level of unprofitability significantly decreased to UAH 26.5 billion. In 2018-2019, banks restored their profitability, and as of 2019, the net profit of the banking sector amounted to UAH 58.4 billion, which is by UAH 37.3 billion more than in the same period of the previous year.

In order to improve the efficiency of the banking sector of Ukraine, a banking reform was carried out during 2014-2018, the directions of which were aimed, first of all, at the formation and maintenance of effective financial security of the banking system of Ukraine. This reform gave an impetus to the gradual restoration of depositors'

trust in the banking system, as evidenced by the increase in the volume of deposits and due to the additional attraction of funds by banks through refinancing by the NBU, which became a prerequisite for increasing the volume of lending to both business entities and individuals. Banking institutions have become more resistant to macroeconomic fluctuations, having sufficient reserves of liquidity and capital, which will contribute to the efficient and stable operation of the country's banking sector in general.

Thus, the measures introduced by the NBU made it possible to level the consequences of the crisis of the banking system of Ukraine, which was caused by political and economic instability in 2014, which became a prerequisite for improving the level of financial security of the state banking sector.

Therefore, in order to further ensure the solvency of the banking system of Ukraine and its financial stability at a high level, considerable attention should be paid to the improvement of the banking management system and instruments of state financial monitoring of the banking sector.

References:

1. Барановський О.І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. Вісник Національного банку України. 2014. №9 (223). с. 17-23.
2. Болгар Т. М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / Т. М. Болгар. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 22 с.
3. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти : моногр. / О. Б. Васильчишин. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 358 с.
4. Грошово-кредитна та фінансова статистика. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/data-sector-financial#1ms>
5. Дані фінансової звітності банків України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4>.
6. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення : монографія / М.М. Єрмошенко. Київ : КНТЕУ, 2001. 309 с.
7. Качур І., Лепушинський В., Замміт Р. Баланс НБУ: до, під час та після кризи. Вісник Національного банку України. 2016. №237. с. 6-19.
8. Костюченко О.Є. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складова фінансової безпеки держави / О.Є. Костюченко, В.І. Паталах. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Вип. 7. Ч. 5. С. 24-27.

9. Нагляд. Реорганізація, припинення та ліквідація. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/reorganizat-liquidat/stop-activ-no-legal>.

10. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>.

11. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

12. Педченко Н.С., Дячек С.М. Розвиток методичних підходів до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи України. Економіка, управління та адміністрування. 2020. №1 (91). с. 133-145.

13. Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. Річна звітність НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/richniy-zvit-natsionalnogo-banku-ukrayini-za-2021-rik>

14. Ситник Н.С., Самбірська О.Р. Фінансова безпека банку як основа його стійкості. Регіональна економіка та управління. 2019. №4 (26). с. 100-103.

Buriak Igor,
PhD in Agricultural, Doctoral student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

INVESTMENT SECURITY AS A COMPONENT OF FINANCIAL SECURITY

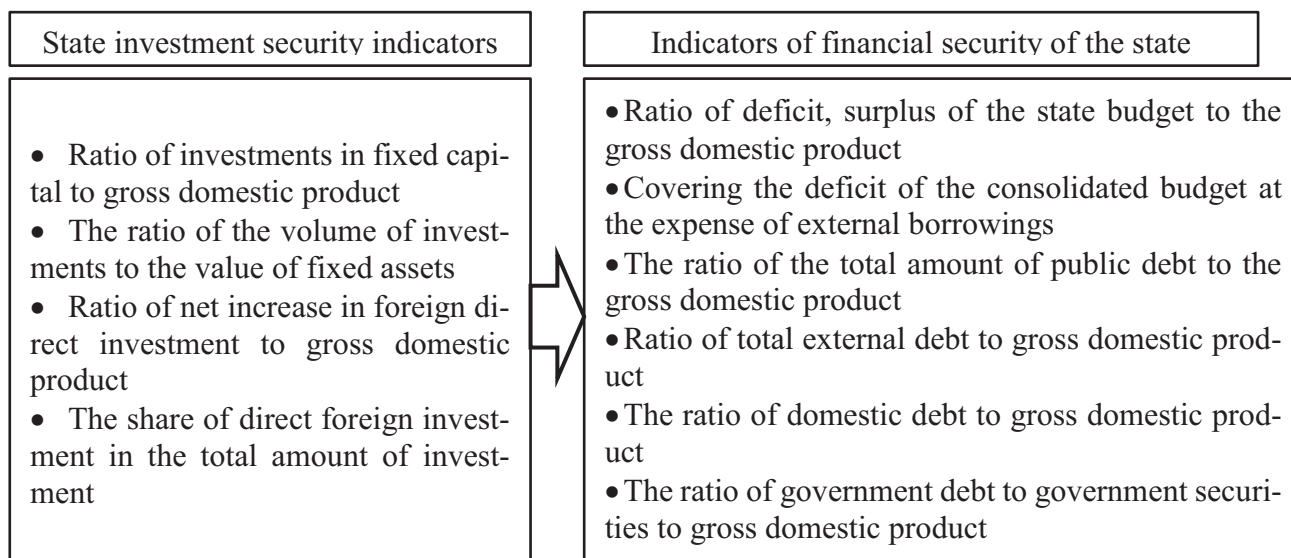
Through regulatory measures, the state influences the investment component of financial security in order to ensure the reproduction of the economy and its economic growth. The material basis of this is a certain level of investment and investment security. The use of investment security criteria is related to the determination of the threshold values of a probable security violation.

The state financial security strategy and comprehensive state investment policy are closely related. Negative changes in indicators of the investment component affect the overall dynamics of financial security indicators, thereby creating threats to the development of the financial system as a whole. The financial security of the state depends on the investment climate, which is a set of political, legal, economic and social conditions that ensure and promote the investment activity of domestic and foreign investors [1].

The concept of "investment security" means the process of ensuring such a state of the investment sphere, under which the economy is able to preserve and maintain

such a level of investment resources under the conditions of internal and external threats, which is necessary to ensure the sustainable development and socio-economic stability of the country, the growth of the competitiveness of the national economy and welfare of the population.

The main indicators of the state's investment security and their direct influence on the dynamics of financial security indicators are shown in fig. 1[3].

Fig. 1. The influence of investment indicators on the financial security of the state [3]

Investment security makes it possible to optimally satisfy the current needs of the economy in terms of capital investments in terms of volume and structure, taking into account the effective use and return of invested funds, achieving the optimal ratio between the size of foreign investments in the country and domestic investments abroad, maintaining a positive national balance of payments. The level of investment security as a component of the financial security of Ukraine can be assessed by calculating the financial indicators of the indicators and their threshold values, developed by the Methodology for calculating the economic security of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 60 of 02.03.2007 [4].

The state of financial security of the state is influenced by destabilizing factors in the investment sphere of the national economy, the main of which are: insufficient volumes and disproportions in the structure of investments in fixed capital; slow attraction of foreign investments in the industrial sector; regional, technological, sectoral disparities in foreign investment; high level of toning of the economy; insecurity of the rights of foreign investors; lack of investment strategy; lack of effective mechanisms for transforming savings into investments, etc [8]. Despite the slight pace of revival of investments last year, their volume is insufficient for

modernization of the economy, and the structure does not meet the tasks of economic development, which leads to the preservation of a low technological level of the national economy [2].

There is a limit to the presence of foreign capital in the country's economy in order to maintain the country's financial security and economic independence, leveling the influence of external factors on its further development. And one of the most important tasks of the country's government is to control the level of safe and effective presence of foreign capital in the domestic economy [6].

The main threats to the Ukrainian economy brought by foreign investors are: the deepening of internal imbalances in the commodity and financial markets; conservation of inefficient structures of national production; monopolization of certain strategically important or socially significant business areas and sales markets with corresponding deformations of the competitive environment; irrational exploitation of the national raw material and resource base and production facilities; large-scale repatriation of profits, etc. [5].

In the light of such indicators, the main possible threats to financial security in the investment sphere are the low attractiveness of the knowledge-intensive industry of the domestic economy for international capital; the absence of appropriate legislation that would regulate the functioning of transnational corporations at the national level and the inconsistency of existing norms at the international level; underdevelopment of the legal field for investment, lack of guarantees of activity for foreign investors [7].

Adhering to the optimal ratio of national and foreign investments, supporting the policy of active state protection of national capital positions and stimulating not only the quantitative growth of foreign direct investments, but also their qualitative aspects will ensure the support of Ukraine's financial security.

References:

1. Baranovskyi O. (2004) Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of provision): [monograph], K.: KNTEU, 759 p., Bibliography: p. 712–733.
2. Kirylenko V.I. (2015) Investment component of economic security: [monograph], K.: KNEU, 232 p.
3. Moskal I.I. Risks and threats to the financial security of the state in the investment sphere / I.I. Moskal. URL: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/15.pdf>.
4. On the approval of the Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated March 2, 2007 №. 60 URL: <http://zakon.nau.ua>.

5. Report on the research work "Development of the system of indicators of financial security of Ukraine" / DNNU "Academy of Financial Management". K.: NDFI. 2011. 302 p.
6. Sukhorukov A.I. (2005) Problems of financial security of Ukraine: [monograph]. K.: NIPMB, 140 p.
7. Tkalenko S. I. (2010) Investment safety in the conditions of globalization of financial flows, Collection of research papers of the National University of the State Tax Service of Ukraine. No. 1., P. 3–8.
8. Sukhorukov A. I. (2005) Problems of financial security of Ukraine: [monograph], K.: NIPMB, 140 p.

Buriak Alina,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

Demianenko Inna,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Food Technologies,
Ukraine

CONTROLLING: INTEGRATIVE SUBSTANCE OF FINANCIAL MANAGEMENT OF ENTERPRISES

The primary task, determined by granting Ukraine the status of a candidate for joining the European Union, after overcoming the terrorist war of aggression, is not only the reconstruction of the destruction caused by the war, but also the implementation of an effective model of dynamic growth and sustainable development of the national economy in the country, ensuring its commodity competitiveness.

The basic basis for solving this task is the effective use and proper development of the productive forces of Ukrainian society, both in terms of the material and technical structure, and in terms of human capital, its creative energy in ensuring socio-economic progress. The driving factor of the necessary changes should be the application of perfect market factors for the development of business and entrepreneurship, primarily their organizational forms and management systems - financial management based on the principles of controlling [4].

A step-by-step approach to examining the dynamics of society's civilizational progress allows us to identify the main trends of economic and political-social development based on the following indicators of the human condition: personal

independence, free individuality, collective production partnership. They act as a prerequisite for the following deterministic relationships: economic growth - fair and adequate property relations - a perfect economic and financial mechanism, which are components of progress [3].

Controlling fully corresponds to the stated ideology, combining all elements of modern financial management into a system integrity. The task of controlling consists in consolidating the economic interests of all participants in the production of each business object, materialized by public collective and partnership efforts.

The principles of functioning of controlling are as follows:

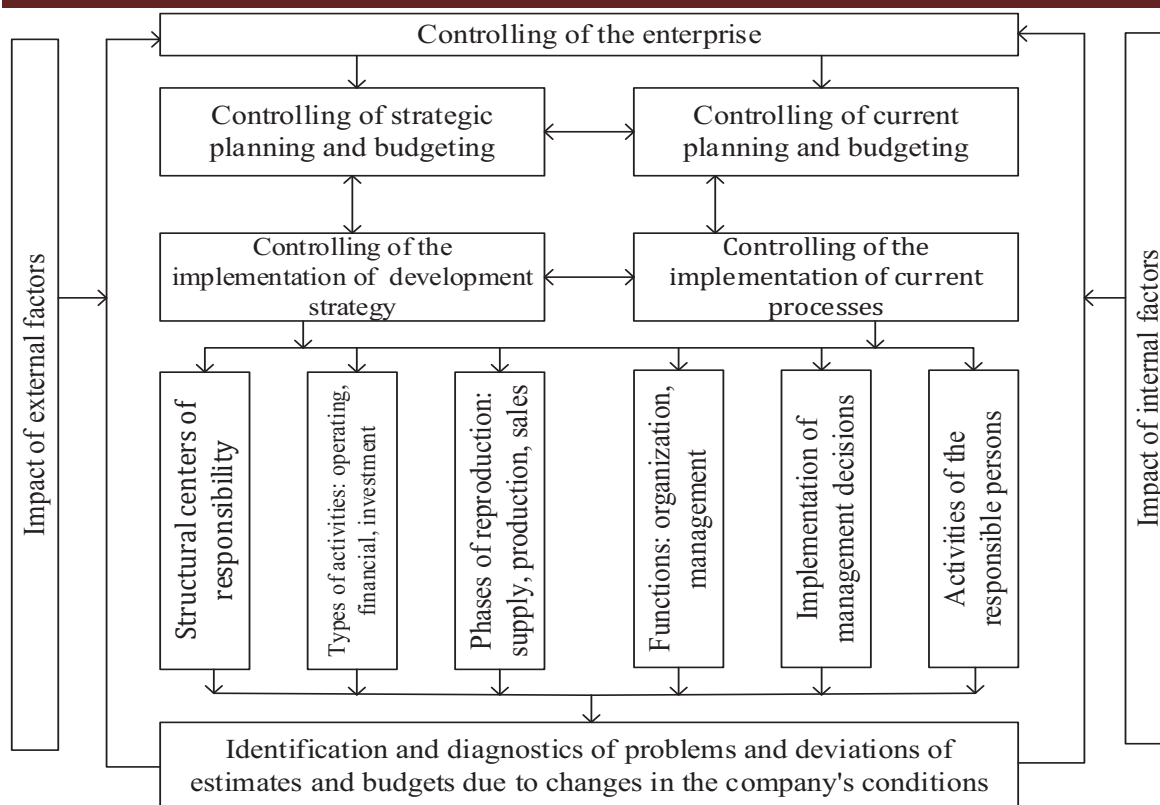
- production activity planning. But blind adherence to an unchanged production plan is impossible due to the dynamic variability of objective circumstances;
- monitoring and evaluation of production and business activities are aimed at strengthening its perfection on the basis of adaptation to real objective business conditions;
- variability of the planned budget parameters of the activity of structural units and the enterprise as a whole in accordance with the objective situation;
- timeliness and permanence of introducing improvements in production processes and management methods at all levels of management decision-making.

From an organizational point of view, controlling is a separate segment in the structure of financial management, which has the following functions[5,6]:

- formation of information channels and information support for the adoption of well-founded and balanced management decisions based on them;
- coordination of financial activities and financial plans of production activities;
- strategic and operational planning;
- control, revision and internal audit of the enterprise's financial activities.

The leading goal of controlling, as its integrative substance "control-manage", which accompanies all actions of financial management, is to ensure the maximization of the welfare of the owners of the enterprise in the current and future periods, the rational use of accumulated financial resources, determined by justified management decisions, to achieve an acceptable level of income with minimal risk investing capital and maximizing the market value of the enterprise, which realizes the ultimate financial interests of its owners[2].

The general organizational and functional structure of controlling the enterprise and its internal relationships is shown in Fig. 1.

Fig. 1 Organizational and functional structure of controlling the enterprise

As can be seen from Fig. 1, controlling covers all meaningful components of financial management - planning and budgeting; capital and asset management and the flow of the value of the newly created product from raw materials, production and to the manufactured product; cash flow management for three types of activities (operational, financial and investment); control and analysis of the financial status both in general and of individual structural centers of financial responsibility; performs organizational and management functions, implements management decisions; ensures the effective activity of responsible officials, which includes training, delegation of authority, control over implementation and the appropriate motivational system for the operation of the enterprise.

So, controlling is a functionally separate area of financial management, determined by the evolutionary progress of society [1]. This is the newest concept of management, ideologically it is "management of management" according to the criterion of the rationality of using financial resources to achieve a common goal.

References:

1. Demyanenko I.V., Vasylenko G.V. (2015) Controlling in the financial management system of the economic entity. Formation of market relations in Ukraine, No. 7-8., P. 124-130.
2. Guba M. O. (2010) Financial controlling as a factor of financial management effectiveness. Entrepreneurial activity in Ukraine: problems of development and

regulation: coll. materials of IV International science and practice conference, May 27-28. 2010 (Kyiv) / MONU, MIBO KNEU [etc.], K.: MIBO KNEU, P. 52-54.

3. Partyn G.O. (2013) Financial controlling: training manual, Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic, 232 p.

4. Ptashchenko L. O., Serzhanov V. (2016) Financial controlling of education. Manual, K.: "Center for Educational Literature", 344 p.

5. Tereshchenko O.O. (2014) Institute of financial controlling - an innovative platform for corporate finance and controlling, Accounting and auditing, No. 5., P. 52-53

6. Tereshchenko O.O., Babyak N. D. (2013) Financial controlling: education. Manual., K.: KNEU, 407 p.

Buriak Alina,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

Lyshtvan Dmytro,

PhD student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

CORPORATE MANAGEMENT AS AN INSTITUTIONAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL ACCOUNTING

An important institutional basis for the development of financial accounting is the system of corporate management as such, which is largely based on the principle of proper information exchange and openness of information. At the current stage, its relevance is recognized by all participants of the economy at the national and international levels, besides, it is relevant not only for corporations, but also in the sphere of state administration and local self-government. Confirmation by society to adhere to the practice of proper corporate governance is a sign of the development of economic relations and the institutionalization of financial accounting.

The system of corporate governance (corporate governance) began to take shape in the late 1980s in the United States in large corporate business. Covering the system of relationships between the company's management, its board of directors, shareholders and other interested parties, it became decisive in ensuring proper information exchange in the financial markets [1]. At the same time, such an information exchange was recognized as appropriate, which enabled the transparency of the corporation's activities, disclosure of information, and owners' control over the

work of the executive body. Oriented to protect the interests of business owners, the corporate governance system, at the same time, ensured a balance of interests of all players interested in the activities of the corporation [2].

According to IFC experts (they are among the leaders in issues of corporate governance), the factors of increasing public attention to the subject of corporate management, openness of information of corporations, financial control and monitoring of its activities by owners are the awareness of the need to prevent fraud by managers employed by the corporation, and the struggle with the inability of incompetent management to correct mistakes [3].

Research by scientists confirms a close correlation between the presence of a corporate governance system in a corporation and the level of its development and competitiveness. Such corporations have more opportunities to access external financing, reduce the cost of borrowed capital, more effectively allocate cash capital and manage cash flows, reduce the risk of financial crises, and improve the relationships of all interested parties. All this, in addition to the economic one, has a considerable social effect [4].

As for financial accounting, the system of corporate management, building the proper information exchange of corporations, becomes an important institutional basis for the development of this information institute in society at the microeconomic and macroeconomic levels.

In Ukraine, the corporate governance system is known as corporate governance, which, in our opinion, does not accurately convey its essence. After all, regarding the organization of management at the highest, i.e. management level of the management vertical of the corporation, it does not directly affect operational management (management) [5]. However, following the established practice of using the concept of corporate governance in Ukraine, the author will also apply it.

There is no single universal model of corporate governance in the world. At the same time, based on the experience of many countries, the principles of proper (effective) corporate governance [6] were gradually formulated, which form its standards and are a kind of benchmarks. These standards, demonstrating transparent and universally understood rules of the game on financial markets, are important under the conditions of globalization and liberalization of capital movement. They are designed based on the understanding that good corporate governance plays an important role in ensuring investor confidence and the formation and distribution of capital. Proper corporate governance convinces shareholders and other interested parties that their rights are protected, allows corporations to facilitate access to the capital market and lower the cost of raising capital [7].

The principles of corporate governance determine the rules and procedures for organizing the information exchange of corporations, aimed at maximum openness and fairness of their management process, ensuring equal conditions of access to relevant information for all participants in this process [8]. They are relevant for corporations of the financial and real (non-financial) sectors of the economy, for those whose shares are traded on the open market, and for closed companies, as well as for other private and public enterprises to the extent that they can be applied by them.

For the institute of financial accounting as a system activity covering the processes of information selection, its processing and preparation for users in relevant information products and services, the principles of corporate governance help to systematize and organize relations in the process of this activity. On their basis, the rules and decision-making procedures are established in corporations, including on issues of information exchange, distribution of rights and responsibilities of governing bodies and their participants, the procedure for monitoring the activities of the executive body [9].

Functioning as a component of the general economic space - the indispensable basis of which is constant exchange of value and information - each corporation can be successful only by ensuring proper exchange of information with other participants of the economy. Therefore, in the management of corporations, financial accounting is also used for information exchange in order to declare oneself and demonstrate one's advantages to other participants in the economy. Using the tools of financial accounting, the corporation informs about itself and its products, appropriately positioning itself and its products on the market, which ultimately contributes to the growth of the market value of its assets, products and services [10].

Therefore, financial accounting is used in the management of a corporation not only as a source of information, but also to ensure communication with the external economic environment. In modern Ukrainian financial science, there are studies that show that financial communication, being a system of measures to enable dialogue between economic participants, is a form of implementation of such a basic principle of corporate governance as ensuring financial transparency of corporations' activities. At the same time, effective financial communication contributes to the growth of the market capitalization of corporations, increases their information transparency, liquidity and the level of stability of the financial market of Ukraine in general [11].

References:

1. Davydenko N. (2013) *Finansove zabezpechennya rozvytku korporativnoho upravlinnya v agrarnomy sektori ekonomiky Ukrainy*. Kyiv, 430 p.
2. *Doing Business*. World Bank Group. Assessment of business regulation. URL: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreconomies/ukraine#paying-taxes>

3. *Elliot B., Elliott J.* Financial Accounting and Reporting. – FinancialTimes Prentice Hall, 2011. 897 p. URL:http://www.koledza.lv/best/download/biblioteka/Financial_Accounting.pdf
4. Encyclopedia Britannica. URL: <http://qoo.by/Oxk>
5. European Statistics Code of Practice. For the National and Community Statistical Authorities. – Eurostat Committee, 28th September 2011. Publications office, 2011. URL: <http://qoo.by/Oyx>
6. EY – Market of e-commerce of Ukraine. 2015. - 24 c. URL:[http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ukranian-e-commerce/\\$FILE/ey-ukranian-e-commerce.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-ukranian-e-commerce/$FILE/ey-ukranian-e-commerce.pdf)
7. *Fisher I.* The Theory of Interest. – N.Y.: The Mscmillian Company, 1930.
8. Fortune. URL:<http://fortune.com/2017/05/08/apple-800-billion-market-cap/>
9. Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. Deloitte. URL:<http://www.iasplus.com/en/standards/standard4>
10. Ryazanova N. Institute of Financial Accounting Information society: the essence and modern paradigm of development: monographics / Nadiya Ryazanova. - Kyiv: KNEU, 2017. 337 p.
11. Taxation and Investment in Ukraine 2016. Research, relevance and reliability. A publication of Deloitte Touche Tohmatsu Limited.– 40 p. URL:<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-ukraineguide-2016.pdf>

Zharikova Olena,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Science of Ukraine,
Ukraine

Zharikova Anna Leonidivn,

Student Faculty of Law,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

BASIC PRINCIPLES OF MONETARY AND CREDIT POLICY DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW

Objectives of monetary and credit policy and the monetary regime In the conditions of large-scale armed aggression and the introduction of martial law in Ukraine, ensuring the reliable and stable functioning of the banking and financial system of the country, as well as the maximum provision of the defense needs of Ukraine, the uninterrupted functioning of the system of public finances and facilities, is of primary importance. critical infrastructure [1-5, 12].

Reduced effectiveness of market instrument and high uncertainty in conditions of full-scale hostilities make it impossible to implement monetary policy in the format of inflation targeting with a floating exchange rate. The effectiveness of monetary transmission channels is further weakened by administrative restrictions on the foreign exchange market and restrictions on capital movements. Under such conditions, the National Bank of Ukraine may temporarily not rely on the use of market monetary instruments, in particular the key (accounting) rate as the main instrument of monetary (monetary) policy. In order to fulfill the above-mentioned tasks, as well as to minimize risks to price and financial stability, the National Bank of Ukraine, in accordance with the current legislation of Ukraine, determines the specifics of the regulation of the money market, implementation of currency regulation and supervision, and, if necessary, will introduce protective measures provided for by the Law of Ukraine «About currency and currency operations». [12]

The high uncertainty caused by active hostilities also makes it difficult to predict economic processes with acceptable probability. Therefore, the National Bank may temporarily refrain from publishing its own macroeconomic forecasts. Instruments of monetary policy The National Bank flexibly adapts the operational design of the monetary policy and takes the necessary anti-crisis measures to maintaining the appropriate level of liquidity of the banking system (including, if necessary, partly through blank refinancing mechanisms) and increase the flexibility of banks in managing their own liquidity.

Due to the high uncertainty and due to the shock conditions of the economy, administrative restrictions were introduced on the foreign exchange market and on the movements of capital. In view of the need to provide an adequate response to Russia's large-scale armed aggression and the smooth functioning of the public finances system in the conditions of martial law, the National Bank can provide support to the state budget by purchasing securities of the Government of Ukraine (hereinafter - the Government) on the primary market (a temporary institutional possibility that follows from the legislation on martial law).

The expediency and volumes of state budget financing operations will be determined by separate decisions of the National Bank, taking into account the situation on financial markets and state finances, in particular, taking into account the possibility of filling the state budget from other sources [12].

Aware of the potential risks of monetizing the state budget deficit, the National Bank will finance only critical Government expenditures in limited amounts and only through the purchase of Government securities on the primary market. The National Bank will also maintain maximum transparency in the coverage of such transactions. In total, limiting the amount of monetization of the budget deficit and transparent

communications will make it possible to prevent: - the threat of strengthening fiscal dominance and, accordingly, the effect of «fiscal crowding out» and high inflation, - the weakening of confidence in monetary policy and the imbalance of expectations, and also - to complicate the process of European integration of Ukraine and cooperation with international financial donors [12].

At the same time, the National Bank will continue to proceed from the need to preserve its own institutional, financial and operational independence for the proper performance of its functions. The National Bank will as much as possible avoid measures and instruments, the use of which will lead to a weakening of confidence in the monetary policy, imbalance of expectations and strengthening of fiscal dominance. Interaction with the Government and countering the challenges of wartime The National Bank will maintain close interaction with the Government to facilitate the attraction of the necessary external financing from international organizations and partner countries, in particular aimed at solving problems in the humanitarian spheres, rebuilding destroyed infrastructure, and restoring/transforming the economy of Ukraine [7-9, 12].

The National Bank, together with the Government, will make every effort to fulfill the goals, criteria and measures for reforming the economy and the financial system, provided for in cooperation with the IMF, other international financial organizations and EU institutions. In addition, the National Bank, together with the Government, will focus efforts on increasing economic pressure on the aggressor country, in particular through appropriate actions and providing arguments to international partners, leading state authorities of other countries, and commercial corporations regarding the introduction of new financial sanctions aimed at the complete isolation of Russia from the global economy and the world financial system.

The National Bank will also call on international financial institutions to cease cooperation with the aggressor country and remove it from practical participation in the decision-making process in intergovernmental organizations. In order to promote informational resistance to large-scale hybrid aggression and increase the effectiveness of managing the expectations of economic agents, the National Bank will continue to improve the quality and efficiency of communications with society [6, 7, 8].

The National Bank will continue to support Ukrainian refugees abroad, in particular by creating opportunities to exchange cash hryvnias for the currencies of host countries. In particular, it introduced the conclusions of agreements on the purchase of cash hryvnias for foreign currency with central banks and other financial institutions.

The National Bank will take a principled position on preventing the narrowing of the scope of application of the hryvnia as the only legal means of payment in Ukraine and/or the creation during transactions with virtual assets of opportunities to

circumvent current state regulation, supervision and monitoring, in particular in the field of currency transactions and export transactions. transfer and forwarding of currency values, prevention and countermeasures against legalization (laundering) of proceeds obtained through crime, financing of terrorism and financing of proliferation of weapons of mass destruction.

At the same time, the National Bank will make efforts to build a system of transparent and understandable state regulation, which will contribute to the development of honest and effective circulation of virtual assets. Gradual return of monetary policy to the traditional format As the functioning of the economy and the financial system normalizes, the National Bank undertakes to return to the application of the principles and tools of monetary (monetary) policy defined by the Strategy of the Monetary Policy of the National Bank of Ukraine in a minimum sufficient time frame [1-5, 12].

The National Bank remains committed to the regime of inflation targeting with a floating exchange rate and the prohibition of financing of the state budget by the National Bank. Thus, the National Bank will gradually cancel administrative restrictions on foreign exchange transactions as Ukraine's balance of payments improves.

Resumption of production and adjustment of transport logistics (opening of ports and/or setting up of alternative transformation routes), revitalization of exports and growth of foreign currency receipts from other sources will ensure the restoration of the supply of foreign currency. At the same time, the gradual decrease in the tendency to convert savings into foreign currency and the weakening of motives for withdrawing capital will contribute to the stabilization of demand on the foreign exchange market.

The National Bank will strive to restore the full functioning of the foreign exchange market as soon as possible and return to the floating exchange rate, if this does not pose a threat to the stable functioning of the banking and/or financial system of the state. As administrative restrictions are lifted and operations on the foreign exchange market revised, the National Bank will return to foreign exchange interventions taking into account the tasks and principles established in the Strategy of Foreign Exchange Interventions of the National Bank of Ukraine.

As the situation stabilizes and the uncertainty regarding military actions decreases, the National Bank will resume the forecasting cycle in a minimally sufficient period of time and return to the practice of publishing the Inflation report with the macroeconomic forecast.

The National Bank will return to the traditional format of applying the key rate as the main instrument of monetary policy to keep inflation expectations under control and achieve inflation goals.

Monetary policy decision-making will have a prospective and proactive nature and will be based on the most likely scenarios of macroeconomic forecasts. The National Bank will strive for the fastest possible complete refusal to finance the state budget deficit, taking into account the need to ensure an optimal balance between, on the one hand, keeping inflationary dynamics and expectations under control, and on the other hand, the need to support the combat capability of the Armed Forces of Ukraine, the smooth functioning of the state finance system and critical infrastructure facilities [12].

Therefore, the National Bank will provide further support and take urgent measures to ensure financial stability. Taking into account the structural position of the liquidity of the banking system (surplus or deficit) and its volumes, the National Bank will, if necessary, carry out a flexible adaptation of the operational design of the monetary (monetary) policy in order to promote an optimal balance between ensuring an adequate level of liquidity of the banking system to respond to possible turbulence in the financial markets and strengthening the interest rate channel of monetary transmission. If risks to the liquidity of the banking system are reduced, the National Bank will cancel emergency measures to support banks. Ensuring an environment with low and stable inflation in the conditions of a floating exchange rate will remain the main contribution of the National Bank to the sustainable recovery of Ukraine's economy in the post-war period.

References:

1. Law of Ukraine "On Banks and Banking" Law of 07.12.2000 № 2121-III // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 2001, N 5-6, p.30.
2. Law of Ukraine "On securing creditors' claims and registration of encumbrances" // Law of 18.11.2003 № 1255-IV // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR), 2004, N 11, p.140.
3. Law of Ukraine "On Pledge" // Law of 02.10.1992 № 2654-XII // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (BVR), 1992, N 47, p. 642.
4. Law of Ukraine "On the Deposit Guarantee Fund of Individuals" of September 20, 2001 (as amended) № 2740-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
5. Law of Ukraine "On the Deposit Guarantee Fund of Individuals" of September 20, 2001 (as amended) № 2740-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
6. Zharikova O.B., Cherkesenko K.I. Integration of banks and insurance company's activities in Ukraine <https://doi.org/10.33445/sds.2021.11.2.5> DOI: 2.33445 / sds.2021.11.2.5.
7. Pashchenko O.V., Zharikova O.B. Increasing the competitiveness of Ukrainian dairy products in line with European standards. International Journal of Scientific and Technological Research www.iiste.org. [435-441]. - 2018. Vol 4. No 10.

8. Zharikova O.B., Cherkesenko K.I. Banc assurance: new challenges and prospects for development in Ukraine //O.B. Zharikova / Scientific Journal "Bioeconomics and Agrarian Business". NUBiP. Issue 4. №3. 2020 pp. 76-87. <http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy>
9. Zharikova Olena, Pashchenko O.V. Financial and economic activity of agribusiness according to international standards // Zharikova Olena / Scientific Bulletin of Kherson State University. Series «Economic Sciences». №42 / 2021 P.64-72. <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2021-42-10>
10. Pashchenko O.V., Zharikova O.B. (2021). Differentiation of household incomes in modern conditions of economic development. Scientific Journal "Bioeconomics and Agrarian Business" NUBiP. Iss. № 2. 2021. P.45-55. <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Bioeconomy/article/view/15420>
11. Yukhymenko, P., Sokolska, T., Arbuzova, T., Paska, I., & Zharikova, O., Khakhula, L., Zhytnyk, T. (2021). Formation of the model of state support for the Ukrainian agrarian sector in the market economy: change of the approach. Economic Annals-XXI, 187 (1-2), 75-81. <https://doi.org/10.21003/ea.V187-07>
12. Official site of the National Bank of Ukraine URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>.

Єгоричева С. Б.,
д.е.н., професор,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
Україна

СУЧАСНИЙ СТАН КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

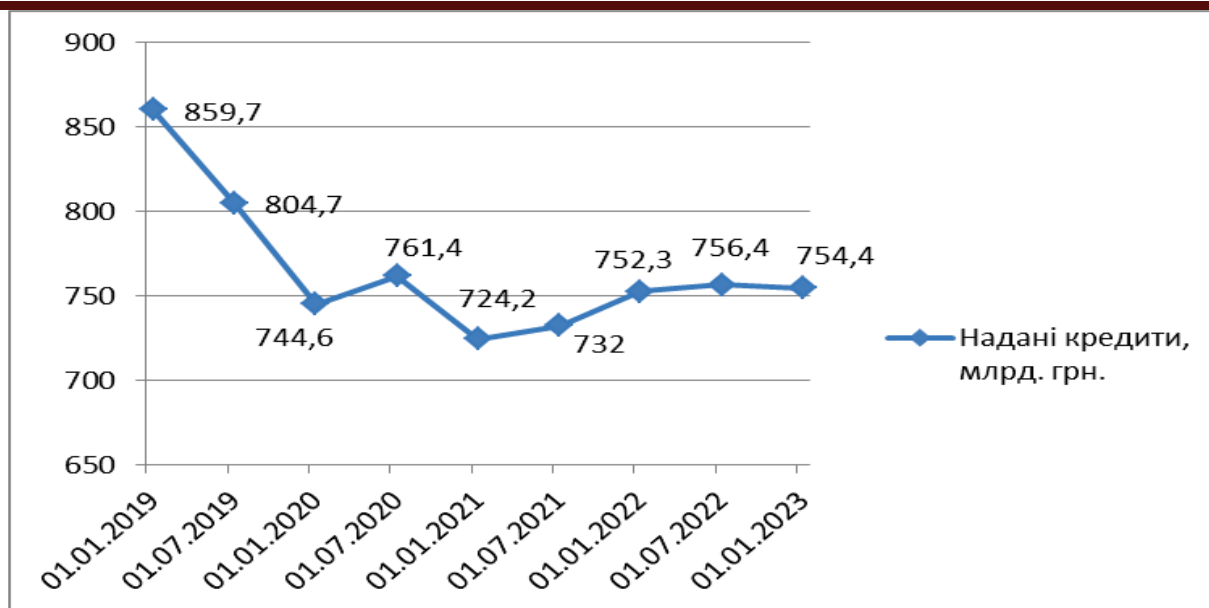
За період повномасштабного воєнного вторгнення економіка України зіткнулася з багатьма викликами, одним з яких стало підтримання стабільного функціонування банківської системи для забезпечення фінансових потреб суб'єктів підприємництва та населення. Національний банк послідовно, у залежності від ситуації, запроваджував заходи антикризового регулювання, як обмежувальні, так і стимулюючі, для того, щоб банки продовжували виконувати свої функції фінансового посередництва. У результаті, банківський сектор не допустив паніки вкладників, відпливу коштів з рахунків клієнтів, адаптував операційні процеси до складних умов роботи в осінньо-зимовий період, продовжує підтримувати певний рівень операційної ефективності.

Втім, суттєво ускладнилися умови здійснення кредитування, при тому, що суб'єкти підприємництва об'єктивно потребують поповнення оборотного капіталу та інвестиційних ресурсів, у тому числі, внаслідок релокації,

руйнування виробничих потужностей, необхідності зміни профіля виробництва відповідно до обставин, а також сезонності виробництва. Але такий попит на додаткові ресурси далеко не завжди є платоспроможним. За даними Державної служби статистики України, за 9 місяців 2022 року 44,0% великих і середніх промислових підприємств отримали збитки, порівнюючи з 25,1% за аналогічний період 2021 року, а загальний фінансовий результат підприємств промисловості змінився з чистого прибутку у 321,8 млрд грн. на збиток у 134,7 млрд грн. [1]. На сьогодні однією з головних причини низької економічної активності є проблеми з логістикою та втрати ринків збуту.

Крім того, суттєво зросла вартість кредитування. Крім включення до розміру відсоткових ставок премії за ризик в умовах війни, їхнє збільшення було викликано підвищенням у червні 2022 року облікової ставки НБУ з 10% до 25%. Відповідно, процентні ставки за новими кредитами у гривні за період воєнного стану зросли з 11,9% у лютому 2022 року до 20,4% у лютому 2023 р. [2], тобто на 8,5 п.п. Утім, під час дискусії щодо рівня облікової ставки у квітні 2023 р. члени Комітету з монетарної політики Національного банку висловили думку про те, що висока облікова ставка наразі не є основною перешкодою для пожвавлення економічної активності, а її зниження не дасть змоги суттєво активізувати кредитування, оскільки воно обмежується, насамперед, значною невизначеністю.

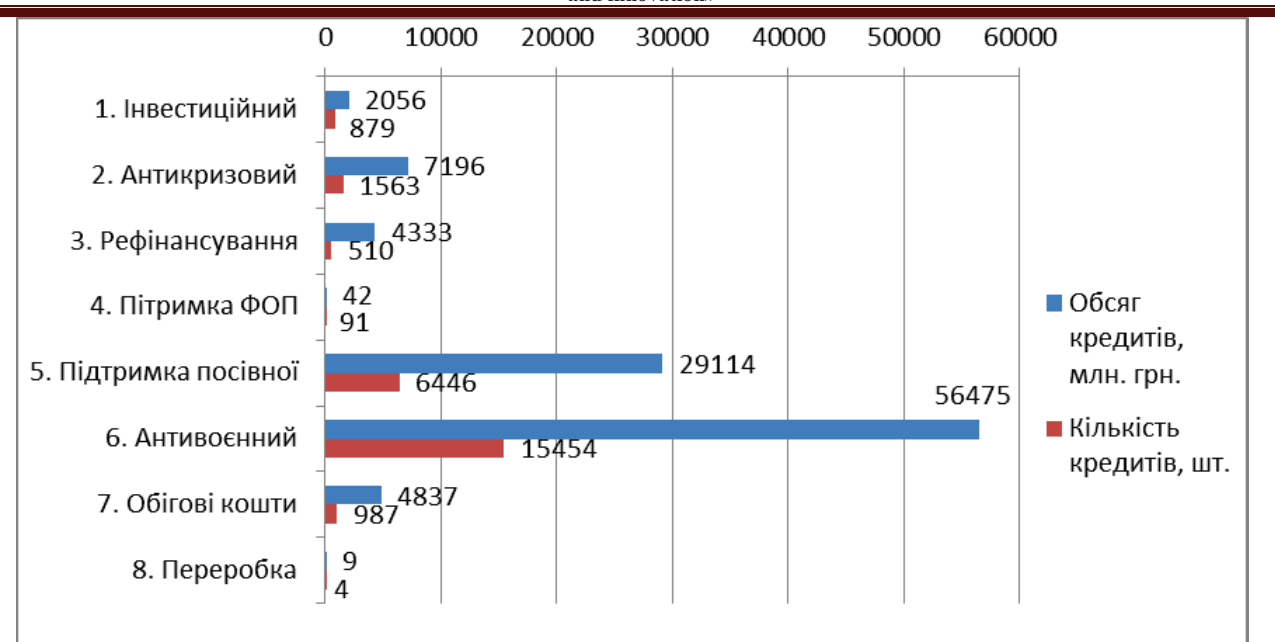
За час війни загальні обсяги корпоративного кредитування практично не змінилися (рис. 1). Зростання курсу національної валюти у липні 2022 р. суттєво не вплинуло на таку динаміку, оскільки невелике збільшення у гривневому еквіваленті обсягів валютних кредитів, що становлять дещо більше третини портфеля, було знівельовано їхнім частковим погашенням на кінець року. Потребу у позиках банків мали переважно підприємства критичної інфраструктури, оборонної промисловості та аграрії для проведення посівної кампанії.

Рис. 1. Динаміка обсягів банківського кредитування суб'єктів підприємництва за 2018-2022 роки

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Вітчизняні банки продовжували активно брати участь у реалізації державних програм «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», збільшуючи обсяги кредитування суб'єктів підприємництва. На сьогодні, Фонд розвитку підприємництва уклав угоди про співробітництво з 45 банками. З початку воєнних дій у рамках цих програм були оформлені 25,9 тис. кредитних договорів на загальну суму 104,1 млрд грн. У березні 2022 року Кабінет Міністрів України вніс зміни до програми «Доступні кредити 5-7-9%» для підтримки сільськогосподарських товаровиробників з метою забезпечення посівної кампанії, а також підтримки та активізації підприємницької діяльності у період дії воєнного стану. Отже, до програми були додані нові напрями: підтримки посівної та антивоєнний, якими було передбачено її розширення на підприємства з річним доходом до 50 млн євро та збільшення суми кредиту до 60 млн грн. Одночасно, на період дії воєнного стану встановлювалася процентна ставка у розмірі 0% річних, а обсяг кредитної гарантії встановлювався у 80% для сільгоспвиробників і у 50% – для інших позичальників, крім суб'єктів великого підприємництва [3]. Розподіл отриманих кредитів за напрямками поданий на рис. 2, при цьому 54% обсягу кредитного портфелю програми спрямовано саме у сільське господарство.

Рис. 2. Розподіл кредитів, наданих за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» за період воєнного стану, за напрямками

Джерело: складено автором на основі даних [4]

Державні банки були найактивнішими в нарощенні кредитного портфеля у межах державних програм. Вони здійснювали фінансування підприємств критичної інфраструктури, тому обсяг заборгованості державних корпорацій за період воєнного стану зріс на 27%. Проте частка кредитів державних компаній залишається незначною – менше 10% працюючого портфеля банківського сектора.

Повномасштабне воєнне вторгнення переломило тенденцію до поступового скорочення частки непрацюючих (проблемних) кредитів банків, яка спостерігалася з 2018 року. Станом на 1 березня 2022 року рівень непрацюючих кредитів у цілому знизився до 27%, а по кредитах, наданим суб'єктам підприємництва – до 31,6%. Втім, вже на початок 2023 року, незважаючи на певний період «кредитних канікул», запроваджених банками на основі послаблення вимог НБУ до оцінки кредитного ризику, частка проблемних кредитів у банківському секторі зросла до 38%, а по корпоративному портфелю – до 42,3%, що зумовлює збільшення відрахувань до резервів. Тому банкам рекомендується завчасно проводити реструктуризацію кредитів, не допускаючи прострочення боргу та накопичення несплачених зобов'язань. Нові умови обслуговування боргу мають сприяти відновленню фінансового стану боржників.

Список використаних джерел:

1. Чистий прибуток (збиток) підприємств. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>.

3. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 та від 14 липня 2021 р. № 723 : постанова Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 р. № 274. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2022-%D0%BF#Text>.

4. Інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9. Фонд розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/uk>.

Долженко Інна,

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

В умовах війни та критичної економічної ситуації в країні, високого рівня тінізації та значного розшарування доходів населення, ухилення від сплати податків, нарізла нагальна потреба модернізації податкової політики держави. Тому особливо гостро постає питання пошуку шляхів удосконалення системи оподаткування доходів фізичних осіб. Окрім того великої значимості ця проблема набуває в зв'язку з обраним курсом України щодо інтеграції до Європейського союзу та побудови соціально орієнтованої ринкової економіки із урахуванням світових здобутків у цій сфері.

Система оподаткування приватних доходів фізичних осіб потенційно суттєво впливає на індивідуальні та сімейні рішення і особливо важливим елементом механізму оподаткування доходів фізичних осіб є визначення одиниці оподаткування, якою може бути: індивідуальний дохід фізичної особи незалежно від її сімейного стану; сукупний дохід домогосподарств або розщеплений сукупний дохід домогосподарств, що передбачає оподаткування сукупного доходу окремо за діючою шкалою.

Україна не має досвіду оподаткування сукупного доходу домогосподарств, тоді як в економічно розвинутих країнах, навпаки, існує добре налагоджена система оподаткування домогосподарств, характерною особливістю якої є те, що сім'ю розглядають як окрему податкову одиницю. Наприклад, Канада та Швеція мають індивідуальну систему оподаткування приватних доходів, за якою ані доходи подружжя, ані сімейний стан не визначають податкову шкалу одружених осіб. Навпаки, США та Німеччина використовують спільну систему, яка враховує загальний заробіток подружжя під час визначення податкових ставок

осіб, які перебувають у шлюбі. Інші країни, наприклад Франція та Великобританія, мають гібридні системи, які поєднують елементи як індивідуальних, так і спільних схем. Зокрема у Франції використовують такі форми оподаткування домогосподарств:

- подружні пари з дітьми або іншими утриманцями або без них, які складають домогосподарство, що сплачує єдиний податок, і повинні подавати спільну податкову декларацію;

- подружні пари за мировою угодою, що дозволяє кожному управляти своїм окремим майном, які не живуть під одним дахом, які утворюють два податкові домогосподарства та повинні подавати дві окремі податкові декларації;

- подружжя ПАКС (zareєстроване співмешкання) [1], яке живе разом за договором загального права і складає домогосподарство, що сплачує єдиний податок, і повинне подавати спільну податкову декларацію;

- пара, яка живе разом без будь-якого юридичного оформлення та утворює два податкові домогосподарства, які повинні подавати дві окремі податкові декларації;

- одна особа формує одне податкове домогосподарство та має подати індивідуальну податкову декларацію [2].

Така практика оподаткування доходів фізичних осіб забезпечує диференційований підхід до визначення податкових зобов'язань платників податків у більшості країн-членів ОЕСР, оскільки держави прагнуть забезпечити й утримати відповідний рівень життя громадян. Цьому також сприяє застосуванні прогресивної шкали оподаткування.

Відсутність системи оподаткування сукупного доходу домогосподарства в Україні спричиняє невідповідність податкового тягаря реальному матеріальному стану окремих громадян. Тому використання системи оподаткування домогосподарств створює можливості для вирішення низки соціальних проблем та забезпечення зростання рівня життя населення.

Податки з приватних доходів фізичних осіб є основним джерелом доходів для більшості розвинених країн. Ці доходи використовуються для перерозподілу ресурсів між домогосподарствами та забезпечення суспільних благ. Уряди можуть обирати не лише прогресивність, але й тип оподаткування доходу, кожен з яких має різний вплив на розподіл добробуту в країні та нерівність доходів та податкове навантаження на доходи фізичних осіб.

В основі методологічного підходу до оцінки податкового навантаження на заробітну плату в країнах ОЕСР лежить визначення показника податкового клину, який являє собою суму податку на доходи фізичних осіб, внесків на

соціальне страхування працівника та роботодавця плюс будь-який податок із заробітної плати та мінус грошові перекази, що виражені у відсотках від витрат на оплату праці [3].

Податковий клин – це основний показник, що вимірює різницю між витратами на оплату праці роботодавця та відповідною чистою оплатою працівника і визначає ту частину загальних витрат на оплату праці, яка утримується як податок і відрахування на соціальні заходи за вирахуванням грошових виплат. У публікації ОЕСР «Taxing Wages 2022» проведена оцінка податкового клину в країнах ОЕСР для модельних типів домогосподарств, що відрізняються за сімейним станом, кількістю дітей та економічним статусом. І визначено, що для одинокого працівника, який отримує середню заробітну плату, середній податковий клин в ОЕСР становив 34,6% у 2021 році. Середній податковий клин для подружжя з двома годувальниками та двома дітьми становив 28,8% , а для подружжя з одним працюючим і двома дітьми, знизився на 0,42 в. п. між 2020 р. і 2021 р. роками до 24,6% [3]. Ці дані свідчать про загальну податкову пільгову позицію одиноких осіб і сімей з різними рівнями доходу.

Податковий клин з податку на доходи фізичних осіб в Україні у 2021 році становив 41,5%, що значно вище середніх показників у країнах ОЕСР. Незначне зменшення рівня податкового клину можливе для фізичних осіб, які мають право на податкову соціальну пільгу. І це свідчить про те, що існуючий механізм оподаткування приватних доходів не враховує соціальний статус платника податку, рівень доходу та сімейний стан.

Практика справляння податку з доходів фізичних осіб у країнах ОЕСР демонструє соціальну спрямованість прибуткового оподаткування, яка забезпечується пріоритетною підтримкою інституту сім'ї. Досвід надання соціальних пільг при справлянні податку на доходи не окремій фізичній особі, а домогосподарству, як одиниці оподаткування, дозволяє зменшити податкове навантаження на бюджет платників податків, що мають найбільшу кількість утриманців і забезпечують непряму соціальну підтримку. Запровадження такої системи оподаткування стимулюватиме платників податків до легального збільшення своїх доходів та значно знижує їх бажання ухилятися від оподаткування.

Список використаної літератури:

1. Подібності та відмінності шлюбу і PACS у Франції з позиції іноземця: легалізація, посвідка на постійне проживання, громадянство. URL: <https://paris-ua.com/podibnosti-ta-vidminnosti-shlyubu-i-pacs-u-francziyi-z-pozycziyi->

inozemczya-legalizacziya-posvidka-na-postijne-prozhyvannya-gromadyanstvo-chastyna-ii/

2. General information on taxes in France. URL: <https://www.elitax.com/general-information-on-taxes-in-france/>

3. Taxing Wages 2022. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/sites/f7f1e68a-en/1/4/1/index.html?itemId=/content/publication/f7f1e68a-en&_csp_=014eb424297c4447c12d00c21c4021cb&itemIGO=oecd&itemContentType=book

Lasha Beridze,
St. Tbel Abuserisdze University,
Georgia

THE ROLE OF INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS IN STIMULATING FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

Abstract

International financial organizations play an important role in the process of globalization, such a feature is also characteristic of foreign investments, therefore, international financial organizations often provide stimulation of foreign investments using various methods and mechanisms.

It should be noted that the formation and development of international financial organizations in today's sense is related to the Bretton Woods Conference, which was held before the end of the Second World War in July 1944 in the United States of America. The World Bank and the International Monetary Fund were established along with the necessary decisions made within the said conference, whose functions included managing the crisis caused after the Second World War, supporting the new financial, tax, currency regime, helping to restore critical infrastructure for the countries participating in the war.

Of course, the list of the mentioned international financial organizations is not complete, and over time the role of the mentioned organizations has expanded even more against the background of modern challenges, it means active support of foreign investments, creation of an attractive environment for foreign investments, development of guarantees and insurance mechanisms for foreign investors, such goals are achieved in different ways.

As for the classification of investments, it should be noted that the classification proposed by the International Monetary Fund (IMF) is the most common according to the international methodology, according to which the participation of a non-resident

person in the enterprise capital of the recipient country is defined, according to which it is distinguished: direct, portfolio and other types (opinion intellectual) investments. Foreign direct investment (FDI) is when the participation of a non-resident in the enterprise of the host country is higher than 10%, and when the portfolio is lower than 10%, other types of investment give us an indication of investments made in intellectual property.

The methodology mentioned above is used by the National Statistical Service of Georgia and the National Bank of Georgia. By itself, owning a 10% share in an enterprise does not give rise to any special rights according to Georgian legislation (Law on Entrepreneurs of Georgia), but it is generally accepted that owning more than 10% share gives the investor more opportunities to participate in the management of the company.

The second important division of foreign investments involves the classification of foreign investments according to the object, including real assets, securities and copyright/patent properties. During such division, it is important to take into account the development of mortgage markets and stock markets. and in the patent market. The capitalization of the Georgian Stock Exchange (gse.ge) is only 2,290,025,471 GEL (as of 11.03.2023), and daily trades are very small. As for intellectual investments, the number of patents issued by the relevant service and the possibility of its use are of the utmost importance. In this regard, Georgia does not have much potential. According to the 2020 report (a more recent annual report is not available), only 186 inventions and utility models have been granted patents.

The role of international financial organizations in the regulation of foreign investments is special, moreover, special reports and plans are often developed for some countries and groups of states, for example, the Washington Consensus was specially introduced by the International Monetary Fund (with the World Bank and the US Treasury) for the Soviet Union and Latin American countries. In the form of 10 recommendations, one of the points of which is openness to foreign investments and protection of investors.

There are many examples in the history of the International Monetary Fund and the World Bank, when with the help of such organizations, recipient countries have achieved significant and transformative successes, one such was Vietnam, where the International Monetary Fund and the World Bank helped Vietnam to carry out economic and financial reforms and attract foreign investment. Within the framework of the "DOI MOI" program, in total, the reforms carried out by the Vietnamese government with the help of the IMF were able to attract up to 12 billion investments of the South Korean giant firm "SAMSUNSG".

The functions of foreign investments are discussed at the macro and micro level, from which several important functions can be distinguished. It can be the sharing of knowledge and innovations, reduction of unemployment, provision of expanded reproduction process and competitiveness, improvement of the quality of manufactured products. Of course, the functions mentioned above are not complete and can be expanded, but for Georgia, such functions are of special importance, which is due to the necessary needs.

International financial organizations are the main assistants for the state in the implementation of monetary and financial policy, development and implementation of recommendations, monitoring and control. At the same time, practice shows that a uniform approach on the part of international financial organizations is not justified without considering individualized characteristics.

The role of international financial organizations in stimulating foreign investments can be assessed by a direct and indirect approach, in particular, international financial organizations do not directly finance investment projects, but rather, this is achieved through the formation of state foreign debt for the purpose of financing specific projects, while the state ensures the spending of funds received in this way for public procurement. through and directly serves to stimulate investments, both locally and internationally, for example, construction of critical infrastructure in Georgia, highways, utility infrastructure and others. In such projects, the involvement of foreign companies is quite high, it should be noted here that according to the data of the month of June 2022, the amount of foreign debt is within 23 billion GEL, of which 17 billion GEL comes from multilateral creditors (multilateral creditors include international financial organizations), and according to the purpose, 11.5 billion are loans supporting investment projects. Also, it should be noted that out of 21,914 million GEL of the 2023 plan, 1,888 million GEL comes from donor financing, which mainly serves to finance capital expenditures. According to 2023, donor financing amounts to 8.61%, and according to previous years, it was up to 10%. (Donors also include international financial organizations).

At the municipal level, for example, the financing of the communal infrastructure of the city of Batumi is provided by KFW, and the explanatory card of the mentioned local budget has also been approved. Often, international financial organizations appear as expert evaluators of the investment market, the same IMF and World Bank reports, on the example of specific cases, provide investors with basic ideas in the process of selecting and choosing investment markets, therefore, the cooperation of state structures with such organizations can play a transformative role in creating a favorable environment for attracting investments, which indirectly by stimulating foreign investments.

There is no doubt that international financial organizations have a direct and real impact on Georgia's economy and investment attraction, it stimulates the inflow of foreign investments and ensures the implementation of important economic and monetary policy reforms for sustainable development, which makes it the most important object of economic development and stability of Georgia.

Kaplia Oleksii,

PhD student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

FINANCIAL RISK MANAGEMENT IN ORDER TO ENSURE THE FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES

Financial risk is an integral part of the activity of all participants in economic relations, including enterprises, banking institutions and insurance companies. The growth of its level occurs under the conditions of the current economic situation in the country, changes in the financial market situation, the expansion of the sphere of financial relations, as well as the appearance of new financial technologies and tools for economic practice. These and other factors affect now and will affect later the riskiness of business entities, therefore financial risks are an important object of identification, assessment and neutralization by all participants in economic relations.

The company's activity is always accompanied by risk, therefore it is important to define the concept of entrepreneurial risk, namely, the risk associated with the sale of products and production, financial and commodity transactions, with scientific and technical tasks and commerce.

Business risk can always be linked to the activities of all firms. It is this type of risk that manifests itself in the financial sphere of the firm, it is always inextricably linked to the formation of income and shows probable consequences in the process of its functioning.

It is the consequence of financial risk or the possibility of risk that divides it into speculative and pure risks. Pure risks show the probability of receiving either a zero or a negative result, while speculative risks show either a negative or a positive risk.

Natural, political, economic, environmental risks are pure, and speculative are financial, namely inflationary, currency, liquidity risk, as well as risks related to capital investment, that is, the risk of a decrease in profitability, direct economic benefits [1, p.43].

There are two approaches to the concept of the company's financial risks, which can be defined both in a narrow and a broad sense. In a narrow sense, it is a risk

associated with financial activities, and in a broad sense, it is a risk of both financial activities and operational and investment activities.

The first approach is based on the company's economic risks, which include operational, capital structure, and investment risks. In this version, it is equated with the firm's risk. Cumulative risk explains the total amount of risks of each type of company's activity.

The second approach consists of a group of economic risks, which combine risks that accompany the economic activity of the firm. Such risks characterize the possibility of economic consequences in the form of losses, loss of liquidity or capital [2, p.57].

The nature of financial risk is related to risk and return. In order to receive income, the company must make a risky decision, which in the future can bring both profit and loss. When accepting a less risky decision, a lower income will be obtained, and conversely, a more risky decision will bring a higher income. By reducing the risk to a minimum, the company will be able to receive a low, but stable income.

The economic risks of the firm include certain characteristics, namely, the objectivity of the manifestation, economic nature, purposeful action, the possibility of achieving the goal, the uncertainty of the consequences, the possible appearance of negative consequences, the subjectivity of the assessment, the dynamics of the level. All qualities of economic risk reveal its essence from their side.

The main characteristic of economic risk is its financial nature, which involves the formation of income and shows probable financial losses during the implementation of the economic activity of the firm.

Economic risk is a specific phenomenon in the company's activity, therefore it is connected with almost all types of economic operations and areas of business. Therefore, the other quality of economic risk - the objectivity of manifestation - is thereby realized.

Reasons for the occurrence of risk: the presence of certain uncertainty or asymmetry of information, during the conditions of competitive struggle of firms the inherent desire not to disclose all information; multicriteria and conflict in the analyzed events, when it is necessary to consciously introduce compromise solutions [3, p.22].

All companies face financial risk from factors beyond their control, such as customers, suppliers, the economy and legal regulations. Risk exposure is, of course, part of doing business - companies take on risk because it offers an opportunity for reward. New customers can mean more revenue, new suppliers can mean new product offerings, changing economic conditions can be in your favor, and new laws can make it easier for you to do business. Proper risk management ensures a balance between risk and reward.

References:

1. Tytarenko O. S. Essential characteristics of the financial state of the enterprise. Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade. 2020. No. 3 (54). p. 44-45
2. Rudchenko I.V. Creditworthiness of borrowers as a criterion for the formation of credit relations. State and regions. 2018. No. 5. p. 56-57.
3. Dzyubenko. O. M. Analytical indicators of financial potential assessment. Efficient economy. 2019. No. 11. pp. 22-23

Korol Anatolii,
PhD student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

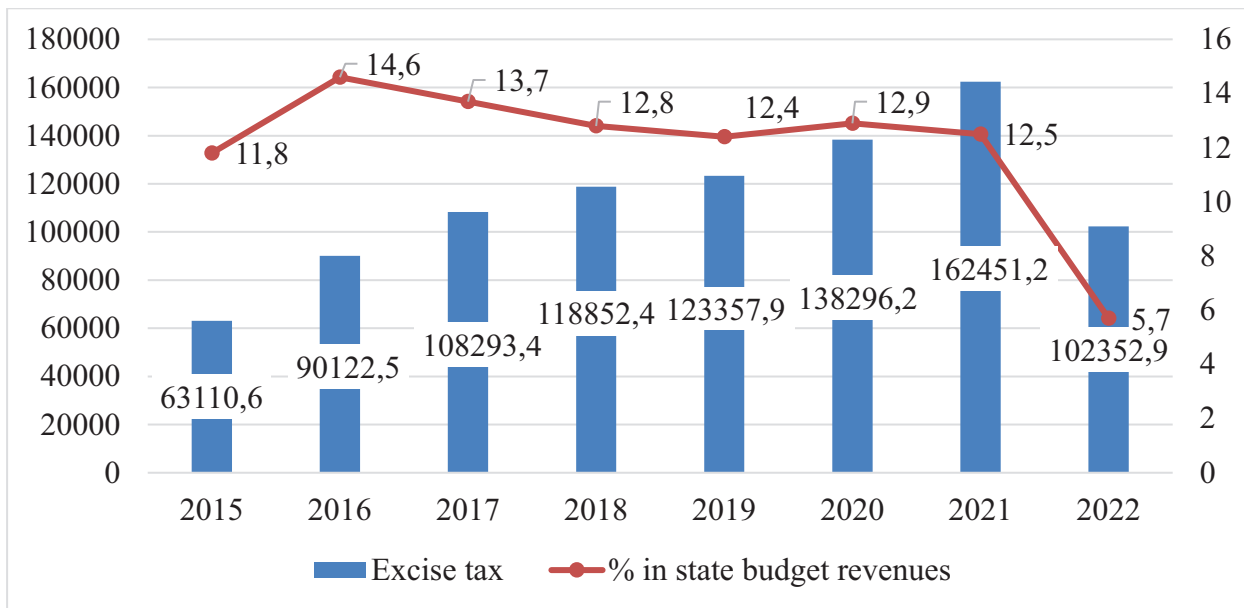
PECULIARITIES OF TAXATION BY EXCISE TAX IN UKRAINE

In the conditions of a socially-oriented economy, it is necessary to have appropriate cash funds, the formation of which is possible due to the timely receipt of funds. The main source of income in our country are tax revenues, which form the largest share of budget revenues. Today, the essence of indirect taxation in financial science is given considerable attention, which is connected with its significant fiscal importance. Indirect taxes, and their component - excise duties, are one of the most influential tools for regulating the economy of any state in the field of finance and elements of financial relations at all levels - the state, enterprises, citizens.

Today, the issue of reforming excise taxation is one of the most urgent in the formation of the general taxation system of Ukraine. Because the excise tax has always been and remains a source of filling the budget, as well as a significant lever of state regulation of the production and circulation of excise goods in our country. In recent years, a gradual increase in the amount of revenue from the payment of excise tax to the budget by payers of this tax has been observed.

The conducted studies show that during 2015-2021, the increase in the receipt of funds to the state budget from the payment of the excise tax is monitored by more than 2.5 times and in 2021. they amounted to 162,451.2 million hryvnias. In 2022 the situation has changed somewhat due to the military aggression of the Russian Federation. A number of normative acts were adopted, which provided for the elimination of the excise tax on fuel and the use of reduced rates, which led to a decrease in revenues from the payment of this tax. In addition, the share of revenues

from foreign countries and international organizations in the revenues of the State budget increased, which significantly affected the structure income (Fig. 1).

Fig. 1. Receipt of excise tax to the State Budget during 2015-2022

An important argument in favor of the application of excise tax in the tax systems of the developed countries of the world is the possibility of regulating the level of profitability of excise goods and taking into account the changes expected in the consumer market as a result of the introduction or increase of the rates of this tax by means of rate differentiation. The presence of positive features characteristic of excise taxes determines its rather prominent place in the tax systems of developed countries of the world, the experience of which is useful for Ukraine, especially considering the course chosen by it for harmonization with the tax system of the EU countries [1, p.391].

As the scientists note, in the general context of tax schemes used in the EU, excise taxes are flexible instruments of tax regulation that make it possible to maneuver the further growth of tax revenues to the budget. They can be easily adapted to different economic, social and structural requirements. And finally, they can be imposed specifically in order to reduce the consumption of some products, such as tobacco products and alcoholic beverages, for reasons of public health and petroleum products for reasons of environmental protection in terms of energy saving and reducing energy dependence [2 , p. 5].

Currently, in Ukraine, the regulatory role of taxation by excise tax is also being violated, since the increased taxation of certain types of goods led to the growth of the shadow volume, tax evasion and, most importantly, the appearance of a large number of low-quality, falsified products. That is why we need balanced state-wide measures

of a protectionist nature: strict control over the production and import of excise goods, establishment of a state monopoly on the manufacture of some of them, increased responsibility for tax evasion.

We believe that the raised issues require further in-depth research, the results of which should definitely be taken into account when developing scientifically based approaches to the reform of the current system of collection and administration of indirect taxes, in particular, which will ensure the creation of favorable conditions for conducting business in Ukraine, the implementation of innovations, the growth of consumer demand for the domestic market with the simultaneous dynamic increase of aggregate tax revenues to the budgets of all levels and state special funds.

References:

1. Sokolovska A. M. Harmonization of excise tax administration in Ukraine in the process of implementation of the Association Agreement. *Business Inform.* 2017. No. 11. P. 389-394
2. Duchenko M. M. Implementation of EU directives in the context of restructuring of excise taxation in Ukraine. *State and regions. Economy and entrepreneurship.* 2016. No. 1. P. 3-8

Titenko Zoia,
PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

FINANCIAL SUPPORT FOR INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The current state of economic relations can be characterized as unstable in recent years, which is due to the beginning of the Covid-19 pandemic in the world and the situation that has developed in Ukraine in connection with the military aggression of Russia and the subsequent full-scale invasion. The issue of investment and innovation support for agricultural enterprises of Ukraine is one of the most urgent, thanks to which the agricultural sector is successfully conducted in the export potential of Ukraine and contributes to the growth and recovery of the domestic economy. Stimulation of investment and innovation processes will contribute to the strengthening of the financial security of the studied enterprises and cause structural changes in the country's economy.

It is necessary to remember that the main factor influencing the implementation of innovative processes in the activities of enterprises is the provision of adequate

financial support. Thus, the introduction of innovations into the production process of agricultural enterprises is related to ensuring the appropriate level of investment attractiveness of their activities. One of the main problems of innovation and investment development of enterprises is the proper investment and innovation policy of the state. In addition, revitalization is hampered by the lack of an appropriate level of attractiveness for investors in its long-term perspective, which is due to economic instability, inflation and currency fluctuations. Improve free of charge by attracting foreign investments, which to some extent compensate for the issuance of the enterprises' own financial resources. However, foreign investors take into account the economic loss in the country as a whole, and in the agricultural sector in particular, in order to minimize the risks of losing their own funds. The economic situation in the country is unattractive for attracting foreign investments. As for the agricultural sector, in recent years the attraction of foreign investments has been mainly in the field of crop production, long-term capital investments in animal husbandry, in particular pig and cattle breeding, are relatively insignificant. To improve effective statistics, it is necessary to develop an appropriate investment and innovation policy.

One of the main reasons for the low innovation activity of domestic agricultural enterprises is the payment of funds for carrying out innovative activities. Therefore, it is necessary to understand that the issue of financial support for innovative and investment development of agricultural enterprises is quite effective and requires in-depth research.

Domestic and foreign scientists paid considerable attention to the research of issues of financial support in general and innovative development of enterprises in particular.

Thus, in his works S.V. They propose to understand financial support as a target process that includes financial support itself, opportunities for accumulation and reproduction of financial resources, as well as its regulatory potential [1, p.17].

Summarizing different points of view, we agree with the definition proposed by I.S. Kozii, who proposes to consider financial support as one of the constituent elements of the financial mechanism in order to manage financial activities, financial regulation, financial planning and forecasting, and others. Financial support for ensuring the formation and use of financial resources of enterprises with the help of optimization of all its forms and activities makes it possible to create such a volume of financial resources of economic activity, from enterprises that would be able to function not only break even, but also increase the efficiency of operations and strengthen the economy of the country in general [2, p. 224-225]

In the economic literature, there is a definition of financial support for innovative development and separate investment. Thus, under the financial provision of

innovative development, a set of economic relations can be applied, which ensure interaction between the subjects of innovative activity regarding the search, attraction and effective use of financial resources to obtain an economic effect using organizational and management principles, methods and forms of influence of these resources on innovative activity [3].

Having studied the views of scientists, we offer the following definition of financial support for innovative and investment development of agrarian enterprises, which should be understood as the economic relations that arise between economic entities regarding the financial support of innovative activities of agrarian enterprises, which determines the need to attract investment resources to achieve the set goals in the conditions the risk of economic activity and the variability of the external environment.

Financial support for innovation and investment development requires the development of appropriate programs to attract a certain amount of investment resources to finance specific innovative technologies in production activities and innovations in general in the activities of agrarian enterprises.

References:

1. Onyshko S. V. The mechanism of financial support for the innovative development of the economy of Ukraine: autoref. thesis Dr. Econ. Sciences: 08.04.01. NAS of Ukraine, Institute of Economics. prognostication. K., 2004. 32 p.
2. Kozii I. S. The place and importance of financial support in the structure of the financial mechanism. Scientific bulletin of NLTU of Ukraine. 2008. Issue 18. (9). P. 223–229.
3. Epifanova I. Yu. Theoretical aspects of financial support of innovative activities of industrial enterprises. Economic magazine - XXI. 2012. No. 11-12. P. 30-32

Karbivskiy Viktor,
PhD student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

THE INFLUENCE OF FACTORS ON THE FINANCIAL SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The agricultural sector of the economy of Ukraine is a big importance for the development of the national economy, which is primarily related to ensuring the food security of the state. At the same time, the agricultural sector affects the economic, environmental and energy security of the country.

Despite the rather difficult situation in the country, the agricultural sector has a production potential that significantly exceeds the needs of the domestic market. This direction, can play a significant role in the development of the national economy and contribute to integration into the world economic space, and on the other hand, ensures the development of rural areas and increases the income of the rural population.

Therefore, in the conditions of a difficult economic and political situation in the country, the issue of ensuring the appropriate level of financial security of agricultural enterprises is particularly urgent.

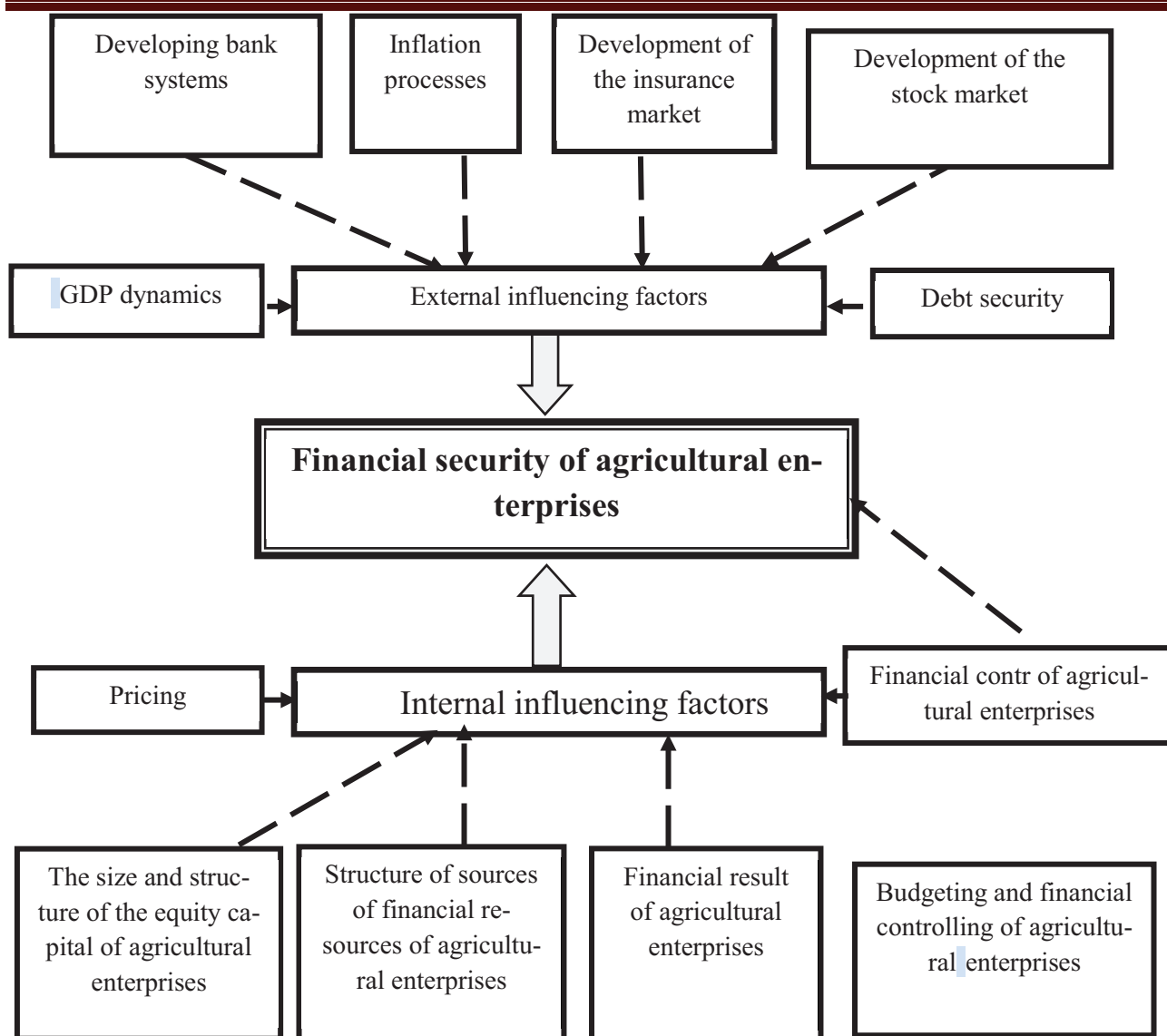
Among the determining factors of ensuring the financial security of agricultural enterprises, the following are distinguished:

- uncontrolled price liberalization, inflation, economic downturn;
- introduction of a tax and credit policy that does not meet the conditions of agricultural production;
- disintegration of the production, social and market infrastructure of the agrarian sector of the Ukrainian economy.

In our opinion, it is appropriate to group external and internal factors which influencing the financial security of agricultural development (Fig. 1).

It should be emphasized that the growth of risk in agricultural enterprises requires the formation of an effective model of financial security at the micro level, caused, first of all, by the war in the country, and as a result, negative trends in the identification of political and economic processes in the country, the deterioration of the state of the economic system, the imbalance of the state finance system and finances of enterprises, including sectoral ones, a decrease in their creditworthiness, which was exacerbated by the crisis of the banking system and the stock market [3].

Fig. 1. External and internal factors influencing the level of financial security of agricultural enterprises* *compiled according to [1, 4]

The profitability of the activity, which is determined with the help of profitability indicators, can be considered a determining factor of the financial security of enterprises in the agrarian sector. Thus, at the expense of profit, it is possible to increase the company's own capital, to form a sufficient reserve fund, to insure the main risks in the insurance company, and to start new areas of agricultural production in order to diversify the business.

The active investment activity of agricultural enterprises has a positive effect on the rates of reproduction of the means of production. At the same time, this process depends on making investment decisions by enterprises, which are based on information about the attractiveness of investment objects, because the investment activity of enterprises depends on various natural and climatic, social, economic,

financial and other features. Therefore, in the conditions of transformation of enterprises, there is a need to assess their investment attractiveness [5].

Increasing the level of investment attractiveness of agricultural enterprises will ensure the introduction of the most modern production technologies, in particular environmentally friendly ones. This process will significantly increase the financial security of agricultural enterprises, which will contribute to their further development. Currently, most agricultural enterprises suffer from a number of factors that have a negative impact on their investment attractiveness, including low purchase prices for agricultural products, lack of proper market infrastructure, high interest rates, and low state support for agricultural producers. All these factors have become even more complicated in recent years due to the global financial crisis, the COVID-19 pandemic, and especially the war with Russia and the post-war reconstruction of Ukraine.

Thus, the financial security of the agricultural sector should be oriented towards the creation of a competitive national economy, the primary task of which is to ensure the country's food security. Therefore, ensuring the financial security of the development of agricultural enterprises should take into account both the main external and internal influencing factors, as well as the sources of the formation of financial resources and the minimization of financial risks [6]. The improvement of economic relations and ensuring the sustainable development of the agricultural sector depends on them, which is achieved thanks to the use of methods, financial instruments and levers, which, influencing, form the level of financial security of agricultural enterprises, which is based on financial self-sufficiency, reliability, independence, stability and stability of its subjects.

References:

4. Davydenko N., Titenko Z., Mrachkovska N., Horislavska I. Integral assessment of the financial security level of agrarian corporations of Ukraine. Impact of Current Trends in Social Commerce, Economics, and Business Analytics. 2021. Vol. 39 No. 7
5. Davydenko N., Wasilewska, N. Estimation of financial stability of agrarian enterprises in Ukraine. *Zeszyty Naukowe SGGW, Polityki Europejskie, Finanse Publiczne i Marketing*, Nr 26 (75) 2021. P.40-52
6. Luchyk V.E., Luchyk M.V. Assessment of the financial component of the economic security of agricultural business entities. *Innovative economy*. 2014. No. 1. P. 5-9. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2014_1_2.pdf (access date: February 12, 2017).
7. Prystemskyi O.S. Analysis of indicators of financial security of agricultural enterprise development. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Ser. International economic relations and the world economy*. 2017. P.80-83.
8. Prokopyshak V.B., Yarmolskyi S.I. Some aspects of forming the financial

potential of agricultural enterprises as a means of strengthening their financial security. Scientific bulletin of NLTU of Ukraine. 2014. Issue 24 (3). P. 249-254.

9. Synchak V.P., Krushinska A.V. Financial security of agricultural enterprises as a necessary condition for their competitiveness. Bulletin of the Sumy National Agrarian University. Ser. Economics and management. 2012. Issue 4 (52). P. 55-60.

Іванова Н.А.,

к.е.н., доцент,

Уманський національний університет садівництва,
Україна

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ: КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУЧАСНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Сучасні ринкові відносини передбачають економічну свободу, яка дає можливість кожному суб'єкту господарювання вільно діяти на ринку, частіше купувати і продавати товари та послуги за встановленими цінами, вибирати партнерів для співпраці та укладати угоди на взаємовигідних умовах.

Кожен учасник ринку, який займається господарською діяльністю, спрямовує свої зусилля на реалізацію власної вигоди та прибутку свого підприємства, що може негативно позначитися на інших учасниках ринку. Такі правила конкуренції зумовлюють прагнення кожного суб'єкта господарювання перевершити конкурента, залучити більше замовлень на свою продукцію та витіснити конкурента з ринку. Підприємець повинен зосередитися на правильному управлінні ризиками, а не уникати їх. Передбачення можливих ризиків і вжиття заходів щодо їх зниження є запорукою успішного управління підприємством. Це включає оцінку ризиків, розробку планів дій для вирішення потенційних проблем і стратегії управління ризиками. Умовою успішного контролю суб'єктів господарювання в умовах кризи є забезпечення ефективного управління ризиками.

Правильно налаштований контроль є важливою складовою роботи будь-якого підприємства. Контроль діяльності включає вимірювання різних параметрів, аналіз відхилень і вжиття заходів щодо їх усунення. Це дозволяє підприємству виявляти проблеми та ризики, які можуть порушити його ефективність і прибутковість, а також своєчасно вживати заходів щодо їх запобігання або усунення.

Підприємство повинно мати чітко визначені процедури контролю, які допоможуть забезпечити якісне виконання діяльності та досягти поставлених цілей. Контроль має бути систематичним, регулярним і ефективним. Для цього

необхідно мати висококваліфікованих спеціалістів, здатних аналізувати інформацію, розуміти проблеми та ризики й своєчасно приймати рішення щодо їх вирішення. Також важливою є належна система звітності та обліку, яка допомагає контролювати реалізацію стратегій і розуміти, які конкретні дії призводять до позитивних чи негативних результатів. Це дозволяє суб'єкту господарювання приймати зважені рішення на основі достовірних даних та підвищувати ефективність.

Система внутрішнього контролю повинна включати політику, процедури, практики та механізми, які забезпечують належний розподіл обов'язків і компетенції, а також ефективний механізм моніторингу та оцінки результатів діяльності. Це допомагає підтримувати високий рівень довіри з боку клієнтів та інших зацікавлених сторін в організації та забезпечує дотримання правових вимог і стандартів.

Внутрішній аудит є важливою складовою ефективного управління підприємством, оскільки необхідно контролювати діяльність усіх підрозділів, виявляти проблемні ситуації та порушення у фінансовій діяльності й своєчасно вживати заходів щодо їх вирішення. Це дозволяє більш продуктивно та ефективно працювати підприємству.

Для успішної організації внутрішнього аудиту важливо встановити права, обов'язки та відповідальність фахівців, які займаються цією діяльністю, а також визначити їх кваліфікаційні вимоги. Також необхідно підтримувати співпрацю з іншими підрозділами та працівниками підприємства з метою досягнення взаєморозуміння та спільної роботи над вирішенням важливих питань й завдань. Це сприятиме ефективності внутрішнього аудиту та забезпеченню відповідності його діяльності потребам бізнесу.

На підприємстві служба внутрішнього аудиту повинна працювати за індивідуальним і календарним планами роботи, затвердженими керівником підприємства. Після завершення роботи внутрішній аудитор повинен підготувати звіт і направити його керівнику підприємства для ознайомлення та затвердження рекомендацій. Робота служби внутрішнього аудиту вважається завершеною лише після ознайомлення керівником підприємства зі звітом і прийняття або відхилення рекомендацій аудиторів. Такий підхід дає змогу забезпечити ефективне функціонування служби внутрішнього аудиту та виявляти потенційні порушення на ранніх стадіях їх виникнення.

Таким чином, при оцінці успішності аудиту важливо враховувати наявність рекомендацій щодо вирішення поточних і майбутніх проблем, а також повноту аудиту, його вартість й ефективність. Якість аудиту визначається економічною ефективністю, яка досягається за рахунок попередження порушень, своєчасного

коригування податкових розрахунків, використання податкових пільг, оптимальної облікової політики та значного зменшення штрафів і податкових санкцій.

СЕКЦІЯ 3.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Buriak Alina,

PhD in Economics, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

Tsehelnik Viacheslav,

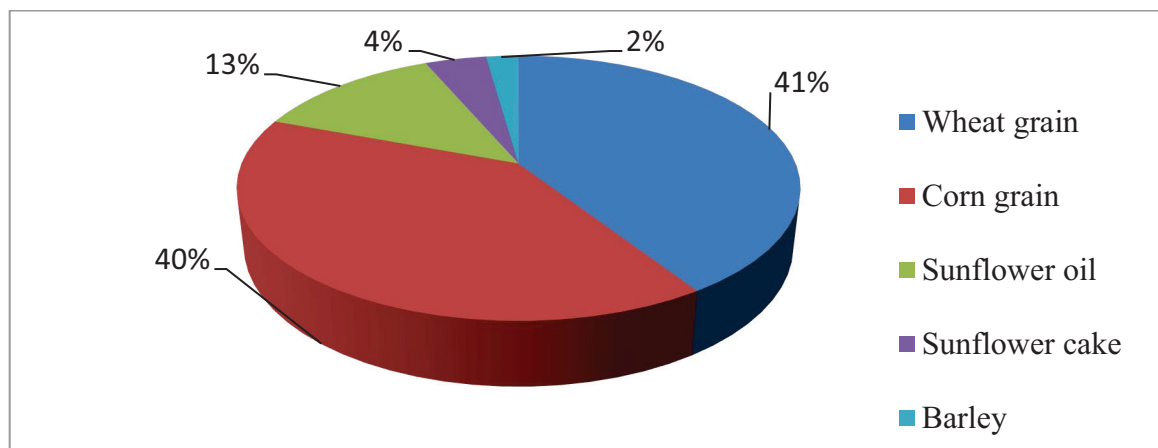
PhD student,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

SYSTEM OF MANAGEMENT OF INVESTMENT ACTIVITIES OF AN AGRICULTURAL ENTERPRISE

In the conditions of martial law, the development of enterprises, as well as the economy of Ukraine in general, is subjected to shock pressure. Economic revival in the post-war period will require significant efforts to rebuild the industrial and commercial infrastructure, restore market relations at the macro- and regional levels. Stabilization and sustainable effective development of the production base will require investment infusions, and in general, effective management is possible only under the condition of constant renewal of the main and regeneration of working capital consumed in the production process due to the rational use of investment resources of agricultural enterprises. Assessing the features of the investment process in the agricultural sector of the country's economy, it should be noted that without appropriate investments, not only the sustainable development of production, but also the continuous functioning of this industry, which ensures food security not only of Ukraine, but also plays a significant role on the world stage, is impossible [1,2].

Ukraine's agriculture, like no other branch of its economy, has a priority need for investment of resources, including from foreign sources, as it provides food for the world's population. The results of the work of the grain corridor, despite the aggressive military shelling, testify to Ukraine's steadfast fulfillment of its obligations to provide the world community with grain. Export structure by commodity elements for the week of May 1-7, 2023. confirms the food direction of the project (Fig. 1).

Fig. 1. The structure of exports through the grain corridor as of May 1-7, 2023.

According to UN materials, as of May 7, 2023, Ukraine supplied a total of 29 million tons of grain. Only during the last week, 404 thousand tons were shipped. 53% of the recipients were from Europe, 34% from Asia, and 12% from Africa.

When implementing investment projects at the grassroots level, the enterprise, it is necessary to choose them as carefully as possible.

For the practical implementation of investment activities, as a rule, several investment projects are proposed, the rational choice of the best of which depends on the parameters of the project's effectiveness, the structure of calculation and planning of cash flows, taking into account the degree of risk and uncertainty [3].

In general, the management of the enterprise's investment activities should be considered as a component of the general system of its management and should be carried out based on the application of the following principles:

- integration with the general management system of the enterprise, which contributes to ensuring the efficiency of all directions and forms of investment, optimal financing of investment projects, implementation of achievements of scientific and technical progress, etc.;

- complexity in the process of forming management decisions regarding the implementation of investments in relation to the final results of the enterprise's financial activity, which provides an assessment of the contribution of investment results to its overall performance;

- a high level of management dynamism in the field of formation and implementation of investments, associated with the dynamic development of the internal conditions of the enterprise's functioning in the process of transition from one stage of the life cycle to another, as well as external factors in the conditions of the transformation of the country's economy;

- multivariate approaches to the adoption of individual management decisions in the field of formation of investment resources of the enterprise, which requires the use of a system of criteria affecting the investment strategy of the enterprise;

- orientation to the strategic development of the enterprise, which involves substantiating the strategic direction of its investment activities [6].

The main goal of managing the enterprise's investment activities is to obtain maximum profit not only in the current period, but also in the future. This requires the development of management tasks for this activity, which ensure the realization of the main goal, among which the following should be highlighted:

- ensuring sufficient investment support for the necessary rates of development of the company's current activities;

- the balance of the maximum profitability of the enterprise's investment activities, taking into account the acceptable degree of risk;

- ensuring the liquidity of investments, the possibility of quick reinvestment of capital in the event of changes in external environmental factors, as well as internal conditions for the implementation of investment activities;

- maintaining a balance between a sufficient amount of investment resources, their optimal structure and the amount of projected investment activity;

- ensuring financial balance when carrying out investment activities at the enterprise;

- acceleration of the implementation of the enterprise's investment activity programs.

The market mechanism and state legal regulation of the enterprise's investment activity is formed in the sphere of the investment market and state measures in the conditions of the transformational economy, while providing the opportunity for enterprises to independently choose directions and forms of investment [4].

The effectiveness of management of the enterprise's investment activities largely depends on the quality of information support. Digitization and free access to high-quality financial information will, in our opinion, significantly accelerate the investment process at the level of product manufacturers. After all, the development of an enterprise's investment strategy involves a complex and comprehensive analysis of all elements of the enterprise's internal and external environment, as well as the coordination of the specified goals and measures to achieve them with the enterprise's general strategy [5].

References:

1. Kucherenko, Yu. A. (2018), "Features of investment activity of agricultural enterprises", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 7, pp. 82—85.

2. Ochered'ko, O.O. (2016), "Prospects for the development of investment activity of Ukrainian enterprises", *Menedzher*, vol. 4 (73), pp. 24—31.
3. Panchenko, V. V. (2016), "Some issues of legal regulation of investment activity in the agrarian sector of Ukraine's economy", *Problemy zakonnosti*, vol. 135, pp. 77—85.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About investment activity", *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, vol. 47, p. 646.
5. Tkachenko, T. P. Shevchuk, N. A. and Honcharuk, I. V. (2018), "Directions of optimization of investment activity of enterprises", *Ahrosvit*, vol. 7, pp. 45—48.
6. Vinichenko I.I. (2010), *Investment activity of agricultural enterprises: monograph*, Donetsk: Yugo-Vostok, 444 p.

Скрипник Галина,

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

«ЗЕЛЕНІ» ФІНАНСИ ДЛЯ ВІДБУДОВИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТ УКРАЇНИ

Стрімкий розвиток суспільства та максимізація його можливостей призвели до загрози загибелі природного потенціалу планети та посилення глобальних екологічних ризиків. Відповідно, перед людством формується ряд завдань, вирішення яких і є питанням майбутнього нашої планети.

Прагнення глобальних корпорацій до максимізації прибутків призводить до ігнорування проблем охорони навколишнього середовища, дбайливого використання природних ресурсів і, як правило, має негативні наслідки як регіонального, так і національного характеру, з якими окремо взята держава не може впоратися самотійно. У цій ситуації фінансам як «кровоносній системі» соціально-економічного організму держави відводиться першочергова роль. Саме фінансова система та фінансова політика держави та окремих суб'єктів повинні реалізовувати пріоритети охорони навколишнього середовища, а відповідно нести відповідальність за використання ресурсів Землі.

В останньому меморандумі «Римського клубу» та експертних заявах різних світових інститутів проблеми клімату, захисту навколишнього середовища, охорони здоров'я, водні проблеми ставляться як першочергові виклики, що стоять перед людством. І саме «зелені» фінанси мають стати тим інструментом у механізмі економічної діяльності на всіх рівнях, який вирішить ці проблеми.

Це питання стосується і економіки України, функціонування якої ігнорує екологічні наслідки, що для нашої країни є фактично утопією, навіть за наявності великої кількості природних ресурсів.

Аграрне виробництво є важливим для України, оскільки ця галузь може стати визначальною для України у виробництві продуктів харчування та їх експорті в інші країни. Але використання українських чорноземів неефективне – при використанні застарілої техніки. Також деякі земельні ділянки сільськогосподарського призначення взагалі не використовуються за цільовим призначенням. Так, наприклад, у Чернігівській області є занедбані сільськогосподарські угіддя, де чорноземи середньої якості. Задовільне функціонування земель сільськогосподарського призначення може забезпечити як держава, так і приватні підприємства.

Випуск «зелених» облігацій може стати перспективним інструментом залучення коштів для післявоєнної відбудови міст та сільськогосподарських угідь, оскільки створює мультиплікаційний ефект, покращує інвестиційну привабливість, бізнес-клімат, а також конкурентоспроможність наших міст.

В Україні вже є успішні приклади випуску «зелених» облігацій у 2021 році. Так, Укренерго випустило «зелених» облігацій на суму \$825 млн, а в листопаді 2022 року, незважаючи на воєнний стан, здійснило першу виплату відсотків за ними на \$28,4 млн цінні папери.

За допомогою такого інструменту можна фінансувати проекти з виробництва «зеленого» водню, «зеленого» аміаку та відновлюваної енергії, що може сприяти післявоєнній відбудові міст. Разом з тим, необхідно підвищити обізнаність та зацікавленість представників місцевого самоврядування щодо випуску «зелених» облігацій. Київ та одинадцять міст Європи підписали декларацію про підтримку відновлення та сталого розвитку української столиці та прилеглих до неї територій.

В свою чергу, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку рекомендує створити окрему робочу групу при місцевій раді, якщо орган самоврядування планує випускати «зелені» облігації. Крім того, до складу такої робочої групи мають увійти фінансист та юрист, а очолить її голова місцевої ради. Після створення групи необхідно обрати незалежного верифікатора «зелених» облігацій, який має підтвердити відповідність проекту екологічним вимогам [1].

Після отримання висновку верифікатора місцева рада має погодити випуск «зелених» облігацій з Мінфіном. Реліз готується після отримання погодження міністерства. Підготовлені документи подаються до НКЦПФР, яка видає свідоцтво про реєстрацію випуску.

Після отримання коштів від розміщення облігацій місцева рада перераховує фінансування розпорядникам коштів для реалізації «зелених» проектів. Емітент облігацій повинен своєчасно сплачувати відсотки, а також погасити всю суму запозичень після закінчення терміну обігу цінних паперів. Крім того, місцеві ради повинні звітувати про використання залучених коштів.

З 1 липня 2021 року в Україні набула чинності нова редакція закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», яка запроваджує «зелені» облігації як окремий підвид цінних паперів. Відповідно до якого випуск «зелених» облігацій може здійснювати особа, яка реалізує або фінансує екологічний проект. Кошти від розміщення таких паперів можуть бути спрямовані на фінансування та/або рефінансування вартості екологічних проектів, таких як проекти у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічне сільське господарство, збереження флори та фауни тощо [2].

До повномасштабного вторгнення передбачалося, що до 2030 року Україна зможе залучити \$36 млрд за рахунок випуску «зелених» облігацій. За даними Міжнародної фінансової корпорації (IFC), потенціал українського ринку енергоефективності та «чистих» енергетичних послуг до 2030 року становив \$73 млрд. [3].

Європейський інвестиційний банк працює над концепцією ініціатив, які мають допомогти відновленню України в короткостроковій та довгостроковій перспективі. Зокрема, зараз ЄІБ розвиває проекти «зеленого» фінансування в Україні. Це проект з енергоефективності в лікарнях у Луцьку, проект з поводження з твердими побутовими відходами у Львові, роботи з відновлення водопостачання у Миколаєві, яке було призупинено та переформатовано через обстріли, але планується його відновлення.

Крім того, зараз діють дві кредитні лінії допомоги. Один із них тільки починає роботу, а другий вже працює. Перший – проект «Енергоефективність громадських будівель в Україні», обсягом 300 млн євро. Це програма розвитку муніципальної інфраструктури.

У липні 2022 року Верховна Рада ратифікувала дві угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком про надання 5 млн євро на реалізацію проекту «Енергоефективність громадських будівель в Україні». Кошти будуть спрямовані на термомодернізацію близько 1000 громадських будівель в Україні, серед яких школи, будинки культури, дитячі садки та лікарні.

Асоціація міст України планує залучати «зелене» фінансування під час реконструкції міст України та популяризувати його серед муніципалітетів як один із елементів реформи децентралізації.

Також на державу будуть покладені такі завдання, як створення законодавства, створення нових державних органів, які працюватимуть із «зеленими» фінансами. Саме держава може стимулювати суб'єктів ринку до «зелених» економічних відносин за допомогою пільг, санкцій та контролю над потоками фінансових ресурсів (яскравий приклад – ЄСТВ). Таким чином, створення нового законодавства, яке б надавало певні привілеї екологічно чистим підприємствам, могло б залучити все більше підприємств до екологічного виробництва. Також такі пільги могли б залучити іноземний капітал, за допомогою якого в Україну будуть залучатися іноземний досвід і нові технології.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/>
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t063480?an=596&ed=2023_03_20
3. Офіційний сайт Міжнародної фінансової корпорації (IFC). URL: <https://latifundist.com/kompanii/791-ifc>

Чорненька Л. М.,

к.е.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Україна

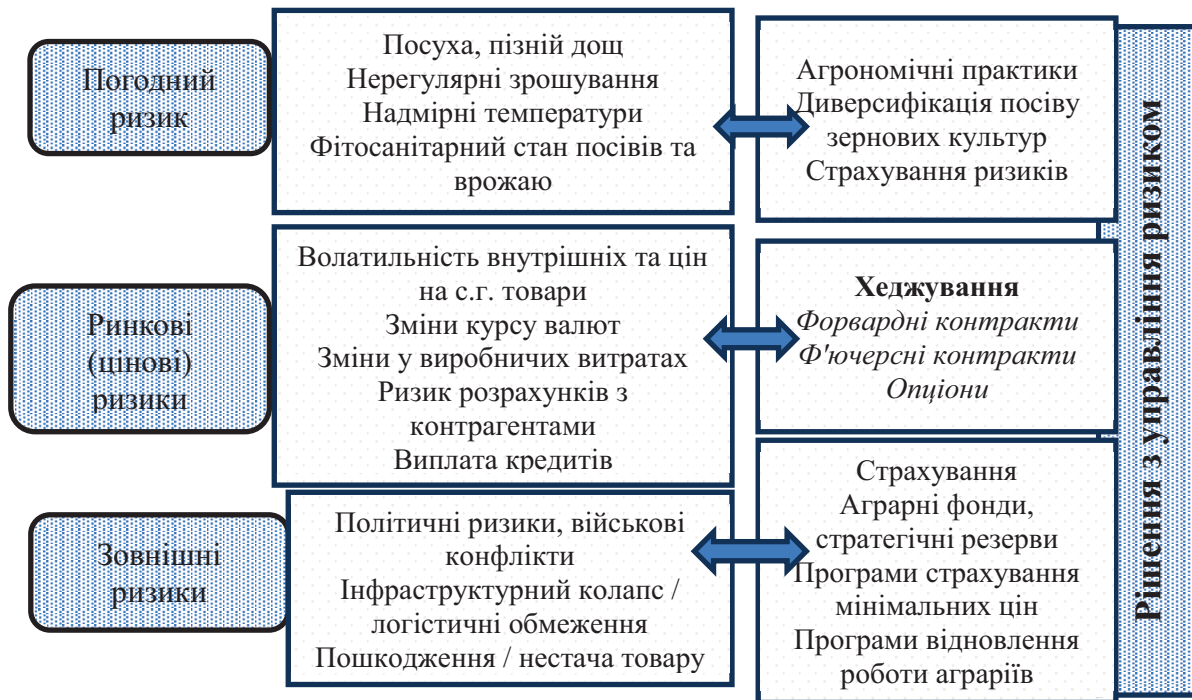
РИНКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ УКРАЇНСЬКОГО АГРОСЕКТОРУ

Глобалізаційні процеси світової економіки та розширення позицій українського зернового ринку на міжнародній арені призводять до поступової трансформації та відкритості національного ринку зернових культур. В сучасних умовах сьогодення, ціна на внутрішньому українському ринку визначається процесами, які тісно пов'язані з міжнародним ціноутворенням через формування світових цін на зернові культури на міжнародних товарних біржах [3]. За таких обставин, серед головних ризиків для суб'єктів аграрного бізнесу слід вважати сезонні ризики та ризики, пов'язані з коливаннями цін на зернові культури.

Світова практика демонструє наявність та доцільність ефективного механізму управління такими ризиками через хеджування.

Організований сільськогосподарський ринок України знаходиться на стадії становлення. У результаті того, що в основі деривативів є активи або індекси на ці активи, він широко інтегрований з іншими фінансовими ринками. Нарощування обсягів реалізації сільськогосподарської продукції на товарних біржах відбулося, переважно, за рахунок реєстрації експортних контрактів на тих біржах, що пройшли акредитацію. Однак, це суттєво не вплинуло на цінову політику й не забезпечило стабілізацію аграрного ринку з позицій активізації торговельних операцій на біржах. Низька активність учасників щодо використання форвардних контрактів призводить до стримування розвитку біржової торгівлі товарними деривативами на організованому ринку сільськогосподарської продукції.

Рис. 1. Карта ключових ризиків українського агросектору та можливості управління ними

Джерело: власні узагальнення автора.

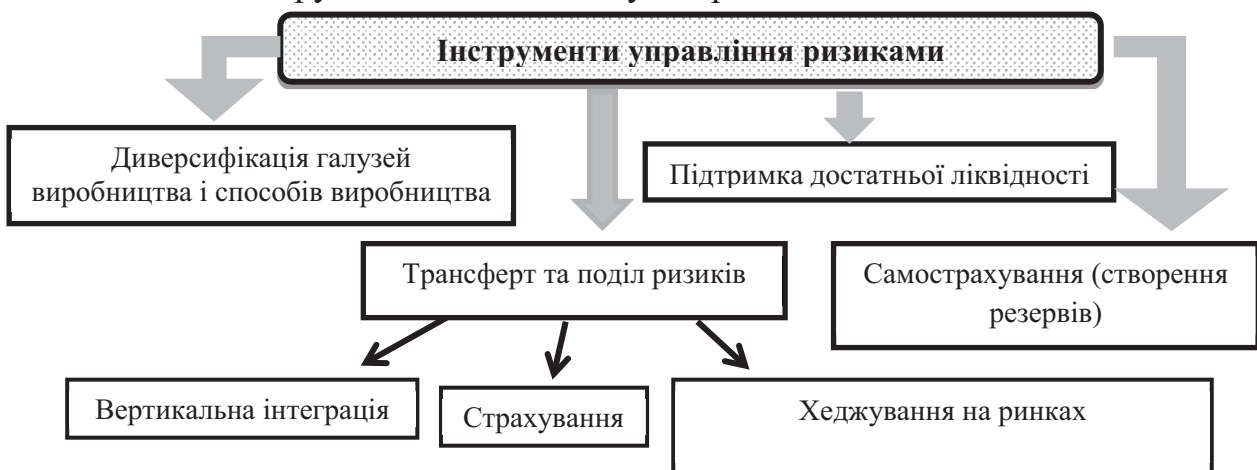
Після повномасштабного вторгнення російської федерації все більшої актуальності для українських аграріїв набувають такі додаткові загрози: ризики втрати (відсутності можливості збору) врожаю у результаті бойових дій (мають різний ступінь для різних регіонів), проблеми збутової логістики і реалізації урожаю (актуальні для всіх регіонів України), ризики пошкодження запасів (ступінь ризику повинен визначатися активністю бойових дій та періодом зберігання запасів), ризики втрати обладнання та посівів (надвисокий ризик у зонах активних бойових дій, значний ризик по всіх інших територіях країни). Для

сприяння подальшого розвитку сільського господарства дієвим є впровадження методів страхування зазначених ризиків [5]. На рисунку 1 представлено основні ризики, притаманні українському агросектору та шляхи управління ними.

Нині, вітчизняні учасники ринку сільського господарства широко використовують шляхи нейтралізації погодних ризиків шляхом використання агрономічних практик (застосування дренажу, внесення добрив та засобів захисту рослин, зрошення), диверсифікації посівів, страхування ризиків від несприятливих погодних умов, в свою чергу, інструменти трансферу ризиків не поширені в Україні, за винятком хеджування агрохолдингів на міжнародних ринках.

Хеджування є важливим інструментом для захисту сільськогосподарських підприємств від різних ризиків і забезпечення стабільності їх прибутків. Це дозволяє сільськогосподарським підприємствам бути більш конкурентоздатними і стійкими в умовах невизначеності та коливання ринку [2]. Потрібно відзначити, що інструменти регулювання ризику на підприємстві можуть бути використані сільськогосподарськими товаровиробниками самостійно, у той час як інструменти із трансферу та поділу ризиків припускають наявність відповідного інституційного середовища і ринкової інфраструктури (рис. 2).

В умовах нестабільності цін на сільськогосподарську продукцію, хеджування на організованому ринку сільськогосподарської продукції може стати дієвим інструментом для захисту від ризиків.

Рис. 2. Інструменти управління ризиками

Джерело: сформовано автором на основі [1, 2, 4].

Ключовою детермінантою розвитку організованого ринку в Україні визначено стабілізацію політико-правової та організаційної платформ у контексті активізації таких дій: упровадження організаційно-економічних механізмів регулювання й стимулювання розвитку організованого ринку

аграрної продукції; створення повноцінної інфраструктури біржових товарних ринків та досягнення належного рівня матеріально-технічного забезпечення вітчизняних товарних бірж; формування сприятливих умов та інвестиційного клімату для залучення іноземних інвесторів; підвищення фінансової стійкості та конкурентоспроможності суб'єктів аграрного ринку; кваліфіковане інформаційне супроводження бізнес-процесів тощо.

Список використаної літератури:

1. Віленчук О.М. Аграрне страхування в Україні: парадигма становлення та стратегія розвитку : монографія. Житомир О.О. Євенок. 2019. 380 с.
2. Гречанюк Л. М. Хеджування ризиків сільськогосподарських товаровиробників. *Ukraine, Bulgaria, EU: Economic and Social Trends: materials V International Scientific and Practical Conference (Burgas, Bulgaria, 26 June – 4 July 2021 у)* –Burgas: Avangard Prima, 2021 С. 109 – 112. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Перспективи використання деривативів на аграрному ринку України. URL: Реформування фінансового сектору в Україні. <http://surl.li/gylkd> (дата зв.: 02.05.2023).
4. Reznik N. P., Dolynskyi S. V., Voloshchuk N. Y. Retrospective analysis of basic risk as apart futures trading in Ukraine. *International Journal of Scientific and Technology Research*. 2020. URL: <http://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85078765334&partnerID=MN8TOARS> (дата зв.: 02.05.2023).
5. Стахович А. С. До проблем ризиків сільськогосподарських підприємств в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: "Економічні науки". 2023. №3. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-3-8691> (дата зв.: 02.05.2023).

Sheyko Volodymyr,

PhD student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine

FINANCING OF ENVIRONMENTAL PROJECTS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Growing concern about climate change is gradually transforming the usual areas of business, accelerating the redistribution of capital from purely commercial to environmentally responsible projects.

For companies to be successful, it is no longer enough to simply increase profits or take market share – they must first of all function in the key of sustainable

development goals and create added value in the form of positive social and environmental impact.

Gradually moving away from fossil fuels, developed countries are embracing sustainable energy technologies by investing in innovation, hydrogen technology and clean fuels. In turn, leading international financial organizations create economic incentives for green transit.

Today, responsible production and consumption is no longer seen as a unique advantage for the company – it has become a necessary norm for receiving new investments.

Financial markets clearly demonstrate the global transition to green finance. Clean technologies are especially important now, when the world is suffering from the consequences of the coronavirus crisis and in need of economic recovery.

According to estimates by Goldman Sachs, by 2030 the total "green" investment opportunities will amount to 16 trillion dollars, and public-private cooperation projects (such as the Green Deal) will create 15-20 million new jobs in ten years.

Goldman Sachs also notes that renewables will become the largest area of spending in the energy industry in 2021, surpassing oil and gas production for the first time. Such changes are due to a striking difference in the cost of capital, which has been raised to 20% for long-term oil projects and reduced to 3-5% for renewable energy production projects.

The European Union has already announced the end of financing oil, gas and coal projects until 2021, having previously cut spending in 2019 by 2 billion euros. In general, there is a two-speed process of decarbonization: on the one hand, fiscal and monetary incentives accelerate investment in clean technologies, and on the other hand, the growth of carbon taxes slows down the development of fossil fuels.

"Green finance" is defined as financial services that provide environmental benefits in addition to financial ones. Green bonds have made a sharp jump in recent years and will continue to grow in 2021.

According to Bloomberg, the Global Alliance for Sustainable Investment estimated the amount of green investment at at least \$30.7 trillion. USA in 2019, which is 34% more compared to 2016.

Bloomberg's fourth annual ranking of the largest environmental and social funds shows that sustainable development financing is gaining popularity and influence. Last year, assets managed by 75 diversified funds grew by more than 34% to \$101 billion.

Mixed impact investment structures are investment funds in which risks and rewards are differentiated by class of shareholders, issuing shares with different characteristics in response to the needs of each investor.

Green loans are any type of debt instrument provided exclusively for the financing or refinancing, in whole or in part, of new and/or existing

Today, climate risk is closely related to investment risk: expectations of a disaster and countries' climate policies affect pricing, spending and demand throughout the economy.

A carbon tax is a charge on the carbon content of fossil fuels, a tool that has already been effectively implemented in the EU. Although the tax is levied "upstream" - where coal, oil or gas is mined or imported - the tax also applies to consumers of fossil fuels as a penalty for the climate damage caused by their use of the fuel by releasing carbon dioxide into the atmosphere, which captures the heat.

In order to avoid financial responsibility for environmental irresponsibility, leading energy producers are switching to green energy. British Petroleum said last year it would cut oil and gas production by 40% by 2030 and spend \$5 billion a year on low-carbon projects it hopes will turn it into one of the world's biggest producers of green energy, with up to 50 gigawatts of renewables by 2030 year [1].

According to estimates, it will cost the company \$60 billion to achieve its goal. Shares of Danish company Orsted, one of the largest offshore wind energy developers, rose more than 135% in 2019, giving it a market value of \$60 billion.

Shares in Spanish utility Iberdrola, which has 33 gigawatts of installed renewable energy and is developing several projects, have risen 78% in the past two years, bringing their market capitalization to \$80 billion, on par with BP [1].

Eco-industrial parks, the development of which is another trend in the global economy, are aimed at uniting industry with society by creating joint environmental opportunities, improving the ecosystem, and embodying responsible business practices.

Eco-industrial parks are organized synergistically, which promotes a circular economy: waste produced by one business that might be thrown into landfills can be a valuable resource for another company, creating markets within the eco-industrial parks.

Responsible use of resources allows businesses to save money on materials, energy and water, and helps avoid carbon taxes. Centers of responsible production, eco-industrial parks also serve as an incentive for direct international investment, which leads to the prosperity of industries and increased employment opportunities.

One of the most striking examples of the creation of eco-industrial parks is Vietnam, where the implementation of park projects attracted 50% of foreign investment, created 3 million new jobs and made EIP generate 40% of Vietnam's GDP [1].

To reduce CO₂ emissions, the new financial infrastructure must ensure a sustainable financial flow, generating long-term and sustainable returns for investors, while integrating financial, environmental and social factors into investment portfolios.

Expanding sustainable finance can be achieved by bridging the gap between sustainable projects and a leading international green finance hub, attracting investors and international climate finance accelerators, a green stock exchange.

It is equally important to develop strategies to raise awareness about climate change and sustainable development in the country.

Therefore, Ukraine must further investigate the technology of eco-industrial parks. First of all, the parks would contribute to the economic development of regions with an extremely low standard of living or a high level of unemployment.

In addition, they would introduce new innovative and energy-saving technologies, create green jobs, help Ukraine achieve sustainable development and protect the environment.

References:

1. Katser – N. Buchkovska. How Ukraine can attract funds for sustainable development projects. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns-/2022/10/14/692633/>

**СЕКЦІЯ 4.
ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ**

Nakonechnyi O.,
Dr. Phys.-Math. Sc., Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine
Wijkstra O.,
Nyenrode Business University, Netherlands
Losieva M.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

**ESTIMATION OF THE INTENSITY OF ACCUMULATION OF FUNDS
UNDER UNCERTAINTY**

The problems of force of interest determining, based on the data of the accumulation function $A(t)$ at the moments of time $t_1 < t_2 < \dots < t_N$ are studied.

As is known [1], there is equality

$$A(t_k) = \exp \left\{ \int_{t_0}^{t_k} \delta(\tau) d\tau \right\} A(0),$$

where $\delta(\tau)$ is force of interest. For the function $\delta(\tau)$ we consider a priori constraints of the form:

- 1) $\delta_1(\tau) \leq \delta(\tau) \leq \delta_2(\tau)$,
- 2) $\int_0^T (\delta(\tau) - \delta_0(\tau))^2 d\tau \leq q_T^2, \quad \beta_1(\tau) \leq \frac{d\delta}{d\tau} \leq \beta_2(\tau)$.

We also study the cases when the accumulation functions are specified with both deterministic and random errors.

Let the case of deterministic errors the condition be fulfilled that the a priori data on the limits of change in force of interest are known. We find the sets to which these forces of interest belong and which agree with the value of the accumulation function at the moments of time $t_1, t_2, \dots, t_N$.

Under certain conditions, we find predictive estimates of the function $A(t)$ at moments of time $t > t_N$, and the error values of such estimates.

References:

1. McCutcheon W.F., Scott J.J. Introduction to the Mathematics of Finance. – Oxford, Butterworth-Heinemann Ltd, 1986. 196 p.
2. Nakonechnyi O., Podlipenko Y. Guaranteed Estimation Problems in the Theory of Linear Ordinary Differential Equations with Uncertain Data. River Publishers Series in Mathematical and Engineering Sciences, River Publishers, 2021. 198 p.
2. Nakonechnyi O., Podlipenko Y. Guaranteed a posteriori estimation of unknown right-hand sides of linear periodic systems of ODEs, *Applicable Analysis*. 2022. Vol. 101(17). P. 6212–6221.

Наконечний О.Г.,

д.ф.-м.н., професор,

Київський національний університет,

Україна

Лисенко В.П.,

д.т.н., професор,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Україна

Коваль В.В.,

д.т.н., професор,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Україна

Зінько П.М.,

к.ф.-м.н., доцент,

Київський національний університет,

Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ СКЛАДНИХ БІОТЕХНІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ, ЩО ФУНКЦІОНУЮТЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

До складних біотехнічних об'єктів належать промислові теплиці, де вирощуються різноманітні рослини (томати, огірки, салати, квіти, тощо), підприємства з вирощування грибів, елеватори, птахофабрики промислового типу, підприємства харчової промисловості та інші. Виробництво продукції в таких підприємствах пов'язане із наявністю біологічної складової та з використанням значних обсягів енергій. Частка енергоносіїв у структурі собівартості продукції для таких підприємств іноді перевищує 80%. В умовах підвищення цін на енергоносії мінімізація їх використання стає надважливою проблемою, а її вирішення полягає у зменшенні енергетичних витрат за умов

забезпечення високої якості виробленої продукції, що збільшує економічні показники діяльності підприємства в цілому.

Автоматизація управління виробництвом біотехнічних об'єктів – це шлях вирішення вищезначеної проблеми. Проте досвід використання *традиційних стабілізаційних* алгоритмів для основних технологічних параметрів (температури, вологості, газового складу атмосфери технологічного приміщення, складу живильних розчинів, відповідної освітленості), їх технологічну програмовану зміну створював умови для порівняно невисокої економії енергетичних ресурсів. Причини виявились в недосконалості методів формування стратегій управління такими об'єктами. Циклом досліджень підтвердилось [1], що складні біотехнічні об'єкти функціонують в умовах невизначеності, викликані природними збуреннями (температура зовнішнього середовища, сонячна радіація що змінюються за випадковим законом) та неповнотою інформації про стани біологічної складової біотехнічного об'єкта. Для вирішення означених проблем потрібно використовувати математичні моделі розподілених систем з невизначеними параметрами, що описуються рівняннями в частинних похідних, параметри яких наперед невідомі. Окрім того, в умовах обмеженості загальних обсягів енергоносіїв ліміти на їх використання слід замовляти на певний період. Порушення цих лімітів приводить до штрафних санкцій, що збільшує собівартість виробленої продукції.

Отже, для формування стратегій управління складними біотехнічними об'єктами, що максимізують їх прибуток, потрібно:

- 1) з достатньою точністю прогнозувати природні збурення та ліміти на енергетичні витрати;
- 2) у межах прогнозних лімітів формувати стратегії управління електротехнічним комплексам, які супроводжують технологію виробництва відповідної продукції, що забезпечать максимально можливі її обсяги з відповідною якістю й мінімізують витрати енергії.

Пропонується для тепличних комбінатів, як характерних представників складних біотехнічних об'єктів, використати дворівневу систему управління:

- на нижньому рівні регулятори (контролери) реалізують оптимальний алгоритм керування технологічним процесом (наприклад мінімізація середньоквадратичного відхилення відповідного технологічного параметра від прийнятої технологічної норми);

- на верхньому рівні реалізується економічний критерій – максимізація прибутку виробництва за результатами прогнозування природних збурень, енергетичних витрат, оцінки станів біологічної складової та розрахунку на цій основі відповідної технологічної норми, котра постійно буде коригуватись на

нижньому рівні як уставка регуляторів-контролерів, що формується з використанням нейронної мережі.

Реалізація такої системи в промисловій теплиці створила умови для зменшення енергетичних витрат при виробництві томатів на 9-14%, забезпечуючи при цьому високу якість продукції [2-4].

Список використаної літератури:

1. Заєць Н.А. Експериментально-статистичне дослідження теплиці як об'єкта керування з метою підвищення ресурсоефективності виробництва / Н.А.Заєць, А.О. Дудник, І.Ю. Якименко. *Енергетика і автоматика*. 2017. № 4. С. 200-211.
2. Lysenko, V., Koval, V., Bolbot, I., Lendiel, T., Nakonechna, K., Bolbot, A. The Criterion of the Effective Use of Energy Resources while Producing Plant Products of Specified Quality (2021) CEUR Workshop Proceedings, 3200, pp. 80-85. <https://www.scopus.com/inward/record.uri?eid=2-s2.0-85137353668&partnerID=40&md5=ed5030fd997bc2bf698ea11235e8ac2>.
3. Alla Dudnyk, Maryna Hachkovska, Nataliia Zaiets, Taras Lendiel, Inna Yakyimenko / Managing a Greenhouse Complex Using the Synergetic Approach and Neural Networks / *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. Vol. 4/2 (100). 2019. Pages 72-78
4. Лисенко В.П., Поліщук Д.В., Заєць Н. А. Машинне навчання в сценаріях керування температурно-вологісним режимом для тепличних комплексів. *Наукові праці НУХТ* 2022. Том 28, №1. С. 7-18.

СЕКЦІЯ 5. ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Братко І. В.,
к.ю.н., доцент,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
Україна

ПРАВОЗАХИСНИЙ ПІДХІД РАДИ З ПРАВ ЛЮДИНИ ООН У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Сучасні кліматичні зміни мають глобальний характер та збільшуються у геометричній прогресії протягом останніх десятиліть. Ці зміни потребують посиленої уваги з боку міжнародної спільноти та вимагають вирішення широкого кола проблем, пов'язаних з правами людини.

Паризька кліматична угода 2015 р., що діє з 4 листопада 2016 року, прийнята в рамках виконання Рамкової конвенції ООН про зміну клімату і базується на принципі захисту загальновизнаних прав людини при вирішенні проблем захисту навколишнього середовища. Цей принцип проголошено у Преамбулі Паризької кліматичної угоди 2015 р. як обов'язок держав приймати до уваги їх зобов'язання у сфері прав людини при вирішенні питань зміни клімату [1].

Спеціалізовані установи системи ООН активно проводять політику, спрямовану на уніфікацію зобов'язань держав у сфері захисту навколишнього середовища та запровадження міжнародних стандартів технічного та правового характеру, що у повній мірі стосується питань захисту прав людини. Серед цих інституцій слід виділити діяльність Ради з прав людини ООН (далі РПЛ) та Управління верховного комісара з прав людини (УВКПЛ). Основною задачею, яку поставила перед собою РПЛ, є управління глобальною політикою у сфері зміни клімату, що має підняти вирішення екологічних проблеми на новий рівень. З цією метою РПЛ пропонує застосувати комплексний та системний правозахисний підхід, який дозволить продуктивно формувати державні політики та програми у контексті забезпечення екологічних прав людини, встановлювати принципи та стандарти, що відповідають Загальній декларації прав людини й універсальним угодам та здійснювати моніторинг дотримання державами прав людини у сфері захисту навколишнього середовища [2].

На підставі правозахисного підходу РПЛ застосовує наступні міжнародно-

правові механізми та інструменти впливу на ситуації зі зміною клімату: оперативну та дослідницьку діяльність Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ), спеціальні процедури Ради з прав людини, діяльність договірних органів з прав людини, проведення періодичних досліджень з питань впливу екології на права людини, проведення експертизи спеціальними доповідачами з актуальних питань захисту прав людини.

На сьогодні РПЛ у рамках застосування вищезазначених механізмів розглядає дотримання прав людини у контексті виявлення наслідків зміни клімату та їх вплив на окремі категорії населення. До категорій населення планети, що потребують посиленої уваги щодо захисту їх прав, відносяться мігранти (особливо жінки та діти), корені народи, національні меншини, особи з обмеженими можливостями, люди похилого віку. Значну дискусію викликає також питання гендерної нерівності та дискримінації, що розглядається через призму зміни клімату. За свідченням РПЛ та УВКПЛ саме на ці категорії населення наслідки зміни клімату впливають особливо негативно.

Правозахисний підхід, що застосовує РПЛ, пропонується державам у якості як керівних положень при реалізації Загальної декларації прав людини та основних універсальних договорів цієї сфери та має наступні ознаки:

- при формуванні політики та програм розвитку головною метою має бути забезпечення прав людини;

- повинні бути визначені правовласники та їх права, а також ті, хто несе зобов'язання щодо виконання цих прав, щоб домогтися зміцнення спроможності правовласників заявляти про свої вимоги та здатність відповідальних осіб виконувати свої зобов'язання;

- принципи та стандарти, що випливають із міжнародного права в галузі прав людини, повинні бути основою для всіх політичних курсів та програм державного розвитку і виконуватись всіх етапах процесу розвитку суспільства [2].

До 21-ї Конференції сторін Рамкової конвенції ООН про зміну клімату УВКПЛ представило подання, у якому окреслено 10 ключових правозахисних зобов'язань держав, бізнесу та інших учасників, які несуть відповідальність за зміну клімату, а саме:

- пом'якшити наслідки зміни клімату та запобігти його негативному впливу на права людини;

- забезпечити для всіх людей можливість пристосуватися до зміни клімату;

- забезпечити підзвітність та ефективні засоби правового захисту щодо випадків заподіяння шкоди правам людини внаслідок зміни клімату;

- мобілізувати максимально можливий обсяг наявних ресурсів для забезпечення сталого розвитку з урахуванням прав людини;
- співпрацювати на міжнародному рівні;
- забезпечити неупередженість заходів, пов'язаних із зміною клімату;
- гарантувати загальне користування результатами наукового прогресу та їх практичного застосування;
- захищати права людини при настанні негативних наслідків недобросовісної підприємницької діяльності;
- гарантувати рівність та досягнення недискримінації, що означає зобов'язання держав не поглиблювати нерівність всередині держави та між державами, що включає права корінних народів, забезпечення гендерної рівності, прав дітей, людей похилого віку, національних меншин, мігрантів та інших осіб, що знаходяться у вразливому становищі;
- забезпечити повноцінне поінформування та участь громадськості у вирішенні проблем зміни клімату [3].

Спеціальні процедури, що застосовуються Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) застосовуються з 2008 року і являють собою наступні інструменти співробітництва з державами:

- комунікація з державними органами у випадку виявлення порушення прав людини або наявності побоювання щодо негативних наслідків зміни клімату на вразливі групи населення, через повідомлення державам та іншим сторонам інформації про ситуацію;
- здійснення візитів до країн та моніторинг ситуації із захистом прав людини у контексті зміни клімату;
- участь у розробці міжнародних стандартів у галузі прав людини з врахуванням ситуації зі зміною клімату;
- участь в інформаційно-пропагандистській діяльності, що має на меті підвищення обізнаності громадськості;
- надання рекомендації щодо технічного співробітництва та координації міжнародної технічної допомоги при вирішенні проблем зміни клімату у контексті захисту прав людини [4].

Застосування потенціалу договірних органів у вирішенні проблем захисту навколишнього середовища та зміни клімату здійснюється через комітети незалежних експертів, діяльність яких спрямовано на моніторинг виконання основних міжнародних угод з прав людини. На сьогодні існують десять договірних органів з прав людини, що складаються з фахівців, які мають визнану компетентність у галузі прав людини, члени яких висуваються та обираються державами-учасницями на чотири роки [5]. Фактично основною функцією

договірних органів є забезпечення зворотного зв'язку та моніторинг подій та проблем, пов'язаних з порушенням прав людини, аналіз реального стану виконання державами угод цієї сфери міжнародних відносин та допомога державам у подоланні соціальних викликів.

У рамках діяльності УВКПЛ починаючи з 2015 року щорічно проводиться панельні дискусії РПЛ, пов'язані із зміною клімату. В останні роки розглядалися наступні тематики: зміна клімату та права дитини; права людини, зміна клімату та мобільність населення; зміна клімату та ефективне здійснення права на здоров'я; боротьба зі зміною клімату з урахуванням гендерного аспекту; вплив зміни клімату на права людей з обмеженими можливостями. При цьому зміна клімату та навколишнє середовище розглядається як взаємопов'язані компоненти захисту прав людини [6].

В окремих випадках РПЛ практикує проведення вузькопрофільних досліджень через надання мандату спеціальним доповідачам. Приміром, тематики щодо впливу небезпечних речовин на життя людей проводиться з 1995 року за таким спеціальним мандатом [7]. На сьогодні вплив на людей безлічі шкідливих речовин без їхньої попередньої поінформованої згоди залишається актуальною і надалі.

Висновки.

РПЛ бачить свою роль у просуванні правозахисного підходу у боротьбі із зміною клімату як невід'ємний компонент захисту прав людини. Багаторівнева та комплексна система спостереження та моніторингу за правами людини у контексті захисту навколишнього середовища здійснюється Радою з прав людини та УВКПЛ за допомогою міжнародно-правових механізмів та різноманітних інструментів співробітництва, які забезпечують правозахисний підхід вирішення проблем із зміною клімату. Результати такої діяльності позначаються на встановленні міжнародних стандартів у сфері прав людини, які пов'язані з наслідками зміни клімату та спрямовані на пом'якшення цих наслідків.

Список використаної літератури:

1. Паризька угода. // Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text
2. The impacts of climate change on the effective enjoyment of human rights // Сайт UNHR, URL: <https://www.ohchr.org/ru/climate-change/impacts-climate-change-effective-enjoyment-human-rights>
3. Understanding Human Rights and Climate Change // Сайт UNHR, URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf>
4. Special procedures of the Human Rights Council // Сайт UNHR, URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures-human-rights-council>

5. Treaty bodies. // Сайт UNHR, URL: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies>
6. Climate change and environment // Сайт UNHR URL: <https://www.ohchr.org/en/topic/climate-change-and-environment>
7. Special Rapporteur on toxics and human rights // Сайт UNHR, URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-toxics-and-human-rights>

Горіславська Інна,
к.ю.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ГАЛУЗІ ГЕННОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Науково-технічний прогрес та поширення новітніх технологій, а також сфери їх застосування створюють підґрунтя для визнання біологічної безпеки при поводженні з генетично-модифікованими організмами визначальним фактором у формуванні відповідного правового забезпечення. Актуалізація проявляється у посиленні процесу зростання інвестицій у розвиток генної інженерії, який є неможливим без створення ефективної моделі захисту прав інтелектуальної власності.

Генна інженерія використовується в медицині, дослідженнях на тваринах, розробці вакцин, створенні трансгенних організмів та експериментах з генною терапією для різних медичних застосувань. Права інтелектуальної власності науковців найчастіше охороняються шляхом реєстрації торгової марки, комерційної таємниці чи патентування.

Одним з важливих положень авторського права, точніше, передбачених законодавством винятків із нього, є юридичні доктрини добросовісного використання («fair use»), яка передбачає можливість законного вільного використання або відтворення матеріалу без дозволу авторів чи інших власників авторського права та без обмеження їхніх інтересів для сприяння суспільному прогресу. На сьогоднішній день для генної інженерії актуальні наступні різновиди юридичної доктрини добросовісного використання: 1) fair, Reasonable and Non-Discriminatory (FRAND) licensing (розумні та недискримінаційні умови (RAND), також відомі як справедливі, розумні та недискримінаційні умови (FRAND)) означають добровільне зобов'язання щодо ліцензування, яке організації зі стандартів часто вимагають від власника права інтелектуальної власності (як правило, патенту). Це є або може стати важливим для застосування міжнародного стандарту

впровадження технології [1, с.395]. Прикладом його використання є відома платформа Сингента та її електронне ліцензування під назвою TraitAbility, яке забезпечує «швидкий і легкий» доступ до запатентованих сортів; 2) кросліцензування (crosslicensing) у патентному праві. Договір про крос-ліцензування є угодою, відповідно до якої дві або більше сторін надають ліцензію одна одній на невикористання патентної претензії в одному або більше патентах, що належать їм [1, с. 405].

Тобто, це - практика обміну ліцензіями між ліцензіаром та ліцензіатом, у випадках, якщо власники різних патентів не можуть здійснювати виробничу або комерційну діяльність, не порушуючи прав один одного. Загальною метою доктрини «*sui generis*» є запровадження комплексу заходів, які б поважали, зберігали та заохочували знання, інновації, усталені в традиційному способі життя, що має значення для збереження та сталого використання біологічного різноманіття, включаючи біологічні та пов'язані з ними генетичні ресурси, з гарантією отримання справедливої вигоди від їх використання. [1, с.176].

Для генної інженерії актуальними є наступні способи захисту, що забезпечуються цією правовою доктриною: 1) біологічний захист (biological protection) - це практичний механізм захисту сортів рослин, що заснований на узаконенні застосування технологій, за допомогою яких штучна гібридизація спричиняє зниження потенціалу врожайності та інших цінних характеристик (зокрема таких, як рівномірність) в наступних поколіннях рослин, що позбавляє фермерів стимулів для збереження та повторного використання насіння; 2) сертифікація (seed laws) - юридичний механізм захисту сортів рослин за допомогою запровадження систем ідентифікації та контролю якості. Це обмежує вихід на ринок «несанкціонованих» сільськогосподарської продукції, завдяки чому комерційне насіння може надходити тільки від селекціонера; 3) правила біотехнологічної безпеки - юридичні механізми захисту біотехнологій, спрямовані на захист конфіденційності генетичних конструкцій до нових сортів рослин для попередження несанкціонованого використання трансгенів у приватній власності; 4) охорона традиційних аграрних знань (traditional agricultural knowledge protection) - юридичні механізми захисту новацій та практик, пов'язаних з сільським господарством, навколишнім середовищем та генетичними ресурсами, що розвиваються, зберігаються і передаються з покоління у покоління у рамках конкретної громади, зокрема знань про традиційні лікарські рослини, сільськогосподарські культури та породи тварин, тощо [2, с.302].

Підсумовуючи - основною метою права інтелектуальної власності є забезпечення монополії на результат творчої діяльності, проте в сучасних

умовах така система потребує критичного погляду. Альтернативою доктрини «суворого захисту» стала доктрина «public domain» - практика використання законів у сфері права інтелектуальної власності для забезпечення неможливості обмежити будь-якій людині право використовувати, змінювати та розповсюджувати вихідний твір і твори, похідні від нього. Діяльність в галузі генної інженерії є ризиковою діяльністю, при цьому в літературі звертається увага на відсутність уніфікованого підходу щодо основних критеріїв аналізу ризику від сільськогосподарської біотехнологічної діяльності.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами наша держава ставить перед собою завдання по організації та здійсненню контролю у сфері біологічної безпеки та біологічного захисту; та підвищення ефективності координації заходів з управління біологічними ризиками [3].

Правові засади регулювання ризиків діяльності у галузі генної інженерії повинно мати ефективний механізм для контролю за генетично-інженерною діяльністю та робити неможливим неконтрольоване їх поширення в Україні. Міжнародні біоетичні стандарти щодо гарантування біобезпеки мають бути імплементовані таким чином, щоб мінімізувати наслідки впливу ГМО.

Список використаної літератури:

1. Jefferson D. J., Camacho A. B., and Chi-Ham C. L. (2014) Towards a balanced regime of intellectual property rights for agricultural innovations. *J. Intellect. Prop. Rights*, 1: с.395–403.
2. Louwaars N. P. (2022) Impacts of strengthened intellectual property rights regimes on the plant breeding industry in developing countries: a synthesis of five case studies. Wageningen University. Retrieved from: <https://edepot.wur.nl/36798>
3. Про схвалення Стратегії забезпечення біологічної безпеки та біологічного захисту за принципом «єдине здоров'я» на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації (розпорядження Кабінету Міністрів України) № 1416-р (2019). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-2019-%D1%80#Text>

Дейнега М.А.,

д.ю.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

ПРАВОВА ОХОРОНА ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ ДЛЯ СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

В умовах жорсткої конкуренції на ринку товарів і послуг, поглиблення процесів глобалізації у міжнародній торгівлі усе більшого значення набувають засоби індивідуалізації суб'єктів підприємницької діяльності та виробленої ними продукції. З розвитком ринкової економіки в Україні особливого значення набули такі об'єкти інтелектуальної власності, як географічні зазначення.

Функція географічних зазначень як об'єктів права інтелектуальної власності полягає в тому, що вони відрізняють товари залежно від місця їх географічного походження. Якщо товар має особливі властивості, певні якості, репутацію чи інші характеристики, обумовлені впливом природного чи людського фактора, то це є додатковим стимулом для споживача придбати саме цей, а не інший товар. Географічне зазначення засвідчує, що товари вироблені в певному місці, мають особливості, які підвищують конкурентоспроможність товарів на ринку однорідних товарів і можуть формуватися тільки в цьому місці.

Дійсно, природні умови певного географічного місця, його рельєф, специфіка надр, кількість сонячних днів або опадів на рік можуть допомогти створити продукт з унікальними властивостями та якістю або сировину для виробництва унікального продукту, використовуючи традиції, досвід, майстерність та професійні навички виробників такого продукту.

Нині правовій охороні географічних зазначень в Україні приділяється більше уваги, що пов'язано насамперед з процесами євроінтеграції, виходами національної продукції на міжнародні та європейські ринки.

На міжнародному рівні правовій охороні географічних зазначень присвячена низка міжнародних нормативних актів: Паризька конвенція про охорону промислової власності від 1883 р., Лісабонська угода про найменування місць походження і їх міжнародну реєстрацію від 1958 р., Угода Світової організації торгівлі про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (Угода TRIPS), багатосторонні угоди про зони вільної торгівлі тощо. Паризька конвенція є основоположним нормативно-правовим актом, що регламентує охорону місць походження товарів. Хоча Паризька конвенція не містить терміну «географічні зазначення», проте у ст. 1 є посилання на те, що «вказівка на

походження або найменування місця походження товару» належить до об'єктів інтелектуальної власності і підпадає під її дію. Щодо ж до інших міжнародних правових актів у цій сфері, то такі акти значною мірою повторюють і розкривають окремі положення Паризької конвенції.

В Україні названому об'єкту інтелектуальної власності присвячено положення глави 45 Цивільного кодексу України та Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» від 16.06.1999 р. Водночас правове регулювання відносин, пов'язаних з охороною географічного зазначення, здійснюється нормами Господарського кодексу України, Митного кодексу України, Законів України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про захист прав споживачів» тощо. Окрім того, затверджено низку підзаконних нормативно-правових актів.

Слід зазначити, що географічні зазначення зазвичай використовуються щодо сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, вин і міцних напоїв. Це зумовлено тим, що виробництво сільськогосподарської продукції в умовах ринку орієнтоване на запити споживача, який стає дедалі вибагливішим при виборі продукту. Крім цього, наявність значної кількості конкурентної пропозиції продовольчих товарів на ринку при поступовому зростанні доходів населення у світі також спонукає виробників до індивідуалізації виробленої ними продукції через систему географічних зазначень.

Україна як аграрна держава має великий потенціал для розвитку системи географічних зазначень сільськогосподарської продукції. Проте для цього необхідним є розроблення ефективної нормативно-правової бази, яка повинна бути адаптована до міжнародного та європейського законодавства.

На виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 06.09.2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів» (набрання чинності – 01.10.2022 р.), що синхронізує з нормами ЄС українське законодавство у сфері правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів. Метою Закону є забезпечення виконання зобов'язань України у сфері євроінтеграції щодо узгодження вимог чинного законодавства України про охорону прав на географічні зазначення із правом ЄС щодо дотримання правил захисту географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та продуктів харчування.

Закон визначив правові та організаційні засади схем якості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, особливості підготовки до

реєстрації, реєстрації, використання та захисту географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, а також здійснення контролю щодо таких географічних зазначень.

На виконання вимог Закону наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України 26.01.2023 р. № 68 затверджено Порядок сертифікації товару з географічним зазначенням або традиційною гарантованою особливістю.

Формування механізму правової охорони географічних зазначень сільськогосподарської продукції надзвичайно актуальне для України в умовах євроінтеграції, адже реалізація Закону України «Про особливості правової охорони географічних зазначень для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, захист прав та застосування схем якості, включаючи традиційні гарантовані особливості для сільськогосподарської продукції та харчових продуктів» матиме позитивний вплив на ринкове середовище, сприятиме виробництву якісної та безпечної сільськогосподарської продукції і збільшенню експорту такої продукції, розвитку сільських територій і підвищенню спроможності територіальних громад, забезпечуватиме захист прав та інтересів суб'єктів господарювання, громадян і держави.

Канарик Ю.С,

к.ю.н., доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВСТУПУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Рівень міжнародної торгівлі та підприємницької діяльності постійно росте, у результаті чого потреба у використанні інтелектуальної власності за кордоном національних кордонів також стає більш актуальною. Для нашої держави існує потреба у створенні сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, стимулювання підприємницької діяльності, збільшувати економічну активність. Щоб створити такі позитивні умови, необхідне створення міцного і збалансованого режиму інтелектуальної власності, який сприятиме комерційній та промисловій діяльності у цілому. Після початку повномасштабного вторгнення, перед Україною і її громадянами постали виклики у багатьох сферах суспільного життя, в тому числі в сфері інтелектуальної власності, які було б доволі важко подолати за відсутності міжнародної підтримки.

Варто зазначити, що проблема захисту прав інтелектуальної власності не є унікальною не тільки в Україні, а й у всьому світі. Важливою є робота Всесвітньої організації інтелектуальної власності, котра займається створенням спільної платформи для обміну таким досвідом між різними державами, у тому числі й європейськими країнами, для пошуку найвдаліших шляхів для покращення процедури правової охорони, а й безпосередньо захисту прав інтелектуальної власності. [1]

Україна має виходити й з європейського досвіду у частині захисту прав інтелектуальної власності. Для того. Аби створити єдиний європейський ринок необхідно провести гармонізацію чинних національних законодавств держав – членів Європейського Союзу, та покращити систему захисту інтелектуальних прав на міждержавному рівні. Про важливість останнього свідчать положення про розширення компетенції Європейського Союзу у сфері торговельних аспектів інтелектуальної власності у Ніццькому договорі ЄС від 26 лютого 2001 року, який набув чинності з 1 лютого 2003 р. Захист інтелектуальної власності визнаний невід’ємним правом громадянина у частині 2 статті 17 Хартії основних прав Європейського Союзу, схваленої у вересні 2000 р. Текст Хартії не було внесено до Лісабонського договору від 13 грудня 2007 року, проте вона є обов’язковою до виконання. У статті 6 Договору ЄС закріплено, що «Європейський Союз поважає права, свободи та принципи, викладені в Хартії з прав людини». [2]

В Угоді про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованій 16 вересня 2014 р. Верховною Радою України та Європейським парламентом, глава 9 присвячена безпосередньо інтелектуальній власності. У статті 157 Угоди визначається така її мета:

- спростити створення і комерційне використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін;
- досягнення високого рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. [3]

Для того, аби вступити до Європейського Союзу, необхідно створити ефективну систему охорони прав інтелектуальної власності. Така ефективність виражена у проведенні адаптивних змін у чинному законодавстві, відповідно до чого 01 грудня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав», який передбачає збільшення покарання за порушення прав на об’єкт права

інтелектуальної власності, збільшення покарання за порушення авторського права і суміжних прав. [4]

Також Верховною Радою України було прийняти Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» № 2974-IX від 20 березня 2023 року, що був спрямований на посилення захисту прав інтелектуальної власності в умовах євроінтеграції.

Вищеназваний Закон передбачає імплементацію в національне законодавство положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами щодо спільних зобов'язань, заходів, процедур і засобів захисту прав інтелектуальної власності. [5]

У названому законі узгоджені норми актів цивільного, цивільно-процесуального, господарсько-процесуального права та законодавства у сфері інтелектуальної власності із зобов'язаннями щодо захисту прав інтелектуальної власності, взятих Україною згідно з Угодою про асоціацію.

Також у Законі передбачено право на використання разового грошового стягнення замість вилучення з цивільного обігу товарів, виплату компенсації за моральну шкоду власникам об'єктів інтелектуальної власності, а також вилучення інформації про походження та мережу розповсюдження товарів або послуг, що порушують право інтелектуальної власності.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої держави також спричинило певні реформування в галузі права інтелектуальної власності. Варто виділити прийняття Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» від 22 травня 2022 року № 2265-IX. [6] Вперше в українському законодавстві були визначені такі терміни, як: держава-терорист; пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України; символіка воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну. Дана символіка не може використовуватися на друкованих матеріалах, у рекламі, у місцях проведення певних заходів, телебаченні, радіо, в мережі Інтернет, у соціальних мережах, в агітаційних матеріалах, крім матеріалів, що спрямовані на протидію збройній агресії російської федерації проти України, в об'єктах авторського права та суміжного права, створених після 24 лютого 2022 року.

Для захисту прав інтелектуальної власності доволі успішним методом стає підтримка судом міжнародного комерційного арбітражу та третейського суду. Доволі давно в Україні існує потреба у активному використанні альтернативного судового способу захисту прав інтелектуальної власності. Також важливо роль у даному реформуванні необхідно надати медіаторам, як досудовому методу вирішення можливих конфліктів.

Існує необхідність у веденні співпраці з міжнародними правоохоронними органами (наприклад Європейським поліцейським управлінням), митними органами, та державними органами європейських країн, які відповідають за охорону від правопорушень у сфері інтелектуальної власності.

Поступова реалізація вказаних шляхів для вдосконалення правової охорони інтелектуальної власності створить для нашої країни гарні можливості для ведення підприємницької діяльності, залучення міжнародних інвестицій. Постійне покращення рівня функціонування механізмів захисту прав інтелектуальної власності, реформи в умовах воєнного стану, з використанням міжнародної підтримки спрямовані на реалізацію євроінтеграційних процесів в Україні.

Список використаної літератури:

1. Концептуальні засади реформування сфери інтелектуальної власності: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: презентація на круглому столі 16.05.2016 р. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=727fc030-84ff-4e45-acaecccc412cd212f&title>

2. Charter of Fundamental Rights of the European Union // Official Journal of the European Union. Series C. 2007. Vol. 50. № 303

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейським парламентом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

4. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав: Закон України від 01 грудня 2022 року № 2803-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2803-20#Text>

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20 березня 2023 року № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20#Text>

6. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії російської федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2265-20>

